

A szerkesztőség címe (Írott Szó Alapítvány)

1092 Budapest, Ferenc krt. 14.

Levelezési cím: **1450 Budapest, Pf. 77.**

Számlázási cím: **1062 Bp., Bajza u. 18.**

Telefon/fax: **413-6672, 413-6673**

Szerkesztőségi mobil: **(70) 388-7034**

Központi e-mail cím és előfizetés:

info@magyarnaplo.hu

Elérhetőségünk a világhálón:

www.magyarnaplo.hu

www.facebook.com/magyarnaplo

Kiadja az Írott Szó Alapítvány

(1092 Bp., Ferenc krt. 14.)

és a Magyar Napló Kiadó Kft.

(1062 Bp., Bajza utca 18.)

Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt.

(1097 Bp., Táblás u. 32.)

Előfizetésben terjeszti

a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletága

(1080 Bp., Orczy tér 1.)

Előfizethető valamennyi postán,

a kézbesítőknél, e-mailen (hirlap@posta.hu),

faxon (303-3440)

Egy évre 7500 Ft, fél évre 3900 Ft.

További információ: 06-80-444-444

Nyomda: Pannónia Nyomda Kft.

(1139 Bp., Frangepán u. 16.)

**A folyóirat megrendelhető
szerkesztőségünkben is:**

• személyesen:

1092 Budapest, Ferenc krt. 14. I/5.

• levélben: **1450 Budapest, Pf.: 77.**

• telefonon: **06-1-413-6672**

• e-mailen: **info@magyarnaplo.hu**

Versmaraton szóban és méterekben

Az idő múlásának legbiztosabb jele számomra, hogy az elmúlt napokban szétküldtem a Versmaratonról szóló tájékoztatást *Az év versei* című antológiában szereplő költőknek. Tavaly márciusban is ezt tettem – ismét eltelt egy év, még hozzá rémisztően hamar. Másfelől megnyugtató tudni, hogy április 11., a Költészet napja alkalmából hűségesen megjelenik *Az év versei* válogatáskötet, és lezajlik a Versmaraton. Jó érzés efféle hagyományok körül sürgölődni, ahogy felolvasó költőként is remek érzés a színpadon ülni (korábbi személyes tapasztalat), sőt, „halandó” olvasóként kézbe venni a friss kötetet, a közönség soraiban helyet foglalni sem utolsó mulatság.

Az előző esztendőhöz hasonlóan ezúttal is százhárom szerző kapott helyet az antológiában. Ez a lehetséges legmagasabb létszám, hiszen a borítón ennyi fénykép számára van hely – a száznegyedik kép helye a vonalkódé... Szerkesztői tapasztalatom, hogy a magyar költők idén kissé apokaliptikus hangulatba kerültek, legalábbis most lényegesen több szerzői üzenetet, kérést, nógatást, horribile dictu fenyegetést kaptam, mint tavaly. Ám végső soron ez is örvendetes, hiszen *Az év versei* sorozat egyre növekvő rangját mutatja. Mindenesetre leszögezhetem, hogy egy képtelen feladattal szembesültem: százhárom helyet nem oszt-hattam szét több száz költő között. Ugyanakkor szomorú kötöttségeim is adódtak. A mögöttünk álló év a gyászról is szólt, mert nyolc pályatársunk elhunyt – az elmúlt másfél évtizedben ennyi gyászkeretes nevet aligha láttunk egyetlen borítón. Még fájdalmasabb, hogy kedves halottaink között egy ötven év alatti szerző is található, Prágai Tamás.

A Versmaraton ezúttal visszatér a bölcsőjéhez, a Magyar Rádió legendás Márványterméhez. (Az elmúlt négy évben a Thália Színház Mikroszínpada volt a helyszín.) Oda, a Nemzeti Múzeum mögötti Pollack Mihály téri épületbe várjuk a verskedvelő közönséget április 11-én, délelőtt tíz órától este tízig.

Idén a Magyar Napló kisebb rendezvénysorozattá bővíti a versünnepeket. Április 9-én délelőtt Budán, stílszerűen a XII. kerületi Költő utcában megrendezzük a Költők futását, hogy a Versmaraton ténylegesen, sportteljesítményként is megvalósuljon. Természetesen a vállalkozó kedvű olvasók, nézők is futhatnak a költőkkel. Kedvcsináló jelmondatokkal is szolgálhatok: „Faljuk együtt a hexamétereket!”, illetve „Tekintse meg élőben a magyar költészet verzlábait!” Várjuk a lelkes érdeklődőket!

Zsille Gábor

Szerkesztőbizottság: Jókai Anna (elnök),
Báger Gusztáv, Horváth Antal,
Kalász Márton, Kő Pál, Nemes Attila,
Salamon Konrád, Szakály Sándor, Vasy Géza

Főszerkesztő: Oláh János
E-mail: olahjanos@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7035

Munkatársak:

Berta Zsolt
(Magyar Napló Könyvesbolt,
Budapest, VIII. ker. József krt. 70.,
Józsefvárosi Galéria)
Mobil: (70) 421-9580
magyarnaplo@magyarnaplo.hu

Bíró Gergely
(olvasószerkesztő, próza)
E-mail: proza@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7031

Bornemissza Ádám (tördelőszerkesztő)

Cech Vilmosné (gazdasági ügyintéző)

Mórocz Gábor (Könyvszemle, tanulmány)
E-mail: moroczgabor@magyarnaplo.hu

Nemes Attila (Nyitott Műhely, marketing)
E-mail: nemesattila@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 421-7962

Parragi Zoltán (ügyintéző)
E-mail: parragizoltan@magyarnaplo.hu

Réger Ádám (szerkesztő)
E-mail: regeradam@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7032

Szentmártoni Anikó
(szerkesztőségi titkár, terjesztés, előfizetés)
E-mail: szentmartonia@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7030

Zsiga Kristóf (könyvkiadás)
E-mail: zsigakristof@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7033

Zsille Gábor (vers)
E-mail: vers@magyarnaplo.hu

Borító: **Oláh Máttyás László**

*

A címlapon: **Mezey Katalin**
(Fotó: **Oláh Máttyás László**)

Meg nem rendelt kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Minden felbélyegzett, válaszborítékkal ellátott levélre válaszolunk. Mutatópéldány kérhető a szerkesztőségben.

Zsille Gábor: *Versmaraton szóban és méterekben* 1

SZEMHATÁR

Ágh István: <i>Későn virrad</i>	3
Lator László: <i>Lakhatatlan; Ha úgy esik, napokra elmerülsz</i>	4
<i>Üzekeedés</i>	5
Suhai Pál: <i>Rakpart ma már a rakodópart...; Hétfégi ház</i>	6
Kelemen Lajos: <i>Középidő</i> <i>Szempontok Kalász Márton pályaképének értelmezéséhez</i>	7
Röhrig Géza: <i>évaóvó</i>	11
<i>annus ángyi</i>	12
<i>kató néni</i>	14
Pósa Zoltán: <i>Smaragdtablák a XXI. századból</i> <i>Csontos János a Tizes évekről, az Angyaldekameronról</i> <i>és a készülő Ezeregy nappalról</i>	15
Varga Klára: <i>A komor, titokzatos versek tőlem származnak</i> <i>Beszélgetés Filip Tamással</i>	17
Falusi Márton: <i>Helyettünk, általunk, ellenünk</i>	19
Rónai-Balázs Zoltán: <i>Ballada a Király utcában; Az ország-úton</i>	24
N. Szabó József: <i>Keresztury Dezső, a kultuszminiszter</i>	25
Novák Valentin: <i>Kitart; Körgang</i>	28
Berta Zsolt: <i>Gödör</i>	29
Ferdinandy György: <i>Lábjegyzetek XVI.</i>	33
Reisinger Attila: <i>A Vashid</i>	36
Szénási Ferenc: <i>Titkok</i>	39
Nemes Attila, Zsiga Kristóf: <i>Sport a kortárs magyar művészetben</i> <i>Ezüstgerely-díj és kiállítás</i>	42
Roberto Ruspanti: <i>Mintha csak álom volna; Az iskola falain túl</i>	44
<i>Egy nap az úton, ki tudja, mikor...</i>	45
Tua Forsström: <i>Súlyos vitorlákkal úszik a toronyház...</i> <i>Nem könnyű felbecsülni a károkat...</i>	46
<i>Arról, hogyan hat a hosszan tartó súlytalanság az élőlényekre...</i>	47
<i>Olyan gyorsan elröpült a nyár</i>	47
Mezey Katalin: <i>Katedrális nem állított; Megérkezés</i>	48

NYITOTT MŰHELY

Mohácsi János: *Eredetmonda, két tételben*
 Beszélgetés Mezey Katalinnal 49 |

KÖNYVSZEMLE

Kántor Zsolt: <i>Megajándékozni emlékezetünket</i> <i>Kalász Márton: Gyermek-Bábel</i>	58
Zsille Gábor: <i>Novellák versbeszédben</i> <i>Filip Tamás: Album</i>	59
Papp István Géza: <i>Lenn a földön, fenn az égen</i> <i>Pintér Lajos: fényöröm fénybánat</i>	60
Diószegi Szabó Pál: <i>Laptop a konyhaasztalon</i> <i>Szentmártoni János: Miféle földet</i>	61
Simon Adri: <i>Egy elvadult arborétum</i> <i>Novák Valentin: Hovavonatozni</i>	63
Csapody Miklós: <i>Simplex oratio veritatis</i> <i>VERITAS Évkönyv 2014, Szerk. Ujváry Gábor</i>	65

SZERZŐINK 68

Számunkat magyar költőkkel mintázott plakettek, domborművek és szobrok felvételeivel illusztráltuk.

ÁGH ISTVÁN

Későn virrad

*Későn virrad már énnékem,
sötétre ébreszt az óra,
nem is kellene fölkelnem,
mert csak estém folytatódna,*

*nem olvas, de nem is számol
nyolcvan felé a vén ember,
várja, hogy a fogságából
kiszabadul egyik reggel,*

*keleten a hajnalcsillag
úgy áll, mintha közeledne,
mégis oly messziről villan
bele az ablaküvegbe,*

*a véletlen rám talált fény
sugarának sárga szirma
egy különös szép roráté
gyertyafényét hozza vissza,*

*akkor a csillámló égbolt
valóban fölöttem fordult,
az igazság másképpen szólt,
én is másképp voltam boldog,*

*addig tartott a mindenség,
amíg be lehetett látni,
az Isten mint édenkertész
szalmába kötözte fáit,*

*én meg nagykabátra öltött
piros ministránsruhában
szolgáltam az Üdvözítőt,
hosszú árnyékomnak háttal.*

LATOR LÁSZLÓ

Lakhatatlan

*Hasadozott, gazdátlan égen
egy elmosódott arc világol.
Tépett növények sűrűjében
botladozás az ingoványon.*

*Szeszélyesen futó tenyészet
bizonytalan határú parton,
valami rejtett késztetésre
próbálja formáit kitartón.*

*Számkivetett, hiányos élet,
ki tudja, milyen súly alatt van.
Beváltatlan maradt ígéret.
Eleveneknek lakhatatlan.*

1947–2016

Ha úgy esik, napokra elmerülsz

*Ha úgy esik, napokra elmerülsz,
s felszínre dob egy kóbor pillanat,
és tóba néző önfeledt gyerek,
próbálgatod készülő arcodat.
Ez vonz, ez a szeszélyes küzdelem
a világgal s magaddal, magadért?
Hány lehetőség, félkész forma, vázlat
vonz és taszít, megbont és alakít!
Csupa zavar, kihunyás-lobbanás,
szád ártatlan, szemed buján ígér.
Mozdulsz, és védtelen testedbe csap
a hirtelen nyilalló szenvedély.
Egy perc: félszeg csókod parázna lesz,
ajkad, fogad, nyelved, ínyed mohó,
lágý ölelésed öntudatlanul
ellenkező, mégis kínálkozó.*

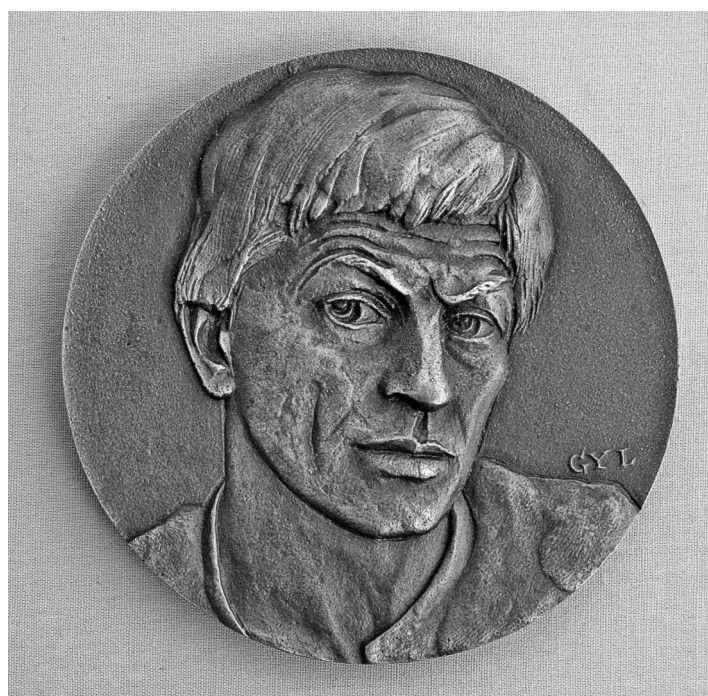
*Veszedelme zátonyokig sodor
a zuhogó, vezérlő csillagod
kimondhatatlan sajjással gyötör
és ismeretlen szépséggel ragyog.
Milyen gyönyörű, mily reménytelen
két egymással tusakodó magány!
Bárcsak tehetném, gyenge húsodat
s lelked, ha van, magamba oldanám.
Szeretlek, vagy csak áztatom magam,
mert elhiszem, hogy majd feloldozol?
Tedd hát, ha tudod, hogy ne nyelje el
a tévelygőt egy alantas pokol.*

1950–2016

Üzekedés

*Beomlott arc szederjes szájjal –
egy ágyban a mohó halállal,
jeléül az üzekedésnek
ágyékában fekete mély seb.*

1965

Györfi Lajos: Nagy László (fotó: Oláh Katalin)

SUHAI PÁL

Rakpart ma már a rakodópart...

*Rakpart ma már a rakodópart:
nézni, mint úszik el hajó
vagy dinnyehéj, kései hóbert:
az úton is zúg egy folyó.*

*Medrében ez, füstöt okádva,
köhögtetőn és kormosan
amaz, a vad forgalmi lárma,
s az átkelőre rárohan.*

*Orromban büze, ablakomból
is ezt hallom s tán képzelem:
távolról támad, öröl, morzsol,
s kicsap belőlem, egy velem.*

Hétfégi ház

*Hogy elvadult a kert, mióta
magában, gondozatlan áll.
A kerítést a rózsza, szőlőinda
s a repkény zöldje úgy befonta,
hogyan fogást rajta már nem is talál.*

*Ha néha kijövök adóját
rossz gazdaként behajtani,
kezem hibára lel, szemem gyomot lát,
estig se győzőm én a munkát,
amelyet rám testálnak napjai.*

*És ez vár bármikor, ha jönnék:
a gazban nem lelek utat.
Innen szedem az almafa gyümölcsét,
amelyet már régóta önként,
dehogyan adóba! – ajándékba ad.*

KELEMEN LAJOS

Középidő

Szempontok Kalász Márton pályaképének értelmezéséhez

Ami rajtunk kívül van, közel hozható ahhoz, ami el-
tölt bennünket? „...ha rejt már / válságos ingert gon-
dolatunk. / Ily nagy váltás derűt hoz valóban...”

Ez még a *Viola d'amour* (1969) válasza.

Semmit vagy nagyon keveset értünk a zenész játé-
kából, amíg azt gondoljuk, hogy csak a kedély ide-
oda forgatott kottájából játszik, s hogy a kottát a sze-
szély lapozza. A költészet, minthogy egy elveszett
egész visszaszerzéséért a lehetetlent kísérti, a létezés
drámai minőségének megragadására tör. Bármily
élvezetese is egyébként hangulati fokozatai, ezért oly
iszonyúan szomorú, akár egy valamikor ártatlannak
indult játszma, amelyet nem illik feladni. Amellett
bizonyos értelemben kibékítés is; álom az egységről;
olyan sajátos processzus tehát, amelyben sokszor a
véletlennek látszó sem véletlen. „Az érzélgősséggel
(...) viaskodni már undorodik” – mondja Kalász Már-
ton. Program vagy nem program, amit a *Hírek Árgyé-
lusnak* (1975) nyomatékosít; és noha csupa feszültség,
villamosság, gondolattal együttjáró erő; másrészt vi-
szont a szerzőtől, érzéki-szellemi nyugtalansága da-
cára, kétségkívül távol áll az érzelmek túlhevítése.

Mindazonáltal – a tárgyvilág és a belső élet ár-
nyalatosan finom rajzaival, merész kontrasztjaival –
csakugyan egészen egyedi poézis ez. A váratlan szí-
nek, színfoltok, kontúrok, fél-árnyak, a tiszta képek
lírája. Egyszerre irracionális és észszerű. Sejtet és
átgondol. Azzal, hogy visszafogott, szakadozott és
részvétellel teli, a világ hű képét veszi magára. Töre-
déességében egy műforma és az élet jellege esik
egybe. Kalász költőileg céltudatosan, képszerűen, az
asszociatív gondolkodás útján hozza összefüggésbe
a tárgyközeli világ és egy másik, a hétköznapi-
nál titokzatosabb világ nyelvezetét. Közben legalább
„lopva a kimondás / hevét-szigorát megtartani” akar-
ván mégis (*Prognózis*).

Mitől új ez idő tájt az újabb költői periódus, mely-
nek gondolatisága, érzelmi mondandója elsöre mintha
csakis a szókapcsolatokban, az asszociációk árnyala-
taiban, az úgynevezett *szabadvers* sajátosság ritmu-

saiban jutna kifejezésre? Kalásznál most tűnik fel
először, miféle erőt rejt egy-egy szólánc, ha törté-
netesen megtörik; a költő most először bátor vissza-
visszafojtani a vers lélegzetét; a csönd is egyik kifeje-
zőeszközzé válik. Több lesz, mint szavak feladása,
ellenkezőleg: valóban beszélni fog, úgyszólván „kife-
szíti” a szöveget. Nem igaz-e, hogy a nagy költők
verseiben a szavak között is líra van?

S egy ős gesztus még tovább differenciálja e lírát.
Érezhető, hogy Kalász eligazodóbbnak szeretné látni
a versben eligazodni kevésbé tudókat: ismeri a titkot,
hogy kell a legígéretebb látószögbe állítani a hét-
köznapit. „S helyre emeli lassan porszemét, / bízom,
e bölcs univerzum” (*Arcmás, emlékeztetőül*).

Bensőséges odatartozás, egyetemesség. Nem de-
reng-e fel a Kalász Mártont majd rokon-attitűdök felé
vivő Hölderlin? S nem dereng-e fel kommentátora,
Heidegger? (Ma ezt történeti rátalálásnak szokás
hívni, avagy: íme, az atavizmus, ahogy felszabadít
egy sorsszerű szimpátiát.)

Mindenesetre Kalász Márton most a tárgyvilág meg-
ragadható konkrétumtól a kontúrt nyert lelkiségig
engedi játszani a szellemet. E szellem voltaképpen
apró megfigyeléseken át, a versalany egyéni látásá-
nak köszönhetően fedezi fel a tárgyvilágot koronázó
érezkeletti tartományokat, hogy azután tapasztalatai
egy nagyszabású közérzet-lírát támasszanak. Furfan-
gos is ez a művészet. El tudja hitetni az emberrel,
hogy a létezés alakjai és jelentései nagyon gyakran
csak annyira érintik, mint egy miniátort a kötelesség-
ből vett téma. Megengedi, hogy a lírájára olyannyira
jellemző részvét ne csak a gyöngédség, hanem a fá-
sultság felé is el-elmozdulhasson néha. Kicsiny, moz-
galmas képeiben viszont roppant távlatok, szapora,
sejtelmes tendenciák bújnak. Kijelenthető volna, hogy
a színes, szeszélyes, megoldhatatlannak tetsző élet
szemléelője mindegyre fölfelé, a fény lépcsőin cipeke-
dik földi benyomásaival? – Hogy Kalász Márton filo-
zofikus alkat, az nem kétséges. A nagy filozófusok
is költők. Kalász költészete pedig lépcsőzés, a szó
legjobb értelmében, folyamatos emelkedés, amely-
nek vonala képletesen egy csigalépcső íves rajzolatá-
hoz hasonlatos.

A *Hírek Árgyelusnak* akármennyire sejtelmes is
(„éjfélt után / ennyi jól sejtett / gondolat”), akármenny-
nyire akartan töredékes is, s akármilyen intim benső-
séggel és fölényes biztonsággal fogja munkára a fan-
táziát, s ha a láthatóban konokul a rejtettet kutatja is,
hasonlóképp hajthatatlan törekvése, hogy anyagsze-

E tanulmány a Magyar Művészeti Akadémia megbízásából készült.

rúen fogalmazzon. Nemcsak a gondolatnak és a tárgynak, de még a szemlélődés konkrét miliójének is helyet kell kapnia a versben. („Keresztbe fekszem, két vetetlen / egymás mellé tett ágyon...”; „Itthon maradt! mondja-e rólam végezetül az itthon maradt nép?”) Kedély, indulat, fogalom, lelki keret: a tárgyias közeggel azonos rangon jutnak szerephez. („Sóvárgásunk: mondani valamit. / Ha mást nem, az időjárásjelentés / szorongását: északon havazik” – *Prognózis*. Vagy: „Fölsüt álmunkban a megfoghatatlan, / távoli Föld. / S ígér, / ígér – *Változatok egy régi témára*). A vékonyka kis kötet határa és folytathatósága éppenséggel abban egy, hogy a tárgyvilággal van vonatkozásban. Szavai olyanok, mint a két irányban kiterjedő tükröződés: ha igaz, hogy gondolatokból és fogalmakból „párolja le” a lírát, igaz az is, hogy ahonnan kedélyét tölti, ahol honos: el nem szakadna a földi valóságtól.

A *Hírek Argyélusnak* a ragaszkodás, a közelnézet és az elvonatkoztatás ötvözése. Művészi előrelépés, amely szorongó, tört, néha öngyötrő tartamain túl, művészi értelemben győzelmet énekel – énekelhet is. Látjuk, Kalász Márton immár birtokában van annak a lírai *szummációnak*, amely a gyorsan elfogyó pillanatnyi élményt, a személyiség futó benyomásait összeadni törekszik az örök emberivel. Nem romantikus valóságérzés az övé, hanem összpontosítás. Arra irányuló koncentráció, ami az időben folyik le, s arra, ami mozdulatlan forma. A megmunkálendő anyag diktál. A „megszólalálásra készített én” törvénye, akinek legmélyebb lelki rétegeiből szakad ki az alakot nyert tartam; a legegényibb és egyúttal legáltalánosabb tartam.

Meg kell érteni egy látásmódot, ami most kezd kibontakozni. S reprezentatíván majd egy újabb kötetben fog kiteljesedni. Kalász szinte semmit nem veszít őrzésre érdemes írásmúltjából, de míg poéta-múltjának valamennyi védett darabja egy evolúción átesett „szerzemény”, távol áll tőle, hogy utánozza önmagát. Értsük meg hát azt a látásmódot, amely művek sorával szavatolja e líra egyik legelemibb jellemzőjét: a feszültséget. A költő aligha tekinthet el attól, hogy az egymáshoz feszített fogalmak és képek tüneményéért nemcsak a vers alapjául szolgáló ösztökéknek és benyomásoknak szükséges egy másutt zajló élet felé irányulniuk, hanem szinte az emberi karakter, a versbeli alany, vagyis önmaga „áteremtését” is feladatai közé kell emelnie.

Az ekképpen átlényegülő személyiségben és a személyiség kiegészüléséül szolgáló, köréje gyűjtött tár-

gyi kozmoszban viszont (akármily kicsiny mindenség ereklői is) mitikus sugárzás ébred. Nem kizárt, hogy az érzéki-tárgyi világ archaikus jegyeinek felismerése posztulálhatta, éppen a *Hírek Argyélusnak* című kötet megjelenése táján, a szerző sajátos versszerkesztését és szólásmódját. Mindenesetre ez a szűkszavú konstrukció, neologizmusaival, mesei, bibliai utalásaival, régiségrajongásával, a költészeti hagyományra való hivatkozásaival merőben egyéni forma. S micsoda hangulatokat és távolságokat köt át a versek különös szófüzése! Ami e forma felől nézve távolság, gondolatok és képzetek távjá, az lelkileg gyötrelmes mélység. Az ironikus-elégikus költőnek (az elégia eredetileg fájdalmat jelent) egyformán gyötrelmes szembenéznie az időbelivel és az időtlenel.

Időbeli és időtlen: ahhoz, hogy a költő egyiket is, másikat is akarata alá tudja vonni, időbelinek és időtlennek egymásba kell simulnia – vagy ami tán még sarkalatosabb: állandósult feszültségben kell tartaniuk a költőt, inger híján ugyanis ritkán születik vers. Azokat, akiket, akárcsak a legszerényebb mértékben is, megkísért az abszolútum, nem mosolyogják meg az írashit; az, hogy a szavaknak fénye van, vonzó és vakító, olykor szembántó fénye, a legkevésbé sem pusztá kitaláció. Választani tudni közülük: ez a kötődés és a hűség ára. „Fáradjanak, újból tisztük legyen” – írja Kalász Márton. S őt dolgoz viszony és mélységes vonzalom fűzi a szavakhoz. „Fekszem, / tűnődve mesterségemen. / S kételkedem. / Töprengem magamon, / s igényem van hinni magamban” (*Mondjuk: én, a halász*). Hűsége megzavarhatatlan. Hiába, hogy „Tej- és / méz-kölyökarcunk, / akár a betört ablak” –, az ő vershőse, minél inkább kitakarózik szemérmességéből, annál inkább meggyőz, hogy személyiségének kitüntetett dimenziója a szeretet. Emiatt védetlen. „Küzdök, a rúgást érzem, / ennyi vagyok” (*Alkalmi vers a fasizmus ellen*).

S mi védi? Ugyan mi védhetné, ha nem az önmagához való hűség? Műve a „jelentőség” erkölcsi nyomása alatt érik tovább. Sajátságos állapot, de tény, hogy az abszolút és az ideiglenes között vergődik mindenki, aki valami jelentőségteljeset alkot. E nem mindennapi küszködés alapján értelmezhető Kalász Mártonnál a kifejezés belső komplikáltsága, az immár senki máséval össze nem téveszthető vershangulat, a tört, közbevetésekkel tűzdelt befejezetlen versmondattal. Egyáltalán: a beszéd érdekessége, bizonyosságok és nosztalgiák magukkal ragadó vegyülése, a lélek életének változatossága (a sértetlen re-

ménytől a kétségbeesésig): mindez nem kevés, s végképp nem egyszerű. Mindenesetre az, aki egyszer is igazán odafigyel Kalász verseire, felejt-e senkiéhez nem hasonlító kesernyés ízeit? Felejt-e képeinek színetét és fonákját?

Valami szubtilis fanyarság, és minden lelkiségével együtt is a közvetlen élet iránti szomjas ragaszkodás hatja át a *Szállást* (1978); itt van hát az újabb könyv, előzményéhez képest nem végletesen más, de nem is csupán hozzáadás. Érezhetően átjárja és körülöleli az a bizonyos új *esprit*. A szerző az irónia realizált szemléletét most mind hatékonyabban és egy még nyitottabb intellektuális látóterben éli bele műveibe. „Eltávoztak érzékeink. / Még palackban / képzeletünk – / a másik, nem édeskori. / Kezdjük pók-lombból / hántani.” Miről beszél e hang, a *Két kis kép, ugyanarról* gazdája, ha nem épp most fogadja meg, hogy az ismeretlen további kutatására szánta el magát?

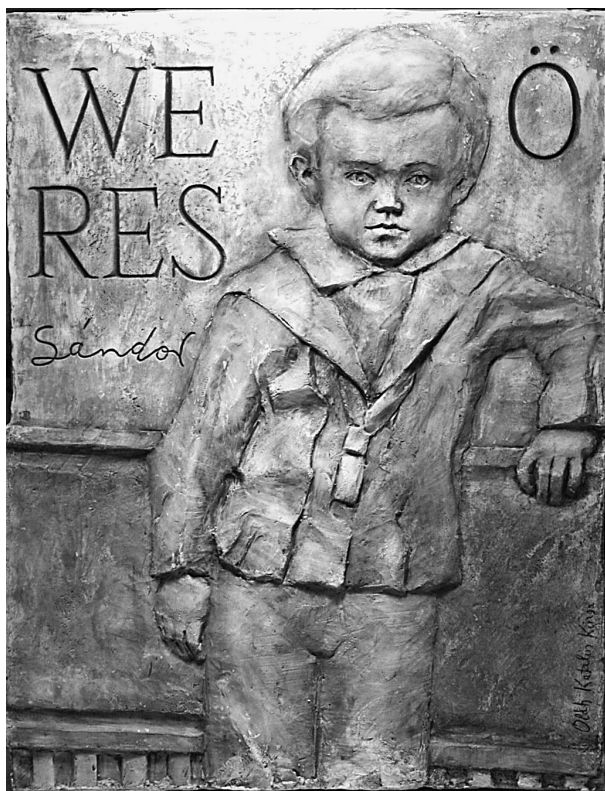
A *Szállás* olyan, valaha újnak számító belátások könyve, amelyek húsz év elteltével is jól nyomon követhető, termékeny atavizmusok a költő későbbi, hermetikusabb, törtebb szavú alkotásaiban. Metszően okos iróniája nem a komolyságot akarja elnémitani. Nem a groteszk egyedüli érvényességét tolja előtérbe. Nem tréfálkozni akar, hanem a gúny, a groteszk különös nézetéből szerzett felfedezéseit kívánja bekapcsolni a létezők minél elmélyültebb képeibe. Különös, hogy ez az elmélyültség nemegyszer zsánereknek tetsző versek felszíne alatt formulázódik, vagy nűánszokon kell átremennie. Az ám, csakhogy ki mondja meg, mi a nűánsz, s ki mondja meg: túl az árnyalaton hol kezdődik a törvény?

A szabadság-ábránd aszimmetrikus érzése például (repülhetsz-e terheiddel az örök Dél irányába?) a gondolkodás alkonyából metsz ki egy jéghideg, absztrakt képet: „Ahol mégis hideg van. / Kockára

fagnak gondolataim” (*Tundra-kutya*). Egy emeleti hűvös konyhában várni a pirkadatot, lelkiismereti küzdelmekkel vívódva: amikor nem tudja eldönteni az ember, megmentse-e vagy megölje magát. „Jön, amely nyakunk levágja, / jön a fejsze a lépcsőn fölfelé, / ím hallják kihagyó lépéseit (...) jön, mint a hadirokkant, haza” (*Fülelés*). Ha ennél is idegölőbb és borzongatóbb közérzetet nyögnek azok, akik minden látszaton túlpillantanak és lépten-nyomon a világ abszurditását kell összevetniük a természetességgel, nos, ők azok, akik türik a képtelen fokozatot: „Elmében asztal; elme / asztalomon – / a téboly bent / eszik.”

Ez a borzongató részletekben megjelenő valóság nemcsak kíméletlen. Azt a realitást is igyekszik szavakba önteni, amelyik egy másik életre, egy másik alanyra, egy másik véletlenre van beállítva – azt a realitást, ami a valóságos benyomását kelti, de ténylegesen a metafizika szüleménye, és annyira megfogható, amennyire megfoghatatlan. Rítus e végletek közti játék? Nemcsak rítusról van itt szó, ritmusról is. S rítust, ritmust már magához ragadott, s egyre inkább úgy fest, hogy *véglegesen* ragadott magához a Kalász-féle töredék.

Alakul az új, az eladdig fel sem merült asszociációkért az iróniában megmártott realitás és a plasztikus tárgyhűség ellentmondásából kibontakozó, ismét megújuló líra. A közvetlen jelentés csodálatos piruettje; megcsavarodik, s valami furcsa, különös ívet rajzol ki a fogalom, amely majdhogynem másodlagos jelentésében nyeri el igazi súlyát. Itt többnyire nagy távolságok születnek. De semmi sem beláthatatlan. Főleg, amíg a mechanikus rutinon van ereje élcelődni a költőnek. S a *Szállás* a gúny, a játékos megannyi elegáns változatával emelkedik a komolyságba. „Csak megvagyok, leveskét alkotok; / dajkáltam épp, / bóbiskolva, szegény- / szóval: ami, / míg világ, öcsém, a világ, / jobb álmunkban: neked

Oláh Katalin: *Weöres Sándor-dombormű Csöngé, a szülőház gyűjteményében*

is, nekem is / lészen / eljövendő” (*Az eleven szeretet*). És a *Szállás* még valamit helyreigazít; egyértelműsíti a folytatást. (Eléggé határozottan emelkedik ki *A folytatásért* című versből egy sor, a „fönnen – s aljába áldozat!”) Feltűnik továbbá Hölderlin tornya. Valamint e kötet lapjain jelenik meg először az az egy tömbbe szedett, a szonettre emlékeztető tizennégy soros verstípus (*Nem tudtam, hogy sírni fogok*), amely gazdagodva, az absztrakció becsét és lehetőségeit gyarapító külső, mintegy *scripturális* védjegye lesz Kalász Mártonnak.

A furcsa, néhol bizarr gondolati kalandokkal gazdag *Szállástól* számítva a költő örökös átalakuló kedve kiapadhatatlannak tetszik. S talán nem alaptalan a feltételezés, hogy Kalász Márton ez idő tájt döbben rá igazán, hogy a lírának az életről nincs végső szava. A pannoni habitust már-már körbeveszi a súlyokhoz lekötött északias éleslátás, s e tiszta világszemből meg-megcsillanó, szintén északias-németes misztikum. Körbeveszi, de nem veszejt el. Kalász Márton legmesszebbre hatoló gondolatiságát is egyfajta életesség és személyesség karakterizálja: „szárnyá kelteni – fogalmaz majd a *Sötét sebben* –, s a Teremtőt dicsérni, amiért érzékkel a gondolatot / elegyíthette értünk...”

A modern költőnek, a töredékesség e foglyának, ha nem akarja (stiláris értelemben) elveszíteni az életet, akár legtöményebb kétségbeesésében is egyetlen lehetősége a folytatás, azaz minden befejezett versét meg kell gyónnia egy újabb versben: nemhiába, hogy a modern költők repertoárjában a folytatás voltaképpen a teremtés szüntelen kiigazítása – és vezeklés. Egyúttal a hitelességbe belecsapó kényszer is; a költő önarcképének lehetőleg az élet minél több arcára kell hasonlítania. E szükségszerűség (ha valóban az), nem egyéb, mint egyfajta delejes hermetizmus. Hermetizmus – valami meggondolt, az ismeretlenből megmaradt bűvösség, ami nem bezárulni óhajt, hanem a világról vett igazságait egymással összemérni. Kalász líráján Hölderlin szelleme suhan át újra és újra. Hogy alkotó és olvasó egyaránt hozzászokjanak: az emberről szerzett finom életrealitások annyifélék, ahányan elszenvedik őket. Igaz, a lélek alkalmazkodása nem választható el attól a kettősségtől, hogy közben a test cinkos vagy lázadó viszonyban szolgálja a történelmet. Hány kínzó perpetuális

kérdést vet föl, mondjuk, a fölfogható és a fölfoghatatlan viszonya?

A múlt század hetvenes éveinek végén megjelent *Szállás* ontja azokat a verseket, amelyekben az élmény úgy nyilallik át a gondolat valóságába, hogy csaknem mindent: lelkeséget, villanásnyi benyomást, mint valami maró érzelmi többletet visz magával, epés, gúnyos versekbe, töprengő elégiákba, kényelmetlen abszurdba torkollva. „Egy nap egy öltés, / idő, hódprémes bundádon”; „Hol villanyfénynél, e nyugodt / falon / a nagyfülű gondolatok, / s nem mezőn iszkolva, puska elől – // még hadd játsszam veled!”; „Jó volna emlékezni erre a versre, / ha engem is a kispadra kitesznek, / s zöldágot kezem ügyébe, nem azért, / az ifjúságot, hanem a rovarot üzzem” (*Pehely; Kései levél; Egy kedvelt versre*).

De az igazi minőségi bravúr itt az, hogy a kész mű erkölcsi, metafizikai összefüggései nélkül érvényesülnek, hogy magában a műben csupán egyetlen parancsoló gondolat is felismerhetővé válna. Persze, ha odakinn a tagadás és a bizonyosság szeszélyes alakíthatósága jellemzi az életet, mi egyebet mondhatna a költő saját munkájáról, mint hogy „a vers kétes szerzés, lopod haza / ködmön alatt, s mihelyt mindenki alszik, / kirakod, töprengsz, mi válnék belőle” (*Német erdők felől*). S hogy a realitás és a képzelet tényleg minél gazdagabban bontakozzék ki a tárgyból, az ironia aspektusa most is jelen kell, hogy legyen. „Üljenek havas fejemre a varjak, / vessék, vessék – öreg ganajba / szorul az életmentő mag” (*Tűrési fokozatok*).

A *Szállás* mint jelkép, alighanem repülés és rejtek. Amabban ambíció; a transzcendentáló ész és a közvetlen valóságot követni kívánó anyaghűség kalandja. Rejtek mivoltában üzenet, vagyis eszerint van várni-valónk: nem válunk a világ pusztá tárgyává, míg él bennünk a képesség, hogy visszaszerezzük az ideát; ha – akárminő mértékben is – a világ mi vagyunk. Annál energikusabb bennünk e hit, minél inkább tisztában vagyunk ellenérveivel.

A *Szállás* végül is egy ősrégi bölcsesség változatát igazolja: ha a reményt nem lehet megsemmisíteni, nem lehet kikapcsolni az abszurditást sem. „A téboly bent / eszik” – hangzik a már idézett figyelmeztetés.

A *Tűrési fokozatok* ironiája ezen a fokon szörnyű előérzet. Tükrében valami rettenetes rajzolódik elő világunkról. Az egyre élethűbb kép?

RÖHRIG GÉZA

évaóvó

*totya nem látott még liftet
betértünk hát egy körúti házba
egy lila kalapos banya kizavart minket a liftből
'menjetez gyalog' lóbálta a botját*

*totya rám nézett
s már loholtunk is ahogy a lábunk bírta
a hatodikon állt meg
nem engedték a banyát kiszállni
teljes erőből nyomtuk a liftajtót*

*'szeretitek a csokoládét?' fordult a széljárás
így ismertem meg évaóvót*

*selyemkimonót viselt
s nehéz parfümillat lengte körül
az ostromról a kitelepítésről mesélt
villanykörtén a zoknimat stoppolta*

*'a gyerekek döglött lovakon ugráltak
piros bugyborékot fúj minden ugrás'*

*'vagonokban vittek minket is
à la barom'*

*mikor estin leérettségiztem
egy dedikált márai-regényt kaptam tőle
'neki adtam a legyezőmet a kassai jogászbálon'
pirult el egy kicsit a púder alatt*

*egyszer a hó miatt nála ragadtam
elalvás előtt kártyáztunk*

*üvegbúrában néma óraszerkezet
lapátolta körbe az időt
akár a vért nehogy megalvadjon*

*reggel pirítóst kaptam
a citromot orvosi gézbe kötötte
'így a mag nem potyog a teába'*

*mosogatott én törülgettem
'a bögréket fülikkel egyfelé rakd'*

*elszívott egy vékony női cigarettát
a füstöt fölfelé fújta*

*'jó hogy hiszed Istent' szólt recsegő hangján
'de félni ne a büntől félj annyira'*

'hanem?'

'a rosszkedvtől'

*aztán elköltözött évaóvó
kalap nélkül szállt a liftbe*

*és fölment
a hetedikre*

annus ángyi

*'itt
ebbe a házba is születtem
ez vót a kút betömtük
mélyről gyütt a víz
húztuk eleget
mos mégis hiányzik'*

*az árkok mozaikosra repesztették arcát
'megért gabonája vagyok én Istennek'*

*bokára harmonikázott mackóban csoszog
lefogyott a télen*

*valamit mindig visel a fején
'a búbomon má kopasz lettem akár a papok'*

'pedig' mutat a nagytükör sarkába tűzött képre
'valaha pont a hajamér irigyeltek'

az ételhordót a kerítés felett veszi át
'ne lássák hogy mindég ugyanabba vagyok'

hárman eszik azt az egy adagot

'hiába dolgozik
a semmitlen ember itt nem jut zöld ágra
hacsak föl nem köti magát egyre'

az asztal fölé lóg az izzó
'így a gyöngébb körte is megteszi

ritkán gyűjtsuk meg
csak ha tényleg muszáj
enni tudunk a sötétben is'

elfordulva kissé fölemelt fejjel ebédel
'ha beteszem a fogsort
nem tudom a számat egészen becsukni'

reggel utcai ruhát vesz
'máma jön a nyugdíj'
'ne az ajtóban adja át aranyos'
húzza be a postást
'kiviszi a cűg a meleget'

nincs jól
'zűg a fejem akár egy királynőtlen kaptár'

a padláson
a vödör krumplics mellett jézus szíve olajnyomat
'mikor kiköltöztem a pitvarba
levette a falról a menyem
aszonta nekik ez má nem áll jól'

vasárnap eltotyog a templomig
ott az utolsó padra leomlik

'nem tudom kiváltani a gyűrűm a zálogból
így meg' mutatja föl csupasz kezét
'röstellek az uramhoz kimenni a temetőbe'

kató néni

*szakad a hó
öregapó
ül kucsmája alatt
ágak árnya
márvánnyá
festi a havat*

*bezár
a temető
még ébren az öreg
körötte
vagy három
pálinkásiveg*

*angyal
s kutya
két bús sírszobor
nézné
ha látná
a szín hótól*

*utálta
ám ha
élne felesége
ujját
e fagy most
nem égné feketére*

Dudás Sándor: Berzsenyi Dániel-érem (fotó: Oláh Katalin)

Smaragdtáblák a XXI. századból

Csontos János a *Tíz es évek*ről, az *Angyaldekameron*ról és a készülő *Ezeregy nappal*ról

A „reneszánsz művész”, a „sokoldalú alkotó” szókapcsolatok – Istennek hála – ma már nem számítanak olyannyira burkoltan-dehonesztáló értékítéletnek, mint a múlt század nyolcvanas éveiben. Többek között az idén ötvennégy esztendőes Csontos János költő, író, filmrendező, publicista sokágú életműve is rehabilitálta ezeket a fogalmakat. Nevezük őt bár forma- és képgazdag verskötetei nyomán – Alföldy Jenő terminus technicusával – manierista szó- és mondatművészeknek, prózaíróknak, költőtársakról, építőművészekről készülő portréfilmek rendezőjének, számos rangos publicisztikai kötet alkotójának, nem mindennapi minőséget takarnak e szavak. Említsük a versgyűjteményei közül most csupán a *Szonettregény* (1997) formateremtő bravúráját. Ám akár egy kevésbé klasszicizáló kompozíciót is kiválaszthatunk teljesítményének illusztrálásához, a *Száz év talány – Kiegészítések József Attilához* (2005) című könyvet. Ez utóbbi még a barátok egy részéből is megbotránkozást váltott ki állítólagos „posztmodernista szemtelenségével”. Csontos legújabb verseskötete, a *Tíz es évek* (2014) érett, kiforrott értékek tárháza. Bővelkedik olykor tradicionális formavilágú elégiákban, szonettekben, hexameterekben, máskor „modernista”, cím nélküli repeszekben; mégis archaikus tónusban szól mai világunkról. S alig fejezte be az *Angyaldekameron*t (2015), már dolgozik a trilógiának (hármasszámú) tervezett kompozíció második darabján, az *Ezeregy nappal* című mellékoltáron. Erről is ejtettünk pár szót kávéházi beszélgetésünkben.

– *Tíz es évek a versesköteted címe, a borítóján mégis vörös téglalékból falazott komor épületrészlet ébreszt Krásznaja Moszkva-asszociációkat.*

– A képet én fotóztam Moszkvában, ahová a nemzetközi könyvvásár ürügyén jutottam el: az egyik Kreml-béli őrház bedeszkázott ablakát ábrázolja. A fénykép beszédesen demonstrálja a 2010-es éveket, azt, hogy sok tekintetben mintha bezárulnának előttünk a lehetőségek. Jómagam nem hiszek a történelmi haladásban; igaz, a körösségben sem, inkább valamiféle spirálban. Bár tény, hogy mostanság a dolgok jó irányba mozdultak el, árnyalatnyit vissza is fordultak, amit a poétának nyomban érzékelnie kell. A kinyílt ablakok újra és újra bedeszkázódnak.

– *A kötetnyitó Tabula Smaragdina című versprózád az ókori filozófus, Hermész Trismegisztoz*

„smaragdtáblájának” adaptációja. *E munkád nyomán lehet nevezni a költeményeidet „smaragdtábláknak a XXI. századból”?*

– Makovecz Imre hangoztatta visszatérően, hogy Hermész Trismegisztoz *Tabula Smaragdina*-jában benne van az egész világegyetem. Az én verziómban annyi az átigazítás, hogy a szövegét kifejezetten az írásra, s nem általában véve a létezésre vonatkoztattam. A „modus vivendi” tehát „modus scribendi”-vé formálódik át.

– *Nyilván itt is építettél a harmonikus forma és a zaklatott gondolatok ellenpontozására. Miért ennyire borongós a művek hangvétele?*

– A versek elégikusságának egyéni sorsbeli okai is vannak. Az utóbbi években összejöttek nálam különböző motivációjú depressziók, amelyeknek lenyomatait a cikluscím is érzékelteti. Ezért kereszteltem e széles nyomtávú verseket

Vont litániáknak. Ezek a darabok nem elvontak, hanem mintha egy bánatosan húzott-vont hegedűszonáta szólamára hangolták volna őket. Ily módon igyekeztem az elégia műfaját az én sajátos tónusomra szabni. Másfelől költőként ezidáig jobbra kopogós, rövid, zárt sorokban írtam. Ezúttal arra gondoltam: mi lenne, ha „végtelenül” hosszú sorokat alkalmaznék? Szembeszökő, hogy a sor belsejében és a végén is van egy-egy rím, de nem a szótagszámok, hanem a mondatritmus szolgáltatja a költemények ütemét. Ez illik az elégiához, s ezt érzékelted úgy, hogy ellenpontozni akartam a kötött formát a hektikus tartalommal; bár ezúttal a formába is becsempészttem egy kis szabálytalanságot. Úgy gördülnek a sorok, ahogy a mondat kívánja, ám a kétféle rím keretbe zár mindent. Remélem, a feszültség így is létrejön a zakla-

tottság és a kicsit megbolygatott fegyelem között. Számomra az irodalom arról szól, hogy a zürzavaros világot és az én zabolátlan lényemet miként tudom formákba zárni. A „poeta doctus”-szerep nem cél, hanem eszköz.

– *Tudatos-e a szembenézésed a végső eszkatológikus kérdésekkel?*

– A korosodással együtt kénytelen voltam megküzdeni a hosszú hónapokra ágyba kényszerítő gerincbántalmakkal, akárcsak a pánikbetegséggel megfejelt depresszióval. Ezek a megpróbáltatások arra készítetik az embert, hogy elkezdjen visszafelé számolni: már nem csak amúgy elvontan és irodalmiasan foglalkozik a halállal, mint huszonévesen, hiszen minden bizonnyal kevesebb van hátra, mint amit eddig megélt. Bennem ez úgy csapódik le: mi az, amit még mindenképp meg kell valósítanom? Készítettem is egy tervet, hogy hatvanéves koromig miket kell megírnom. Persze, ez csak a prózáíráshoz vonatkozik, amit két évtizedes készülődés és halogatás után, igencsak későn kezdtem el. Lírában, úgy érzem, lényegében mindent megírtam, ami bennem volt – habár néha magam számára is meglepő módon születnek újabb verseim a semmiből. Prózát, amint te is pontosan tudod, csak terv szerint lehet írni – és igen nagyratörő terveim vannak.

– *Epikus verseidben úti élmények is rögzülnek, Tusnádfürdőtől „Tengerfüredig”. Létezik-e olyan téma, amit csak a líra, vagy csak az epika sajátíthat ki magának?*

– A Tíz év legepikusabb költeménye, a *Hét etűd* Mezey Katalin kerek születésnapjára készült. Neki, mint szegről-végről tanítványa, rengeteget köszönhetek költőként is, emberi-

leg is. A legfontosabb találkozásaink történetére, a kapcsolódási pontjainkra építettem fel ezt a verset, amely arról szól, hogy hányféleképpen lehet közelíteni a költészethez. Nálam a líra kitüntetett: az íródik meg versben, ami másként nem tud. A szóban forgó ciklus alapélményét lehetetlen volna esszébe vagy tanulmányba önteni, mert kimaradna belőle a lélek. Az úti élményekről szólva: „Tengerfüredet” a balatonfüredi Salvatore Quasimodo-költőverseny ihlette, ahol különdíjat nyertem vele. Egy Örkény István-novellát gondoltam tovább: mi volna, ha Füred a Balaton helyett egy nap a tenger partján találná magát? Még a tengerjáró hajókat is odaképzelttem. Tusnádfürdőn pedig „táborlakóként” a ritmus egyszer csak megszólalt bennem az Olt partján.

– *A Balassi-poetikon ciklusod igazi érett költészetet mutató szinézis. A régi magyar irodalom reneszánsz óriásának modorát hitelesen imitálva bizonyítod: csak így szabad posztmodern költőnek lenni. Archaikus stílusban a mához szólni, olykor akár idegen népdalok hangnemében is. Nem tartasz olyasfajta ellenérzésektől, mint amiket a Száz év talány című köteted váltott ki, amiben merészelted kiegészíteni József Attila töredékeit?*

– A Balassi-ciklus poétikai és gondolati szempontból is izgalmas. Alföldy Jenő írta egy helyütt: számára igencsak furcsa, hogy a klasszikus metrumokat modern tartalommal töltöm meg. Az archaizáló Balassi-strófákon is átüt a jelenkori depressziós időszakom elégikussága. A József Attila-kiegészítéseken pedig inkább azok botránkoztak meg, akik nem is olvasták, csupán hallottak róla. Hogy ez nem afféle centenáriumi szal-

maláng volt, az is mutatja, hogy Császár Angela és Erdélyi György *Világegész és töredék* címmel tíz év múlva csináltak belőle versszínházat: fél tucat előadás után a költészet napján a Pesti Vigadó színpadán is bemutatkozik Grecsó István zenéjével, majd országos turnéra indul. Görömbei András tanár úr hirdette a debreceni egyetem katedrájáról: jó irodalomkritikát úgy kell írni, hogy a művet szétbontjuk, majd a saját erővonalai mentén újra összerakjuk. Szerintem jó parafrázist is így kell írni. Megpróbáltam hát a költő személyiségét modernizált köntösben rekonstruálni: milyen lenne Balassi a XXI. században?

– *Ejtsünk pár szót a készülő regénytrilógiáról. A triptichonnal kapcsolatos terveid módosultak ugyan, de a számmisztika változatlan.*

– A hármastár eddig megjelent mellékoltára, az *Angyaldekameron* a száz és a tízezer szorzataként adja ki az egymillió írásjelet. Az *Ezeregy nappal* esetében, amely valóban 1001 darabból áll majd, ezek a szorzók – kilépve a decimális számmisztikából – mind egyéb nevezetes, már-már szakrális számjegyek lesznek: a 77, a 13 és a 999. Az egymilliomodik jel itt egy összedolgozott Alfa és Ómega. Változás, hogy a beharangozott *Napregény* helyett a tízszer százezer leütéses, tíz „kisbeszélyes” *Tízrét* kerül a főoltár pozíciójába. A *Napregény* ezzel szemben önálló mű lesz: jóllehet ez is triptichonforma, ami kilenc fejezetből és 333.333 leütésből áll majd. Minden fejezet 37 ezer betűt és egy 37 leütéses mottót tömörít. Persze, ez csak a pusztaság – a tartalom maga az égszakadás-földindulás. **Pósa Zoltán**

A komor, titokzatos versek tőlem származnak

Beszélgetés Filip Tamással

Filip Tamás néhány éve elbúcsúzott a Magyar Napló szerkesztőségétől, és a Dokk című irodalmi portál főszerkesztője lett. *Album* címmel a Magyar Napló Kiadó gondozásában tavaly jelent meg kötete, amely válogatott és új verseket tartalmaz.

– *Hogyan született meg a válogatott verseskötet?*

– A Magyar Napló Kiadó vezetője, Oláh János biztatott, hogy állítsak össze egy válogatott kötetet. A 2012-es *Kő, papír, olló* a hetedik verseskötetem volt. A válogatás terhét Nyírfalvi Károly barátomra bízta. A biztatás szerencsére arra is vonatkozott, hogy nyugodtan lehet a könyv terjedelmes. A szerkesztő élt a lehetőséggel, és így egy bőséges, eddigi életművem felét meghaladó méretű könyv születhetett.

– *Mi az, ami mindig alázatra, elfogadásra, csöndességre készítet a verseidben?*

– Soha nem voltam lázadó alkat, és ez nyilván megjelenik a verseimben is. Ugyanakkor behódoló sem vagyok: csodálkozva figyelem oly sok költőtársam ki nem mondott elvárásokhoz igazodó attitűdjét. Az én „témám” az önmaga foglyává váló világ, a lassú, de feltartóztathatatlan leépülés, a bomlás, és az egyén nemes, de vesztésre álló harca, amit mindezek ellen vív. Ennek elfogadásáig nehezen jutottam el, de végül sikerült, s így már könnyebb. Amikor írok, a versbeli hőst újra indítom, kíváncsian figyelem, mi történik vele, és tényleg nem tudom, mi lesz a sorsa. Akkor van vége az adott versnek, mikorra a hős elvégezte a rá osztott felada-

tot, akkor hallgatok el én is, persze, csak egy időre. Ha kellő mennyiségű hiányérzet áll össze bennem, jöhet az újabb kísérlet.

– *A facebookon a Szó-játékszótér csoportban gyakran osztasz meg szójátékokat. Mit jelentenek számadra ezek a nyelvi lelemények?*

– Még jóval a facebookos jelenlétem előtt születtek első szójátékaim. Néhány alkalommal küldtem egy csokornyit Balázs Gézának, aki közölte őket a *Tetten ért szavak* című rádióműsorában. Ezek a nyelvi ötletek olyan váratlanul találják meg az embert, hogy semmilyen magyarázat nincs rá: mint ha egy ismeretlen hirtelen kilépne a tömegeből, nevemen szólítana, és kezét nyújtana. Nagyon szeretem ezeket a nyelvi játékokat: nem is engem, hanem magát a nyelvet dicsérik azzal, hogy megmutatják, még mennyi minden van benne, ami nem látszik, ha nem játszunk vele.

– *Amikor lehántottam a szójátékokat, átértelmezéseket, humoros fordulatokat a verseidről, egy dermesztő és leírhatatlan valóság tárult elém.*

– Nem tehetek róla, így látom a világot, ezek szerint ilyen hideg-apokaliptikusnak, kiismerhetetlennek, és olyannak, amelynek ügynökei mindig lesben állnak, figyelnek. Arról próbálok beszélni, amit nem értek, de valahogy

mégis egész személyiséggel felfogok. Az a világ, amelyben élünk, tele van kiszámíthatatlansággal, tervezhetetlenséggel, amittől bár szinte mindenki tart, sokan mégsem tudják megfogalmazni szenvedésük okát, illetve beérik hamis magyarázatokkal. Kellene annyi állandóság a hétköznapokban, ami némi biztonságérzetet ad ahhoz, hogy el tudjuk viselni azt, ami követhetetlen tempóban változik: elképesztő alkalmazkodási képességre van szükségünk, hogy valahogy talpon maradjunk. Választani kell a cselekvés és a szemlélődés között, s bár alkatom szerint az utóbbi illene hozzám, kénytelen vagyok az előbbit választani, ami azonban magában foglalja a kudarc lehetőségét is. Mindez azonban nem akadályoz meg abban, hogy átéljem az „ittlét örömét”. A költészetben gyakran találunk világvége-érzeteket: a világ sok vér és szenvedés árán már sokszor túlélte önmaga végét, de ez semmit nem von le a költői megfogalmazások érvényességéből. Most is olyan helyzet van, hogy döreség lenne azt hinni, hogy ami van, képes folytatódni. Sokkal mélyebben kéne megérteni és megélni az egymásra utaltság tényét, és ennek üzenetét minden emberi cselekedetre.

– *Fontos számadra, hogy évtizedek, vagy száz év múlva a verseid-*

ből megtudja az olvasó, hogyan volt szörnyű, mégis vicces és drámai, ahogyan éltünk?

– Rémes szerénységű fogok most mondani: azt hiszem, ennek a kornak az egyik hiteles krónikása vagyok, bár némi rezignáltsággal hozzá kell tennem: ezt eddig kevesen vették észre. Töröm a fejem, mi ennek az oka, és arra kell gondolnom, nem illek bele a kánon elveibe. A manapság sikeres, kanonizált szerzők kevés kivétellel a balliberális világszemléletet vallók közül kerülnek ki, de én nem tartozom közéjük, és nem vagyok képes az ehhez szükséges kompromisszumokra. Rossz pillanataimban ez keserűséggel tölt el, de a keserű pohár helyett inkább valamilyen tennivaló után nézek ilyenkor, és mit tesz isten, mindig találok valamit.

– Nemrégiben Orbán János Dénes azt nyilatkozta, hogy „A kortárs magyar költők legtöbbje elvont, túl metafizikus, humortalan és a nem szakmai olvasó számára dögunalmas.” Te mit gondolsz erről?

– Ez elég sommás kijelentésnek hangzik, de lehet, hogy ennek a szövegkörnyezetből való kiemelés az oka. Szerintem elég színes és gazdag a mai líra is, ugyanakkor egy pillanatra sem feledhetjük, hogy az elődök nagyon magasra tették a mércét. Biztosan lezárult egy korszak, már évekkal ezelőtt, az új törekvések kellően elterjedtek, meg is gyökeresedtek, de bizonyos értelemben figyelmen kívül hagyják a talajt, amelyből tápanyagot szívhatnának. Ettől a mellözöttségtől aztán a talaj sem nagyon tud mit kezdeni ezekkel a törekvésekkel.

– A Kortárs és a Magyar Napló szerkesztője voltál, s most a Dokk impresszumában azt olvashatjuk, te vagy a főszerkesztő...

– A Dokkot tizenöt éve Jónás Tamás és Lackfi János alapította. Néhány társammal nemrégiben vettük át a korábbi tulajdonos-főszerkesztőtől a tulajdonjogát és a szerkesztését. Természetesen nagy reményekkel vágtunk bele ebbe a feladatba, és szeretnénk, ha néhány év múlva egy mértékadó fóruma lenne a pályájuk elején járó fiatal költőknek, akik az itt szerzett tapasztalatok birtokában megtalálják helyüket az irodalomban.

– Hol lehet veled nyilvánosan találkozni a közeljövőben?

– A Költészet napi rendezvények során vállaltam egy kilométer futást a költői maratonban, a „Költők futása” nevű programon április 9-én a XII. kerületi Költő utcában, és Az év versei antológia szerzői számára rendezett felolvasásban is részt fogok venni április 11-én a Magyar Rádió Márványtermében. A könyvheti események során pedig előreláthatólag a zalaegerszegi rendezvények megnyitása vár rám.

– Voltál fogalmazó, bíró, most közjegyző vagy. A munkád mennyivel több számodra, mint pusztán megélhetés?

– Amikor először jártam Nemes Nagy Ágnesnél, még csak joghallgató voltam, de ő kifejezetten örült, hogy lesz egy irodalomtól független polgári foglalkozásom, ami függetlenséget biztosít. Mivel választásaink végigkísérnek életünkön, megéri szeretni, amit csinálunk, mert különben minden napunkat frusztráltságban élhetjük. A közjegyzői munka magába foglal sok életközeli, érdekes dolgot,

de nem kevés formalizált, fárasztó eleme is van. Emberként is benne vagyok egy-egy ügyben, nemcsak jogászként. Ez segítséget jelent az érintetteknek, akik azt szokták meg, hogy a hivatal rideg, és nem feltétlenül segítőkész. Az irodalmi érintettség, a művészváltom segít a közjegyzői munkámban, mert sokszor az ügyfél megszólalása előtt már tudom, mi a baja. És viszont: a jog viszonylagos racionalitása segít a szöveg megformálásában, abban, hogy képes legyek a logika kontrollja alá helyezni, amit leírtam.

– A családod hogyan éli meg, hogy van egy költő férj-apa közöttük? És a jogász kollégáid?

– Ez nehéz ügy: a család testközelből ismer, és nyilván elég furcsa a számukra, hogy azok a komor, titokzatos versek tőlem származnak, aki élőben barátságos ember vagyok, akire szinte mindig lehet számítani. Nagyon szeretik persze az írásaimat, és természetesen általában ők az első olvasóim, vagy inkább hallgatóim, mert szeretem felolvasni a verseimet. A szerepléseim egy részén ők is a hallgatóság soraiban ültek, sőt, egyszer helyettesítettek is, amikor a Kortárs meghívásos versenyén a pályaművem felolvasását vállalták helyettem, mivel épp nem tartózkodtam Budapesten. Ami a kollégákat illeti, vegyes a kép. A kamara, illetve az általa létrehozott alapítvány nagylelkűen szokta támogatni a köteteimet, a kollégák azonban ritkán lépnek elélem, kezükben Filip-kötettel, hogy dedikációt kérjenek tőlem. De azért számon tartják, hogy az irodalomnak is szereplője vagyok.

Varga Klára

FALUSI MÁRTON

Helyettünk, általunk, ellenünkre

„Mit oltalmaztunk, nincs jelen,
azt most már támadóink védik.”
(József Attila)

*Akitől elváltam másfél éve,
felhívott
– minek nevezzem őt? –
volt feleségem
– így, köznapian –,
indult a szülészeti osztályra
– melyikbe is? –,
hogy adagolni kezdjék
a méhszájat érlelő oxitocint,
mely tudvalevőleg
közösüléskor felszabadulva
felelős a monogámiáért,
hűség és vajúadás hormonális
koktélja, szerelmi bájkeverő.*

*Nem kérdeztem,
újdonsült férje merre van,
nyilván dolgozik kilenc
óra körül, s ha értesülesem
nem csal, az irodaépület
átelleni traktusában bérlő
székhelyét a kabinet, ugyanott
tengődöm lélekjelenlétlen,
légszomjasan, aromaőríző
üvegbura alól vigyázok arcom
visszaverődésére
s a helyhatósági feledkezés
határvonalaira.
Hontalanításhoz kiszuperált
személyi állományba sorolt,
kifejlett aktapéldányt,
egy vérekes háeres,
megannyi hasonszőrű
kérődző között tökkelütönten.*

*Kevernek közterület-fenntartó
kukáskocsik
art-bruttósított
hazai össztermékbe.
Teljes életpályákat tömörít,
csúsztat egymásba,
mint menzai székeket,
a járdaszigethez annectált
adóparadicsom,
garnitúrák foszló kárpitjától
ganéturhás klozetfajanszig
– micsoda kulcsín!
Nagyvilági lomizók
kettős nevezéktanában
él örökké főosztályunk,
akár az átkosból fölszentelt
hivatali nomenklatúra
– de csúf egy főnév! –,
szófajsúlyaként
iktat hengeres irattartó,
oktat fikarc tapló.
Életrajzomat levélszemébe
szortírozza lágy biomasszánk
spamszűrője
– légy stressztűrő! –,
a munkaerőpiac.*

*Munkaállomásomat a vonal
túlvégén vesztegelő vagánynak
becézné, szájhős marhapofám
– folyton szezonja van – papírhasé,
papírkutyám masnit kap pacsiért.
Verbéli telefonhelyzetem fordított,
mint egykor, elvetélt írásművekkel
vártam őt haza, csaknem innét.
Íróasztalához
– istenem, ha látna! –
utasított önkéntes vezeklés
elbaltázott első házasságomért
– első szerváim is ritkán jöttek be,
hú, de rossz poén! –,
a mi funk születne most.*

Ugyanúgy hívják-e, amilyen
nevet mi választottunk volna
– jó, hogy nem csúszott bel! –
a jövevénynek?
Mázsás kő hengerült le szívemről.
Azért-e, hogy átgalloppírozott
elvesztésem
– persze ő csalt meg,
persze kettőn áll a vásár –,
vagy a komplikációk miatti
aggodalmakból nem részesedem,
sem gubacsos, görcsös családfája
nem dől rám, ki tudja...
Mintha légi szerencsétlenséget
kerülnék el, lekésvén a gépet.
Belém sajdul, miféle anyagi
követelést támasztana, ha tán
rendellenes csecsemővel
– miket hordok össze, meg se szült még! –
anyai keblén jutna törvényszerű
sorsára az első élettársi viszonynak.
Véget kellett volna vetnem három-
négy év után együttélésünknek
az induláshoz ideális lakásban,
ehelyett kértem meg a kezét
– túl sokat képzeltem –,
mikor a nyílt égésterű kazánt
se pucoltattam ki szakszervizzel,
sőt sehogyse, mindig a tűzoltás...
Hónapról hónapra sűrűbben
aludt el az őrláng, s öt rugónként
fordult télire az idő, többet
fizettem a gázért – vagy fizettünk? –,
kommunális hőesésre szórta
szét bevételét a szolgáltató.
Most, hogy belülről tapasztalom
a közsféra áldott állapotát,
nincs illúzióm – volt egyáltalán? –,
ifjú szerelmem hiszi is, nem is
csalódott beszámolóimat
és a családos végelszámolást.

Esküszegő, ám a schilleri szép
látszat államához még lojális
szarkazmusomért szégyenkezem
előtte, kétes intézményeket
– úgymint házasság és irodalom –
kell neki megrendszabályoznia
helyettünk, általunk, ellenünkre.
Nyolcvankilenctől felnövekedő,
szentimentális nemzedékemmel
a jogállami logika naiv
szófejtőin alábukfenceztünk.
Mebuktunk, hogy világos legyek.
Rántott zuhanyvelőrózsa-fejtől
bűzlik forrázandó marhafartó,
fartól farig botlik a marhanyelv
karrierünk ánuszyöngysorán.

Végső soron ösztönösen helyes
érzéseinket magasztosabb célok
alá rendeljük, mint fergeteges
szex vagy bensőséges korzó.
Mégiscsak meghatódunk
a törölt elemek lomtárából
kiürítendő érdemeink nyűgén
és hiábavalóságán
– ez lenne a vanitas-motívum.
Második szervám se biztonsági,
készülődöm, hátha ászt ütök,
harminc kilóra áthúroztatom
– elég kemény húzásúnak számít –
idegeimet teniszütőként.
Rezgéscsillapító kávézások
passzolgatják régóta tervbe vett
lánykéresemet, nem csaphatom le
hálónál az adogatóelőnyt.
Amit magántörténelmi malőr
forgatott Fortuna
menyasszonytáncába,
szükségszerűsítem,
mert számszerűsíthető.

*Stólás kézfogótól első bálig
kilépek a táncrendet hátrafelé,
kan alakom
figurázik frissen púpozott
parkettán és evőkanalakon.
Fiatalság:
bolondság, feneket kerít, nagyot,
kupléból kiborult pincérlánynak int:
helló
– fräuleint mégse mondhatok –,
felváltanád-e a világot?
Kicsengetek három krigli francint,
deákos címletből visszajár
hamisítatlan, hiteles társam.
Amikor hétvégente
főz, míg kanapénkon gondtalanul
csakazértis olvasok, eszembe
sem jut, hogy a szorgos házimunka
vajon mekkora tételre rúgna
egy hipotetikus főbírótság
egyenlegében. Ingó s ingatlan
hozzájárulásom mennyit kóstál
ellenértékül, vagyonmegosztás
iránt per ha indul értem, miattam.
Ha kar alól forgandó Fortuna
farba rúg vagy más karjába ring,
elperdül vagy elpártol,
belehül
mellékvesém:
mellkaskeserűt
önt fel a garatra,
adrenalin.*

RÓNAI-BALÁZS ZOLTÁN

Ballada a Király utcában

*Hej, a Király utcában a vendégség sosem ér véget.
Annyira mindegy, tél vagy nyár: olaszok, dánok, svédok,
angolok, írek, németek és oroszok, meg néha Faust,
s rájuk a homlokzatról halkan perreg a hollokausz,
s rájuk a homlokzatról halkan perreg az Oh, Budapest
is very nice, beautiful place. – Én itt értem célegyenest.
Itt, a Király utcában vittem déltájt tegnap a vég-
ső leleményt, az utolsó értéktárgyunk bíra elé.
Bő harminc deka volt, grammonként majdnem 100 HUForint,
régi ezüst cigarettadoboz, reklámzacskóban. Amint
ballagtam, körülöttem nappali, színes szó-denevér
rajzott száz, internetsőnel, s én, egyszál néma legény,
elrágódtam a pörköltzagban a kéklő gondolaton:
30 rongy, s egy hétre nem indul a csőd nevű marhavagon.
Nem hívogattak a pincérek be az illatozó kanaánba.
Bár nem is éreztem magam éhesnek, csak a számba
ült a magány-íz, mint fásult karalábé-torzsák.
Áldjon az ég, te Hazám, ó szép Magyarország.*

Az ország-úton

*Most neked dőlünk be,
most te csinálod velünk
ebben a kátyúban, az ország-úton,
míg Európa aszfaltot önt ránk
és kompatibilisek leszünk.
Nincs napszak, de a fény eloson.
Én is elvágódok
a homlokom mögül, ahol lakom,
lassacskán ketten egyedül.*

N. SZABÓ JÓZSEF

Keresztury Dezső, a kultuszminiszter

Történelmünkben először a II. világháborút követő két évben valósult meg a pluralista demokrácia. E rövid időszak kultúrpolitikájának legmeghatározóbb alakja Keresztury Dezső költő, író, irodalomtörténész volt. Keresztury azon művelődéspolitikusok közé tartozik, akiknek kijelentései és intézkedései az értékorientációs problémákkal küszködő mai kor számára is mintaadóak lehetnek. Gondolkodásában nem elkülönülten, egymással szembeállítva, hanem szoros egységben voltak jelen az európaiság és a magyarság értékei, illetve a pozitív tartalmú modern és konzervatív eszmék.

Magyarországon a háború befejezése után a gazdasági, társadalmi és politikai változásokkal együtt szükségessé vált a művelődésügy rendszerének átalakítása is. Az európai színvonalról sok területen elmaradt művelődésügy korszerűsítésének igénye a magyar „progresszió” minden irányzatában megfogalmazódott.

1945 tavaszán a politikailag és világnézetileg tagolt politikai csoportok között konszenzus alakult ki az oktatáspolitikai prioritásait illetően. Az oktatásügy demokratikus átalakítása mint sürgős megoldandó politikai kérdés került napirendre, megteremtését valamennyi koalíciós párt támogatta. Felfogásuk szerint az oktatásügy akkor válik korszerűvé, ha a demokrácia alapelvei következetesen és hiánytalanul érvényesülnek, vagyis ha a kiválasztás és az érvényesülés mértéke a hajlam és a képesség lesz ezen a téren.

Keresztury Dezső pártja, a Nemzeti Parasztpárt (NPP) e célkitűzések egyik élharcosa volt. Az NPP oktatáspolitikai terve lényegében az 1937-es Márciusi Front programját követte. A párt 1944-es ideiglenes szervezeti szabályzata egyik fontos célját az elnyomott parasztság kulturális integrációjában látta.

A parasztpárti politikusok az oktatásügy reformját a földosztáshoz hasonló fontosságú, ahhoz szervesen kapcsolódó kérdésként kezelték. Nem véletlen, hogy Keresztury Dezső iskolát sürgetett a föld mellé. A reformot az új hatalmi elit létrehozása szempontjából is nélkülözhetetlennek tartotta. Véleménye szerint az új vezető réteg forrásvidéke a megújult és felemelkedő parasztság, amelynek színvonalas oktatásra van szüksége.

Magyarországon éppen 1945-től és éppen ezeknek a demokratikus eszményeknek megfelelően épült ki a nyolcosztályos általános iskolára alapozott új iskolarendszer. Az általános iskola felállításával olyan iskola megteremtése volt a cél, amely közvetlenül szolgálja a tömegek kulturális felemelkedését, minden gyermek számára egyenlő művelődési jogot és indulási helyzetet garantál. Az általános iskola elsősorban a vidék, a falu felemelkedését segítette. Ez alapján érthető, hogy a Parasztpárt és Keresztury Dezső nemcsak a szavak szintjén küzdött az új intézménytípus létrehozásáért, hanem minden erejével támogatta annak gyakorlati megvalósítását is.

Keresztury oktatáspolitikai törekvéseit széles körű elismerés övezte. Ennek köszönhető, hogy az 1945. őszi választások után ő lett a Tildy Zoltán (1946-tól pedig Nagy Ferenc) által vezetett koalíciós kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere.

Ugyanakkor azt is hangsúlyozni kell, hogy Keresztury, bármennyire is elkötelezett volt politikailag világnézeti szempontból, szakminiszterként és nem pártpolitikusként vállalta a tárca vezetését. Noha a Nemzeti Parasztpárt delegálta a kormányba, a miniszter kikötötte, hogy a pártfegyelmet csak addig tartja be, ameddig az szakmai meggyőződésével nem ellenkezik. Véleménye szerint a magyarság jövője érdekében az egész művelődéspolitika reformra szorul, mert a megelőző száz év művelődéspolitikájának tengelyében a középosztály állt, amelynek műveltsége elsősorban hivatalnoki, tehát igen nagy mértékben formális, vagy jobb esetben humanisztikus jellegű volt. Úgy ítélte meg, hogy a reformnak az ország életében meghatározó szerepet játszó parasztság, munkásság és értelmiség érdekeit egyaránt figyelembe kell vennie. A közvetítendő kultúrával kapcsolatban arra az álláspontra helyezkedett, hogy meg kell őrizni a magyar múlt értékeit, ám egyúttal különbséget is kell tenni – e kulturális örökségen belül – a pusztán rekvizitumok, illetve az olyan hagyományelemek között, amelyek valódi építőkövei lehetnek új életünknek.

Keresztury – 1945. november 15-i miniszteri „székfoglalójának” tanúsága szerint – kultúrpolitikusként mindenekelőtt három alapvetőt kívánt érvényesíteni: a műveltség, az igazságosság és az emberség értékeit. Egyaránt szakítani akart a „reakciónak” nevezett műveltségesszéménnyel, továbbá az urbánus és sznob „műveltségértékekkel”. Úgy ítélte meg, hogy a tudás önmagában nem elegendő, emberséggel is párosulnia kell. Időtálló emberi eszmények megvalósítására

törekedett, távlatokat kívánt kijelölni, ám humanista eszményeit nem az ideák világában akarta megvalósítani. A konkrét fejlődés követendő modelljét vázolta fel: a tömegek politikai egyenjogúsításával párhuzamosan szeretne volna megteremteni a kulturális egyenjogúsítás feltételeit is. Hirdette, hogy az „úri” kultúrát egy európai értékeket hordozó „népi” kultúrának kell felváltania, ezért (is) kell iskolát adni a népnek.

Keresztury miniszterként hamar szembekerült a koalíció munkájában részt vevő kommunistákkal és baloldali szociáldemokratákkal, akik egy átpolitizált kultúra hívei voltak, és az oktatásügyet egyre inkább a hatalmi harc, a pozíciószerezés eszközének tekintették. A szakmai-pedagógiai szempontokat képviselő minisztériumban az oktatás felett elsősorban az irányítási mechanizmuson keresztül lehetett ellenőrzést gyakorolni, ezért a munkáspártok e mechanizmus megváltoztatását tűzték ki célul, és élesen támadták – személyében is – Keresztury Dezsőt. A Magyar Kommunista Párt (MKP) és a Szociáldemokrata Párt (SZDP) azzal vádolta a minisztert, hogy nem akarja modernizálni az oktatásügyet, ezenkívül nacionalista és antidemokratikus nézeteket vall.

A pluralizmus természetes velejárója a polémia, az eltérő nézetek ütközése, ettől nem lehetett mentes az oktatásügy sem. Az MKP oktatáspolitikai tevékenységében viszont egyre hangsúlyosabb szerepet kapott a – nem igazi versenyhelyezeten alapuló – konkurenciaharc. A párt 1946-ban már intoleráns módon viszonyult a nem baloldali ifjúsági mozgalmakhoz: különösen ellenségesen viselkedett a vallásos szervezetekkel szemben, de nem rokonszenvezett a cserkészmozgalommal sem. 1946-ban már nem érvényesült az oktatáspolitikai területén az a konszenzus, ami még megvolt 1945 nyarán. A változás oka az volt, hogy a kommunisták kezdtek eltávolodni az általuk korábban – taktikai okokból – átmenetileg elfogadott pluralizmustól. A választások utáni hatalmi céljaik eléréséhez – gyenge törvényhozási pozíciójuk miatt – ez az eszme már nem felelt meg. Az MKP politikájában a pluralizmussal való teljes szakításról ugyan ekkor még nem beszélhetünk, de tevékenységükben már érvényesítették az erőszakmonopólium birtoklásából fakadó előnyüket.

A Keresztury Dezső elleni támadás művelődéspolitikai szempontból nézve alaptalan volt, mert a miniszter kultúrpolitikai elképzelései nemcsak szakemberűek, hanem humánusak és demokratikusak is

voltak. Keresztury koncepciójából világosan kitűnik, hogy az általa képviselt értékek az egyetemes humanizmusból és a progresszív nemzeti tradíciókból erednek. Az iskolát, az oktatásügyet a pluralizmusnak megfelelően depolitizálni akarta; küzdött mindennemű pártideológiának az iskolába való beépítése ellen. 1946-ban ezért egyre jobban kiéleződött az ellentét a szakmai szempontokat hangsúlyozó Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, illetve a gyakran szélsőséges ideológiai-politikai célokat megfogalmazó MKP (és SZDP) között.

Ameddig Keresztury a baloldali nyomásnak ellen tudott állni, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium nem vált pártpolitikai célok és küzdelmek színterévé. A miniszter az oktatásügy irányítását még hivatali szakapparátusok feladatkörének tartotta és nem uralmi eszköznek; utódai azonban már nem követték ezt a gyakorlatot.

Minisztersége idején – az oktatási reform elindítása mellett – a világháború utáni új kultúrdiplomáciai orientáció kialakításában is meghatározó szerepet játszott Keresztury Dezső. A kelet-európai tragédiák, a Horthy-korszak kül- és kultúrpolitikai hibái, valamint a háborús vereségek következtében a demokratikus Magyarországnak az addigától eltérő kultúrdiplomáciai irányvonalat kellett képviselnie. Az ország új vezetőinek arra kellett törekedniük, hogy a világban reális kép alakuljon ki a magyarságról. Kedvezőbb feltételeket kellett teremteniük az egyetemes kultúra értékeinek befogadásához, illetve a magyar kultúra nemzetközi megismertetéséhez.

A kultúrdiplomácia irányítói és a politikai élet pártjai meghatározó fontosságot tulajdonítottak a nyugati kapcsolatok újjászervezésének. Az 1945-ös választások után a magyar–nyugati kapcsolatok lehetőségét a nyugati hatalmak is jónak ítélték. A nyugat-európai tájékozódás előterében a francia kultúra állt. A francia szellemi kapcsolat viszonylag széles körűvé vált. Az angolszász kultúrához való kötődésnek, a fokozatosan kiépülő angol–magyar kulturális kapcsolatoknak is megteremtődtek a feltételei, amiért szintén sokat tett Keresztury Dezső. A nemzetközi kapcsolatok kiépülésének 1945 után azért volt jelentősége, mert hozzájárult ahhoz, hogy a világ kulturális értékei eljuthassanak Magyarországra, egyszerűen a magyar kultúra az egyetemes műveltség részévé váljék. Szomszédainkhoz fűződő viszonyunkban pedig a megbékélés, a hídteremtés eszközét jelentette.

Sajnálatos viszont, hogy az egyre erőteljesebb szovjet külpolitikai orientáció 1947-től hosszabb távon ellehetetlenítette Keresztury Dezső Nyugat-barát kultúrdiplomáciai törekvéseit.

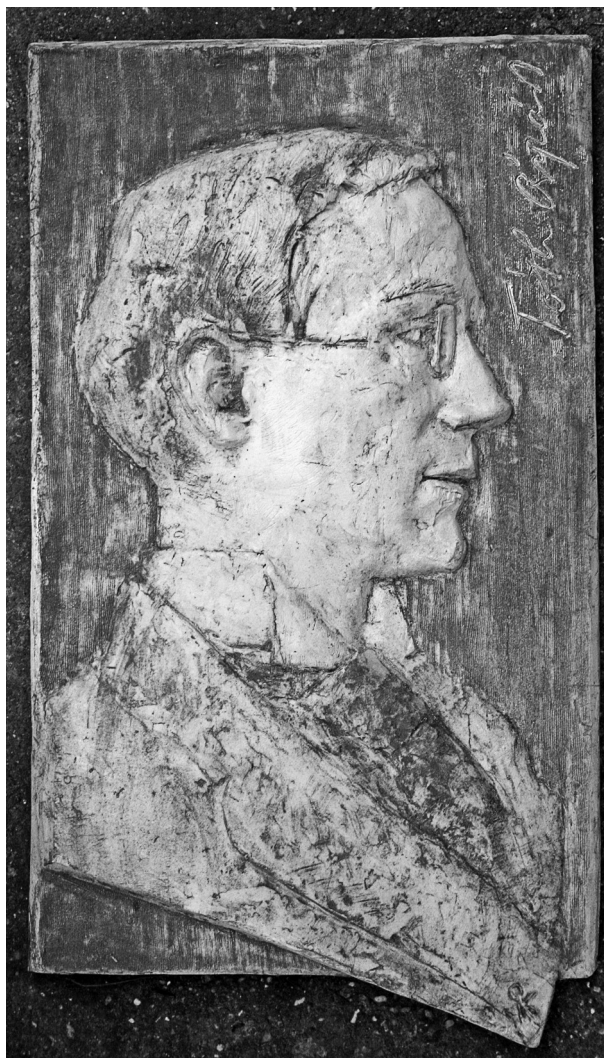
Keresztury miniszteri tevékenysége során – az oktatás és a kultúrdiplomácia mellett – kiemelten foglalkozott a népművelés feladatkörével is.

A háború utáni demokratikus viszonyok lehetővé tették, hogy a legkülönbözőbb, addig ellenzéki pozícióban lévő irányzatok a nyilvánosság elé kerülhettek. Kialakulhatott egy új típusú kulturális nyilvánosság, alulról jövő kezdeményezések kaptak lehetőséget. Új kulturális szervezetek alakultak, a korábban megszűnt vagy betiltott szervezetek ismét működni kezdtek.

A népművelés korszerűsítése a szabad művelődéssel kezdődött. A szabad művelődés a társadalom autonóm kulturális szervezeteit hozta működésbe. Az állam nem avatkozott be a civil társadalom önszerveződésébe, feladata csak annyi volt, hogy a szabad művelődési formáknak jogi, alkotmányos kereteket adjon. A szabad művelődésnek a többpártrendszeren alapuló politikai pluralizmus volt az intézményi garanciája.

Keresztury Dezső miniszteri kinevezése után a falura, a parasztságra orientált népművelés-politikát hirdetett meg, de nem politikai, hanem kulturális szempontból. Ezt szolgálta a Magyar Népi Művelődési Intézet létrehozása. A VKM 3981/1946. számú rendelete alapján 1946. július 16-án létrehozott intézet

elsősorban a tanyak és a községek, illetve a parasztság kulturális integrációját szolgálta. A rendelet az intézet feladatává tette a gyerekek és a felnőttek számára a továbbtanulást előkészítő tanfolyamok szervezését, biztosította a parasztyerekek továbbtanuláshoz való jogát, és népi tanulóotthonok fenntartásáról is gondoskodni kívánt.

Oláh Katalin: Tóth Árpád-dombormű, 2003

A politika szolgálatába állított kommunista népművelés-politikai felfogással szemben Keresztury Dezső azért tartotta nagy jelentőségűnek a szabad művelődés országos megszervezését, mert általa a nép tömegeinek kulturális integrációját nem a magasabb irányítás, hanem a társadalmi kezdeményezés biztosította. (A szabad művelődés ideológusai – Keresztury mellett mindegyik előtt Karácsony Sándor – nem ismerték el az osztályharcot, és ezért a kultúrát is osztályfeletti tekintették. A szabad művelődést a társadalom öntevékenységének tartották, amelyben az egyén teljes szabadságot élvez. Sajnálatosnak mondható, hogy hosszabb távon nem Keresztury és Karácsony elképzelései érvényesültek a hazai művelődéspolitikában.)

Keresztury másfél éves miniszterség után, 1947 márciusában távozott hivatalából (utóda a baloldali kisgazda politikus, Ortutay Gyula lett). Viszonylag rövid kultuszminiszteri működése ellenére mégis modellértékűt alkotott tárcája élén, s így a nemzet legjelentősebb kultúrpolitikusai között tarthatjuk számon.

NOVÁK VALENTIN

Kitart

*Az örölt hús bája
a besózott halál
s az a kiszakadt sóhaj
mely visszaadja
mit elvett a felsírás*

*Nem tartozol
obulussal dobálnak
sorsgyerekek
így megy ez
barlanglakástól
végítéletig
kitart az ősrobbanás*

Körgang

*Ahogy nap nap után a körgangon,
mint angyalhangok a nagyharangon,
mint csirkeszárnyak kopott fazékban,
mint fossziliák kőzúzalékban –
jelentéktelenedünk...*

*Ahogy árnyává válsz a körgangnak,
mint hangjai elkondult harangnak,
mint szárnybőr a csontos kistányérban,
mint kőpor szétvasalt inggallérban –
jellé nemesedünk...*

*S eljő a lépcsőházi levitel –
cipősarad a huzat szedi fel...
Farhátad pányvázott boncnoki tárgy.
Elhintázó lelked csengőcske lágy.
Giling-a-gang...*

*Lépcsőházakban le-fel szédülve,
így (t)örvénylünk világharangűrbe,
így kondul a koldus-farhát böjtben –
letörlődjön az örökidőkben.
Giling-galang...*

BERTA ZSOLT

Gödör

Krisztina undorodva fedezte fel a járdán a kutyaszart. Éppen a lottózó ajtaja mellett, aminek rácsáról ott lent, a randa kis kupac magasságában le kell vennie a lakatot. Hogy aztán a rácsot erőteljes rántásokkal felhúzza. Valamikor elég volt neki egyetlen energikus mozdulat, és szépen, engedelmesen felszaladt a helyére. Az idők folyamán azonban valamiképp – a rács, a keret, vagy mindkettő – elvetemedett, és csúnyán szorult. Alaposan megkínózta a derekát, könyökét, csuklóját is, mire megadta magát. A főnöke évek óta ígérte, hogy rendbe hozatja, de... És most még itt ez a kupac is, hogy a rosseb ennél innen. Vett egy nagy levegőt, és leguggolt. Legszívesebben nyögött volna az üzleti gyulladástól sajgó térde miatt, de ha vissza akarta tartani a lélegzetét – márpedig vissza akarta –, akkor nem tehette. Ajkát összeszorítva, gyors mozdulatokkal nyitotta és vette le a lakatot. Hirtelen állt fel, halk „jaj” hagyta el a száját, de rögvést el is nyomta a továbbiakat. Táskáját karjára akasztotta, s még mindig újabb levegővétel nélkül rángatni kezdte a rácsot. Türelmetlen kapkodása miatt a szokásosnál is jobban szorult. Kisvártatva kifogyott belőle a szusz, levegő után kapott. Néhányat öklendezett az orrába csapó durva szarszagtól, mielőtt úrrá lett a hányingerén, aztán végre a rakoncátlankodó rácson is. Lement a szuterénbe vezető kilenc lépcsőfokon. Undorodva szívta be a kissé dohos pinceszagot. Bár még mindig jobb, mint a szarszag. Felkapcsolta a villanyt. A neon pattogott, vibrált, mielőtt csatlakozott volna a süteményespult hűtővel csakis együtt működő lámpájához. Krisztina megvető pillantást vetett a csiricsáré, mázas cukrászsüteményekre. Bekapcsolta a kávégépet, hogy felfűtsön, amíg ő lepakol, felkapcsolja a villanyt, bekapcsolja a számítógépet, a lottóterminált, kihúzza az utcára a slagot, és levereti a járdáról a kutyaszart... A rosseb egye akárhová azt, aki engedi a kutyájának, hogy épp ide... aztán meg otthagyja. Mert nem az a szegény állat tehet róla, ugye. Mérgeződve szerencsétlenkedett a slaggal, de mire eltüntette a bosszantó kupacot, el is szállt a mérge. Elzárta a szórófejet, elégedetten nézett végig az immár makulátlan járdaszakason. Megfordult, szokása szerint felpillantott az

üzlet cégére, amin az állt, hogy Gödör Lottózó, és szokása szerint megcsóválta a fejét. Amikor – vagy tíz évvel korábban – a Szerencsejáték Rt. pályázatot írt ki saját lottózóinak nevére, nem is értette, miért teszik. De a félmillió díj órá is hatott annyira ösztönzően, hogy két héten át egy találó néven és egy frappáns szlogenen törje a fejét, majd több verziót is beküldjön. Több ezer pályázat érkezett a céghez, s a végén a győztes az lett, hogy Lottózó. Az ám. A cégereken addig ez állt: TOTÓ-LOTTÓ, az emberek pedig két táborra szakadva (úgy látszik, ez természete ennek a népnek) totózónak vagy lottózónak nevezték. Nyilván senki nem akarta totózólottózónak hívni. De Krisztina szerint – a végeredmény alapján – elég lett volna egy szavazás is: ez vagy az. Mindenesetre valaki felvette a leleményes névért a félmilliót.

Tehát Krisztina megcsóválta a fejét, és arra a pénzre gondolt, amit nem ő kapott meg. A lépcsőn lefelé menet, magától a lehető legmesszebb tartva el és tekerve a csöpögő slagot, újra végiggondolta, mihez kezdene félmillióval. Megcsináltatná a fogait. Kicsit rendbe rakná a gyerekek ruhatárát. Esetleg a magáét is. Venne egy ágyat, és kidobná azt az ócska szivacsot. Egy lakás... á, még a kölcsön önrészéhez sem elég ez az összeg. De a lakbérhátralékot kifizetné belőle.

Eltette a pult alá a slagot, feltörölte a vízfoltokat, aztán lefőzött egy kávé. Napi kettőt ingyen engedélyezett a főnök. És annyi szódát, amennyi csak beléfért. A két napnál régebbi süteményeket pedig féláron vehette meg. A kávéval kezében felment a lépcsőn, megfordította az üvegajtón lógó táblát: Nyitva. Körbepillantott a járdán, szinte már fel is száradt. Ma se lesz hűvös.

Elfoglalta helyét a pultban. Pontban nyolckor be is lépett az első kuncsaft, kezében feladandó és ellenőrizendő szelvények. Törzsvendég, kávé is kér, süteményt soha. Mögötte szintén ismerős, környékbeli arc, mindent játszik, amit csak lehet, kaparós sorsjegyek, Skandináv lottó, Eurojackpot, Kenó, Tippmix...

Krisztina gépiesen vette el a szelvényeket, dugdos-ta őket a terminálba, téteket söpört be, kisebb nyere-ményeket fizetett ki, nyomkodta a pénztárgépet, kávé-t főzött, olykor tányérra tett egy-egy süteményt, és eladott rengeteg felest. Sör és bor alig fogyott, hosszabb tartózkodásra a környékbeli a szemközti lebujt használták.

Krisztina utálta őket. Születése óta köztük élt. Utálatának soha nem adott hangot, még fiatalabb éve-

iben sem, amikor többek közt a szemközti csehóban is dolgozott. Mosolygott, ha vicceltek vele, elkomorult, amikor a vicc durva ajánlattételbe fordult, kivágta az alumínium körtálcát a placra, ha balhé fenyegetett, és rendőrt, mentőt hívott, ha úgy alakult a helyzet. A férjét is utálta, aki ugyanilyen iszákos alak lett, és aki az ő tudta nélkül eladta fejük fölül a lakást, majd amikor emiatt teljesen kiborulva, életében először hangot adott nemtetszésének, két kisgyerekük szeme láttára felpofozta őt. Azóta is előfordul. Hogy gyakran-e? Lehetne rosszabb is. Most már nagyok a gyerekek, hamarosan elköltöznek. A lány biztosan, és úgy néz ki, a fiú is talál valami megoldást. Örült, hogy eltűnnek az apjuk közeléből, ugyanakkor szorongva gondolta el, hogy ő maga kettesben marad vele. A gyerekekért bármit megtett, vakulásig hajlandó volt dolgozni, hogy megkeresse az albérletre, az ételre, a ruhára és a rezsire valót. A piára valón felül. De ha ők nem lesznek? Ha csak arra a trógerre kell dolgoznia? Öregnek és fáradtnak érezte magát. Ritka üres perceiben, egy kávéfőzés és egy szelvényérvényesítés között szívesen ábrándozott a menekülésről. Válásról, egy saját kis lakásról, biztonságról... Így, az ötvenötön túl sem késő talán élni. Megadta magának az esélyt, öthetenként saját lottószelvényt váltott. Nem vitte túlzásba – nem vihette, hisz nemcsak a saját pénzét, de a gyerekekét is kockáztatta volna –, csak négy mezőt töltött ki. Minden héten reménykedve, sőt, bízva ellenőrizte a nyerőszámokat. Aztán sóhajtván folytatta az életet, ami neki jutott. És a szíve mélyén nagyon is komolyan azt gondolta: még egy hét. Hisz neki sem kevesebb az esélye, mint bárki másnak, nem igaz? És végül mindig elviszi valaki a nyereményt. Most is már annyira felduzzadt, hogy el se lehet képzelni. A tizede... ugyan, a huszada... vagy annak a fele is bőven elég lenne, hogy rendbe tegye az életét, de még a gyerekekét is. A férjéét is muszáj lenne, ha azt akarja, hogy békén hagyja, és ne kelljen látnia többé. Bár... ha titokban tartaná, és elköltözne jó messzire... ááá, ez az átokfajzat megtalálná akárhol, csak hogy egy liter pálinka árát kisajtolja belőle, még ha nem tudná is, hogy nyert. Ó, istenem, ennyi pénz. Micsoda megkönnyebbülés lenne, még a környékre sem tenné be többé a lábát, örökre elfelejtené ezt az alkohol-, drog- és szerencsejáték-függő csürhét.

Az említettek egész nap nyitogatták a Gödör Lottó ajtaját, megváltották a maguk reményét egy újabb hétre, sorsjegyet vásároltak, focimeccsek eredményét

tippelték meg, és legtöbbjük egy felest is ledobott, ha már betért, mert odaát, a kocsmában valamivel drágább. De egyik sem maradt három percnél tovább, s Krisztina éppen ezért jött át az első adandó alkalommal ide dolgozni. Legalább a verekedés, a balhé sokkal ritkább. Gyűlölte a részeg, vérbe borult szemű férfiakat látni, amikor maradék emberségükből is kivetkőzve, állatias durvasággal esnek egymásnak. Az első néhány alkalommal egészen lebénította az a nyers, barbár erő, ami semmire nincs tekintettel, ami a végső győzelemig vagy vereségig nem ismer könyörületet, s ami csak valódi, vérre menő küzdelemben ütközik elő, és amit a boldogabb világban élők jó eséllyel sosem láthatnak a saját szemükkel. Idővel hozzászokott, majd kezelni is tudta valamelyest, de sosem szűnt meg gyűlölni. Ahogy sosem szűnt meg gyűlölni a negyedtet, ahol lakni, a társadalmi osztályát, amiben élni, és a munkáját, amit végezni kényszerült. Habár... a munkával nem is lenne bajom, ha... nem ezek közt kellene... hanem finomabb, kulturált emberek... emberek, s nem ilyen állatok között.

Nyílt az ajtó, a szomszédos utcában lakó Nándi bá döcögött óvatosan lefelé. Kezében cekker, annak száján petrezselyem zöldje kandikál.

– Jó napot!

– Jó napot, Nándi bácsi!

– Krisztina, drága, kérhetek valamit?

Pontosan tudta, mit fog kérni az öreg. Ugyanazt, amit minden hónap végén, tíz éve, mióta átjött ide a borozóból, és előtte húsz évig, amíg a környékbeli csehókban dolgozott. Hitelt. A kocsmákban letudta azzal, hogy adott neki valami italokat, amiknek árát aztán az öreg fizetéskor, később a nyugdíj kézbesítésekor becsülettel lerótt. Talán egyszer fordult elő a harminc év alatt, hogy késett valamicskét a törlesztéssel. Nem minden vendég volt ilyen. Krisztina pályafutása során nagyon sokan, mindent összevetve jelentős összeggel csapták be. Ha most mindenki megadná a hozomra kért pénzeket... netán kamatostul... hát nem is tudom... elég lenne, hogy megcsináltassam a fogaimat, kicsit gatyába rázzam a gyerekeket... Itt, a Gödörben viszont pénzt kellett adjon az öregnek. A lottókassza egyenlege nem hibázhathott, sem fölfelé, sem lefelé. Az öreg Nándi nemigen értette a különbséget, jó ideje már nem is próbálta elmagyarázni neki.

– Adja ide, Nándi bácsi!

– Köszönöm, Krisztina!

Betolta a gépbe a tippelőlapot, visszaadta a kinyomtatott szelvényvel együtt. A táskájába nyúlt, kivette a pénztárcáját, befizette az öreg helyett a fogadás árát. Nándi bá a zsebébe gyűrte a reménységét.

– Köszönöm! Kaphatok egy kávét is?

– Az a könnyebbik része, Nándi bácsi.

Lefőzte a kávét, felírta egy cetlire, hogy NÁNDI BÁCSI, alá, hogy KÁVÉ, és mellé egy rovást bigy-

gyesztett. Az öreg a szemközti könyöklőhöz állt, a szatyrárt falnak támasztotta, és bele-szűröcsölt a kávéba. A bajszán ottmaradt a felgőzölt tejhab, élvezettel nyalogatta le. Ahogy meg-megnyílt a szája, Krisztina viszolyogva láthatta elől fogatlan ínyét. Jézus, add, hogy én ne így végezzem! És elkeseredve gondolt arra, hogy de bizony, így fogja végezni, éppen így, fogatlanul, a hónapok végén üres zsebbel, s neki még saját lakása sem lesz, mint az öregnek és a feleségének, az albérletet sem tudja majd a nyugdíjából fizetni, alighanem az utcán fog tántorogni, koldulva... atyavilág!

Az ajtó nyikkant odafönt. Idegen férfi jött le a lépcsőn, legalábbis Krisztina még sosem látta. A mozgása, az öltözéke sem arra vallott, hogy környékbeli lenne. A pillantása értelemről, kulturáltságról árulkodott, legalábbis Krisztina szemében, bár az is igaz, hogy ő minden idegenbe beleképzelte azt a világot, amire vágyott, ahova menekült volna abból, amit ismert. A férfi szürke farmernadrágjának szára alatt rövid szárú csizma koppant a lépcsőfokokon, jól szabott, szürke inget viselt hozzá, lezserül a nadrágján kívül hagyva. Nem túl drága, de jó minőségű göncöket hordott, izlésesen, érezhetően tervezetlenül. Nem tűnt gazdagnak, de magabiztossága már anyagi biztonságot sejtetett. Ráadásul jóképű volt, magas és arányos testfelépítésű, negyvenes évei elején, vagyis egy ötven fölötti, kissé már gyűrött pultos nőnek nem sok esélye lehetett nála. Az ilyesmit reflexszerűen felmérni bizony szokásává válik minden szorult helyzetben élő nőnek.

A férfi a lottóterminálhoz lépett, farzsebéből lottószelvényt húzott elő.

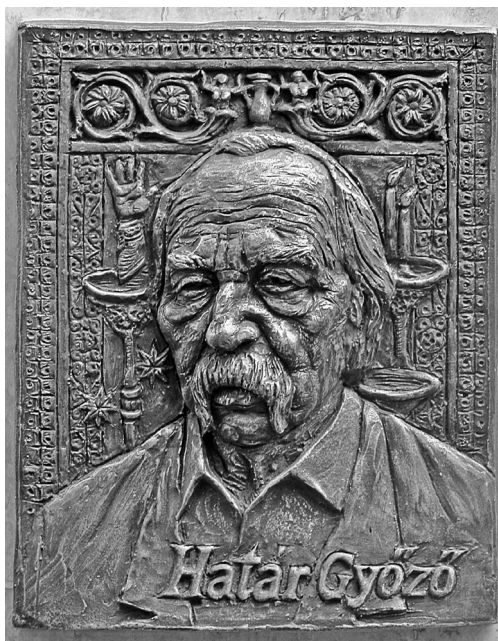
– Kézcsókom, hölgyem! Ellenőrizné nekem?

A szeme derűsen, nyugodtan csillogott, a hangja mélyen, melegen és kedvesen csengett, Krisztinát kellemesen megborzongatta, és bizalmat ébresztett benne.

– Persze, máris.

Elvette a szelvényt, a terminálba dugta. A szemét óvatosan a férfi arcán járatta, tulajdonképpen gyönyörködött benne. De amikor találkozott a tekintetük, elkapta a magáét. A terminál monitorára. Eltelt néhány másodperc, mire felfogta, mit lát, s annak rendje-módja szerint elakadt a lélegzete, és kis híján megállt a szíve. A gép szerint a férfi szelvénye telitalálatos volt, s közel kettő és fél milliárdot ért. Egészen pontosan kettőmilliárd-négy-száz-hatvankétfélmilliót. Krisztina nyelt egyet. A meglepetés és döbbenet után először örömet érzett.

Határtalan, felkavaró szenzáció-örömet. Aztán – a férfi mit sem sejtő arcára pillantva – a jól értesültek, a beavatottak büszkeségét, és a jó hír vivőjének fontosságát és felelősség-tudatát. Egyelőre meg is állapodott ennél. Önkéntelenül ünnepélyes arckifejezést öltött, és csak bámulta a férfit. Az érzekelte a Krisztina arcán beállt változást, de nem tudta még mire vélni. Csak kérdően nézett rá. Krisztina kinyitotta a száját, majd becsukta, és az alig két méterre kávézgató Nándi bára pillantott. Alkalmasabb üzletben nagynyeremény esetén meg kell kérni a kuncaftot, hogy fáradjon a vendégtértől jól elkülönített, csukható ajtajú irodába, és ott kell adminisztrálni az ügyet. Itt, a Gödörben azonban legfeljebb a vécébe mehetnek. Fogott egy irkapapírt, ráírta, aztán a cetlit a férfi elé csúsztatva némán tátogta is: EGYEDÜLI ÖTTALÁLATOS, KÉT ÉS FÉL MILLIÁRDÉRT! A férfi arca megkeményedett, megsápadt. Egyébként arcizma sem rezdült. És nem is mozdult. Krisztina csak nézte mosolyogva. Istenem, ez az ember most nyert két és fél milliárdot! Teljesen megváltozik az élete. Egy csapásra szabaddá vált, mostantól bármit megtehet. Akárhogy élt is, akármit is csinált eddig. Hát... nem látszik éppen szerencsétlennek. Én meg... maradok, ahol vagyok. Önzetlen, felhőtlen

Oláh Mátyás László: Határ Győző,
Tokaji Irodalmi Park, 2013

örömébe lassan keserűség vegyült. És egy érzés ötven évvel korábról, amikor is ötéves korában – azt mondják, a sok sírástól – lágyéksérvvel kórházba került, és megoperálták. Alaposan megkínózták, már az altatást is traumaként élte meg, egész életében élesen emlékezett a nitrogén-oxidul agresszív, szúrós szagára, és a halálosnak tűnő zuhanásra a sötétségbe. Aztán az ébredés és a pokoli, feszülő, húzódo fájdalom az ágyékán ejtett sebek körül. A karját a rácsos vaságy két oldalához kötözték gézzel, hogy öntudatlan állapotban ne vakarhassa, téphesse magát. Így tért magához. Amikor aztán kioldozták, mozdulni se bírt a fájdalomtól, másnap mégis felállították az ágyból, és kényszerítették, hogy fel-alá sétálgasson a folyosón. A szülei nemigen látogatták, ő pedig repesve várta, hogy hazamehessen, elszabadulhasson abból a pokolból. De egy héten át minden nap mások mentek el, mások szabadultak meg. Ahogy most ez a férfi. Mindjárt kisétál az ajtón, és ő nem látja soha többé, a nevét sem fogja tudni, elérhetlenné válik. Eltűnik a többi milliomos névtelenségében, akik szintén ismeretlenek, elérhetetlenek számára. Most kell megpróbálnia, ha tenni akar magáért valamit. Nem lesz több esélye. Hirtelen elhatározta magát. Halkan, suttogva kezdett bele.

– Bocsásson meg... két gyerekem van, és nincs lakásunk, albérletben kell élnünk, és alig jövünk ki a pénzből...

A férfi arca zárkózottá vált, idegenkedve hallgatta Krisztina zavaros, hadarva előadott mondanivalóját.

– ...és hát magának ez most igazán semmiség, kérem, vegyen nekünk egy lakást!

– Nem – felelte habozás nélkül, határozottan a férfi.

– Kérem! Uram! Nézze, én tudom, hogy ez így furcsának tűnik...

– Visszaadná a szelvényemet?

Krisztina érezte, hogy veszít. Kivette a terminálból a nyertes szelvényt, egy pillanatig bámulta, aztán a férfi felé nyújtotta, de amikor az megragadta, ő nem engedte el.

– Uram! Kérem... – kezdte újra.

A férfi kitépte kezéből a papírt, és a kijárat felé indult. Krisztinában egyszerre tolt fel a több évtizedes reménytelenség, hogy keveredni kezdjen az iménti kudarcral, a végsőnek tűnő vereséggel. Az orra előtt elillanó lehetőség, és a kiválasztott – aki megint csak nem ő – felbukkanása, közelsége, kézzelfoghatósága és eltűnése... túl sok volt mindez egyszerre.

Elöntötte a keserűség, aztán a gyűlölet és a harag. És valami addig nem tapasztalt sötét köd borította el belül, s ennek a ködnek valahogy súlya is volt, millió tonnás súlya. Kिरontott a fülkéből, artikulatlanul ordítva, szitkokat szórva eredt a férfi nyomába.

– Hogy rohadnál meg, ahogy vagy, te zsupori szemétláda, hogy van pofád itthagyni egy fillér nélkül, legalább a saját kölkeidről gondoskodnál, de ha már arra nem vagy képes, legalább azt ne hordanád el a kocsmába, amit én kaparok össze, vagy legalább a lakást ne adtad volna el a fejünk fölül, hogy kurvákra meg piára szórd el, te mocskos görény...

Az öreg Nándi döbenten nézett utánuk. Krisztina a lépcsőnél utolérte a férfit, de felindultságában remegő, gyenge térdei nem bírták el, elesett, és csak annak bokáját tudta elkapni, amint már a harmadik lépcsőfokon tartott. A férfi kirántotta a lábát, és futásnak eredt. Krisztina négykézláb mászott a nyomában, megállás nélkül trágárságokat sikított, elfulladt, a nyála lefolyt az állán. Elhomályosuló szemével csak a férfi sziluettjét tudta kivenni, aki feltartóztatlanul emelkedett a fenti fény felé. Amint Krisztina is felért az utcára, még látta beülni egy bordó furgonba. Sebesen kanyarodott el a járda mellől, s Krisztina elcsendesedett. Négykézláb állt a járdán, lába lent a lépcsőn, zihált, minden izma görcsbe feszülve remegett. Már csak érthetetlenül motyogott, s buborékokat fújt a nyálából.

Az öreg Nándi csak ekkor érte utol. A hátára tette a kezét, lehajolt, az arcába nézett, néhány szót szolt csak hozzá, aztán lebecsegett a piros pénzbedobós telefonhoz, és hívta a mentőket. Visszakaptatott Krisztinához, a lépcsőre ült mellé, és a vállán tartotta a kezét, míg meg nem jött a rohamkocsi.

A mentőorvos Seduxen-injekciót szúrt Krisztinába, s amikor már lazult kissé az izomzata, hordágyra rakatta a mentősökkel.

– Bevisszük – mondta Nándinak –, tudja értesíteni a hozzátartozóit?

Az öreg bólintott, aztán Krisztinára nézett.

– Ideg?

Az orvos is bólintott.

Krisztina a föld fölött húsz centivel feküdt, a mentősök még nem engedték ki a hordágy lábait. A fejét kábán oldalra fordította, az orrába szarszag csapott. Alig fél méterre friss kupac kutyaszar lapított a járdán. Erőtlenül fordította arcát az ellenkező irányba, kába szemét épp az öregre szegezte.

– Süteményt nem kér a kávéhoz, Nándi bácsi?

FERDINANDY GYÖRGY
Lábjegyzetek XVI.

(A Tanár Úr...)

Megszokhattam volna, hogy a rosszhírek itt érnek utol, ebben a szobában, a trópuson. Kezdetről fogva, már a század elején is:

– Anyukánk meghalt! – mondta a vonal végén egy hang, valahol az Óvilágban, komoran, tárgyilagosan.

Elmentek, egyik a másik után. Akiket csak magukra hagytam. Akikkel valamikor le akartam élni az életemet.

Mostanra már azt hittem, senki se maradt. Aztán, hajnali négy óra felé az idén is megszólalt a telefon.

– Laci bácsi! – mondta a vonal végén az Óvilágból a hang.

A Tanár Úr. A barátom. Az öregúr, aki ott csetlett-botlott körülöttünk a nyári írótáborokon. Fél-évszázad óta ismertük egymást. Mióta ott ült az ágyam szegélyén egy másik, strasbourgi nyári kurzuson.

Akkoriban a trópuson tanítottam, a Rajna partjára csak azért repültem vissza, hogy megvédjem a doktorimat. Ők négyen voltak, hajdúságiak. Franciául tanultak, kijutni ide a hatvanas évek elején nem volt kis dolog.

Otthoniakkal azokban az időkben ritkán találkozott egy magamfajta idegenbeszakadt. Meséltek, meséltem. Fogmosó-pohárból ittuk a kaszinórumot. Akkor már tíz éve éltem a vadnyugaton. Volt időm megtanulni, hogy a hontalanság nem valami csodálatos, irigylésre méltó állapot.

És nem is átmeneti. Elmúlt negyven év, tanítottunk, Laci a Hajdúságban, én a trópuson. Csodával határos, hogy nem szakadt meg közöttünk a kapcsolat.

Aztán – föl-földobott kő – hazakerültem én is. Emlékszem, a meleg tengerekről meséltem egy böszörményi írótáborban. Ő pedig, Csiha tanár úr ott ült előttem. Vasalt ing, csokornyakkendő, sokdioptriás szemüveg.

Hát igen. Elszállt ez a furcsa kis élet. És most elment ő is, a strasbourgi. Aki annak idején, fél évszázaddal ezelőtt az óhazából hozott hírt nekem.

Hajnali négykor trópusi szobámban az idén is megszólalt az a telefon.

(Időutazás...)

Mióta hazatelepültem, visszajárok a Szigetre, ahol fél évszázadon át éltem. Száműzetésben, eszembe jutnak az ilyen idejétmúlt szavak. Végiglátogatom a régi helyszíneket, megölelem trópusi fiamat. Ennyi.

Esténként leülök a képernyő elé, nézem a jól ismert műsorokat. A bemondók még mindig a régiek. Mindenféle fél-évszázados szokás jut róluk eszembe. Január elsején például – amit odaát soha nem tettem – megkeresem a bécsi filharmonikusokat. Bécs! Felrémlik, hogy milyen szeretettel fogadtak minket Ausztriában, ötvenhatos menekülteket.

Erről az óhazában ma már senki se beszél. Túlélők nincsenek, ósdi kategória a hála és a szeretet. Én most itt mégis az osztrákokra gondolok, azokra, akik befogadtak. Felidézem, ismételve a nevüket.

Máskor újra megnézem a lassan már százéves mexikói filmeket. Dolores del Rióról egy belga lány jut eszembe. Az első szerelem.

Leporolom a dobozaimat. Tino Rossit is csak itt hallgatom, a Szigeten. Bing Crosby meleg hangja ropog, sistereg egy bakelitlemezen. Tűt kellene cse-relnem, de acéltűim már réges-régen nincsenek.

Szóval, hogyan nevezem? Zarándoklat? Időutazás? Akkor még gondolkodtam, huszonévesen. Ittam a rumot, tépelődtem. Írtam a könyveimet. Akkor még nem szótárból néztem ki a szavakat.

Régi, szép idők. A gondolkodásról – mióta újra itthon élek – az óhaza leszoktatott.

(A Magyar Napló szerzői latin-amerikai folyóiratokban...)

Aki ismeri a tréfásan „Jézus-Mária triónak” elkeresztelt portorikói fordítógárda munkásságát, örömmel fogja megállapítani, hogy (a jelek szerint) nyomot hagyott az igyekezet, amely fiatal magyar költők és prózaírók terméséből adott ízelítőt a karibi világ olvasóinak.

Csak néhány újabb példa. A dominikai Isla Negra kiadó internetes portálja a kárpátaljai Shrek Timea elbeszélését közli, Floridában pedig két folyóirat is magyar anyaggal jelentkezik.

A Revista Conexos első száma Csenger Levente írását adja közre, ez immár sokadik kiadása a fiatal író novelláinak. A Conexos második, őszi száma négyszáz oldalon olyan kiváló szerzőket sorakoztat fel, mint a nicaraguai Ernesto Cardenal. A gazdag válogatás a kiadót vezető Rodolfo Martinez és Eva Vergara páros hozzáértő munkáját dicséri.

Mi pedig ebben a második számban is jelen vagyunk. A prózaírók között Doncev Toso remek novellájával, költészetünket pedig Zsille Gábor és Jenei Gyula képviselik.

De indulnak Amerikában új folyóiratok is. A floridai Rácata százoldalas, művészeti és kulturális szemle. A beköszöntőben a szerkesztő, Felix Rizo felvázolja egyszerre konzervatív és antikonformista (!) terveit. Az első szám szerzői között máris olyan ismert nevek szerepelnek, mint a költő és prózaíró Reinaldo García Ramos. A soron következőben pedig két magyar költő is megjelenik: Tóbiás Krisztián és Mirtse Zsuzsa.

A fiatal magyar irodalom tehát jelen van a karibi világ irodalmi fórumain. Jó hír mindnyájunknak, akik szívügyünknek tekintjük hírünket a világban.

(Melina...)

Thoman volt a családi neve, és erről – miközben a buszomra várok – minden nap eszembe jutott. Van egy ilyen nevű utca: a száztizenkettes végállomása, valahol a Svábhegyen.

Mondom, minden nap. De az, hogy egyszer csak megáll előttem, soha meg nem fordult a fejemben. Márpedig ez történt.

Aznap Strasbourgban dedikáltam, a könyvesboltban, ahol annak idején, idestova fél évszázada megvettem Verlaine-t és Rimbaud-t, az első francia könyveimet. Akkor, fél évszázaddal ezelőtt Berger-Levrault-nak hívták ezt az üzletet, és egy szőke, kékszemű lány ült a kassza mögött. Most pedig én állok a pultnál, amikor egy barna, kerekarcú asszony lép hozzám:

– Megismersz? – kérdezi, és gyorsan hozzáteszi:
– Melina vagyok.

Mintha magasabb lett volna. Teltebb, gömbölydebb. Talán, mert nekem a húga tetszett, Michèle, aki törekenyebb volt, légiesebb. De a mosolya, a szeme csillogása most is a régi. Melina! Az első francia lány, aki szóba állt velem.

– Aláírod? – kérdezi, és nyújtja a menekülttábor történetét, amiben valahol ő is benne van.

Negyven év nagy idő. De a pult előtt mások is állnak, az én fejemben pedig mindenféle zavaros emlék kavarg. Mire felnézek, éppen csak kikapja kezemből a könyvet, int, és még egyszer, utoljára rám mosolyog.

Soha nem fogom megtudni, mi lett belőle. Hogy jó volt-e hozzá az élet. És hogy él-e még Michèle, a kishúga.

De legfőképpen a barátomról kellett volna kifagatnom őt. Babóról, aki feleségül vette, és akitől született egy fia. Elváltak, ha jól tudom, és Pista már régen nem él. De neki, Melinának mégiscsak tudnia kellett róla. Valamit, amiről én nem tudhattam odalent a trópuson.

Ő volt az egyetlen barátom strasbourgi éveim alatt. Akkor, a forradalom után együtt kezdtünk itt, a Rajna partján, mint mondtuk: új életet. Ma sem értem, hogyan történhetett meg, hogy ennek a barátságnak egyszer csak vége szakadt. Pedig még csak össze se vesztünk. Clo, a feleségem veszett össze Melinával. Az asszonyok szakításai véglegesek.

Pistára egy idő óta gyakran gondolok. Ülünk valamelyik elzászi ivóban, hallom a hangját. Vannak, akik egyre távolodnak, amint múlnak az évek. Ő pedig itt, és egyre közelebb.

Hát csak így. Melina elment, és én semmit se tudtam megkérdezni tőle. Még azt sem, hogy hol él, hogy mivé lett a kettőjük fia. Pista továbbra is csak az álmaimban beszélget velem.

Este van, a téren kigyúlnak a fények. Állok a Broglie sarkán, Berger-Levrault könyvesboltja előtt, aminek most valami más neve van. Vagy ez itt már a pesti megálló, ahonnan a Thoman utca felé, a Svábhegyre kapaszkodnak a száztizenkettes buszok?

(Bor-ostyán...)

Nehezen dolgoztam fel, ami ezen az őszen történt velem. Kezdve azon, hogy betörök jártak a házban. A kert felől jöttek, betörték az ablakot. Decemberben korán sötétedik. Mire hazaértem, már elvégezték a dolgukat. Magukkal vitték apám százéves zsebóráját és a pénzt, amiből meg akartam venni a karácsonyi ajándékokat.

Azután, a folytatás. A kivizsgálások, a kórház. A leletek. Aznap reggel is a körzetinél kezdtem a napot. Kint a megállóban topogtam, zsebemben a sebtiben felírt gyógyszerek, amikor arra lettem figyelmes, hogy hátul, a bokrok között valami mozog.

Apró emberke volt, a kezében falevelet szorongatott.

– Tudja, mi ez? – kérdezte. Az ötvenhármast vonalán ritkán járnak a buszok.

– Falevél! – vonogattam a vállam.

– Jó, jó! – bólintott. – De mi jut róla eszébe?

Hát, be kell valljam, nem valami sok. Mondjam azt, hogy ősszel lehullnak a levelek?

– Csakhogy ez örökzöld! – kitalálta a gondolatomat.

– Borostyán! – mondta. – Nézze meg jobban! Ez az öt ág, látja, az öt kontinens. A borostyán az egyetlen kúszónövény, ami minden világrészen honos. Bor és ostya! – folytatta az én botcsinálta botanikusom. – Gyógyszer! A nevében, érti? Minden benne van. A termése, fekete bogyó. Csecsebecsékét faragnak belőle.

A borostyánkő, úgy tudom, az ősfenyők megkövesedett gyantája.

Ácsorogtunk a ködben. Tíz óra után végigspricceltek előttünk a villanegyedből leereszkedő újjagdagok.

– Tessék! – emberem a markomba nyomta az apró, ötágú levelet. – Fogja! Magának adom. Tudja – tette hozzá bizalmasan –, egyszer valaki azt mondta:

könnyebb egy tevének a tű fokán... ismeri? Szóval, abból a kőből ékszert gyártanak. De nekünk, szegényeknek könnyebb. Nekünk csak ez a vékony levelke maradt.

– A babér! – jutott nekem is eszembe.

Beállt a busz, elől szálltam fel, a kisöreg valahol mögöttem maradt. „Más csak levelenként kapja a borostyánt...” Nem volt olvasó ember, nem úgy nézett ki. Ezt az idézetet mégis el akartam neki mondani. „S neked rögtön egész koszorút kell adni!”

Egész koszorút, az ám! Kórház, műtétek, leletek. A jeges szél egy betört ablakon.

A temetőnél mindenki leszállt, az én emberem sem volt már a kocsiban. Észre se vettem, hogy a temetőkapuban felszállt a köd, és hóféhéren kisütött a Nap.

Göllner Miklós: Nagy László

REISINGER ATTILA

A Vashíd

1.

A rajkai Vashídról akkor hallottam először, amikor azon a régi húsvétvasárnapon Gyula bácsi hintójával kimentünk a Mosoni-Dunához. Még csak harmadikos voltam akkor, de jól emlékszem erre a napra, mert az egész úton az én kezemben volt a gyeplő, és ezt soha nem fogom elfelejteni.

A hintó meg a két szép kanca valójában az állami gazdaságé volt, de már olyan régen hajtotta a fogatot az öreg, hogy mindenki csak „Gyula bácsi hintója”-nak nevezte. Gyula bácsi a nagymamámnak és Cser sógor feleségének, Nani néniének volt a testvére. Márialigeten lakott, és az volt a dolga, hogy karbantartsa a hintót, tisztességgel ellássa a két lovat, és mindig készenlétben álljon arra az esetre, ha valakinek sürgős útja volna a vasútállomásra, vagy orvoshoz akar na menni Hegyeshalomra. Néha magát Fritz doktort is elvitte a betegeihez. Abban az időben még nem jártak autóbuszok ezen a vidéken, és bizony sokszor megtette a hintó a falvak közötti utat. Még most is sokan emlékeznek arra a fehérlovass fogatra, pedig a lovak nem is fehértek voltak, hanem szürkék.

Gyula bácsi magyarázta nekem, hogy az a két kanca nem fehérnek született. A két csikó születéskor olyan színű volt, mint a csillagatlan égbolt; ahogy teltek a hónapok, szőrük egyre világosabb lett.

– Erős arab vér van bennük – magyarázta az öreg.
– Az arab fajta ilyen. Ne feledd, fiam, a fehér ló fehérnek születik, de szürke nem születik, hanem lesz.

2.

Elhittem neki, mert tudtam, senki nem ért úgy a lovakhoz, mint ő. Még a szabadidejét is közöttük töltötte. Ha már nem volt semmi tennivalója a lovak körül, akkor is ott álldogált az istálló ajtajában, és nézte, hogyan ropogtatják a kancák a jászolrácsba rakott szalmát.

Azon a húsvétvasárnapon csak azért fogott be, hogy jártassa a lovakat. Azt mondta, hogy a paták dobogásából tudta: a két szürkének mehetnékje van. Először eljött Hegyeshalomra, hogy a nagyanyámmal beszélgessem egy kicsit, de nem maradt sokáig, mert még Cseréket is meg akarta látogatni Rajkán. Azt mondta, én is vele mehetek, ha akarok.

Persze, hogy velem mentem, hiszen tudtam, hogy

a falvak közötti kavicsos úton hajthatom majd a lovakat. Abban is biztos voltam, hogy Cser sógor is elkéri majd a hintót, mert ő is szerette hajtani a két szürkét.

És igazam lett. Amint meglátta Cser sógor a ház előtt álló fogatot, már ment is a kúthoz. Sógor bácsi mindig tartott a háznál egy-két üveg koppánymonostori fehér bort, amit Benkőéktől vásárolt. A palackokat a kútba lógatva hűtötte.

Szóval, ahogy mondom, Cser sógor felhúzott egy borosflaskót a vödör mellől, és a párapettyes üveggel mindjárt meg is kínálta Gyula bácsit. Egy pohárral még együtt ittak mindenki egészségére, aztán intett a fejével, hogy mehetünk.

De nem indultunk azonnal. Sógor bácsi megadta a módját, ha hintóra ült. Először is a sapkáját kalapra cserélte, majd felhúzta a keményszárú csizmáját.

3.

– Ilyen parádés hintót nem illik bakancsban hajtani – mondta, miközben körbejárta a fogatot. Itt-ott igazított a szerszámon, meghúzott egy-két csatot, aztán kivette tartójából a piros bojtos ostort, és a hintó mögött megsuhogtatta, hogy hallja a hangját. Egyébként menet közben nem nyúlt hozzá. Mindig csak a gyeplővel vagy szóval biztatta a lovakat, és azok szót fogadtak neki. Gyula bácsi egyszer azt mondta, hogy Cser sógor a lovak nyelvén is ért. Lehet, hogy volt ebben igazság, mert amikor mellette ültem, hallottam, hogy menet közben is beszél hozzájuk.

Már említettem, hogy máskor is szekereztem Cser sógorral, de akkor mindig Márialiget felé mentünk. Sógor bácsi szívesen hajtott a kavicsozott utakon. Elmentünk Zichy-puszta mellett, megkerültük a Felső-Nádert, és a járfalusi kanális mentén jöttünk vissza a Hegyeshalom felé vezető útig.

De akkor, húsvétvasárnap Dunakiliti felé fordítottuk a rudat. Persze, az öreg errefelé is ismerte a hárt. Amint kiértünk a házak közül, kezembe adta a gyeplőt, azután magyarázni kezdte, hogy melyik táblába mi van vetve. Még azt is tudta, melyik földnek ki volt a tulajdonosa a háború előtt, és ki vadászott abban az erdőben, amelyik mellett elmentünk.

A diófákkal szegett úton szinte magától gurult a hintó. Itt már jóval messzebbre lehetett látni, mint a morotva mellett. Kitértünk a napfényes tér, és a szántók fölött rövid ideig még Bezenye templomának tornyát is láttuk.

Hamar elértük a Mosoni-Dunát, amit galériaerdő övezett.

4.

Cser sógor itt átvette a gyeplőt, lehajtott az útról, és a szántó sarkán zöldellő gyepfolton megállította a lovakat.

– Nem megyünk át a hídon! – mondta, miközben úgy igazított a szerszámon, hogy a lovak rúd mellett is tudjanak legelni. Csak, mikor visszagyalogoltunk az útra, akkor láttam, milyen keskeny híd ível át a folyón. Sógor bácsi megállt a híd közepén, és tünődve nézte a vizet.

Innen el lehetett látni a kanyarulatig, ahol a szűk medrű folyó Dunakiliti felé fordult. A partot sűrű bozót nötte be, elszórtan hatalmas nyárfák, ferde törzsű fűzek, amelyek ágait a vízbe mártották. A part menti iszapot vadnyomok pettyezték. Nem messze a hídtól, egy gyepes kis tisztáson régi tűzrakás helye feketéllett, amihez horgászok gyúrta keskeny ösvény vezetett. Kihaltak látszott a környék, úgy tűnt, mintha rajtunk kívül nem lenne más élőlény a környéken, de akkor észrevettem, hogy egy pézsmapocok, fejét felemelve, úszni kezdett a túlsó part felé. Amint eltűnt a vízre hajló ágak között, egy szürke gémet pillantottam meg. Hatalmas, odvas fűz árnyékából lépett elő, oldalra fordított fejjel felnézett a hídra, azután szárnyának lomha mozdulataival felemelkedett, a kanyar felé fordult, miközben hosszú lábáról vízcseppek hullottak a feketén tükröződő folyóba.

Cser sógor a környékről kezdett mesélni. Elmagyarázta, merre van Kiliti, merre Bezenye. Beszült az ártéri erdőkről is. Elmondta, milyen nehezen hozták át a keskeny hídon a kitermelt fát.

– Miért építettek ilyen keskeny hidat, sógor bácsi? – kérdeztem. Még sehol sem láttam ilyet.

Cser sógor nem válaszolt azonnal.

5.

A vizet nézte, melyre éppen akkor szállt le egy réce. A sodrás levitte egy darabon, de azután a csendes vízben visszaúszott a nádashoz. Cser sógor megvárta, amíg a madár eltűnik a nád között, aztán mesélni kezdett.

– Tíz évvel ezelőtt még nem ilyen híd állt itt – mondta. – Épp tíz éve, hogy nincs meg az a híd, amit a rajkaiak csak Vashídnak hívtak. Valamikor egy szép, magas, vasrácsos híd ívelte itt át a folyót; olyan, amilyet Halászinál most is láthatsz. Ott van még a két pillér – mutatott arra a két bástyaszerű betonfalra, melyek között a hullámok bukdácsoltak. – Az a két, bozóttal benőtt domb, amelyek a pillérekhez támasz-

kodnak, azok voltak a feljárórampák. Ott álltam az úton, nem messze a hídtól, amikor a németek felrobbantották.

Először el sem akartam hinni, amit mondott, de azután elmagyarázta, hogyan történt. Mindenre pontosan emlékezett. Amíg beszélt, egyfolytában a két régi pillért nézte. Mintha a mohafoltos falakról olvasna volna a történetet. Még akkor sem vette le róluk a tekintetét, amikor rágyújtott. Rá sem pillantott a kezére, mindent az ujjaira bízott.

Égett szélű pipája eltűnt a macskabőr dohányzacskóban. Mutatóujjával benyomta a durván vágott dohánnyt, azután ugyanolyan gépiesen tette a dohányra az égő gyufaszálat. A füst némán lobbant az arca elé. Sógor bácsi nem szörcsögött, nem pöfékelt. Némán nézte, ahogy a füst eloszlik. Akkor már mélyebben állt a Nap, a fákkal szegélyezett vízen megjelent valami furcsa homály. Lehet, hogy a hosszú árnyékok tették, de a délutáni csönd akkor még mélyebbnek tűnt.

6.

– Emlékszem rá... Az utolsó háborús húsvét előtt történt, kedden, mert húsvéthétfőn már itt voltak az oroszok. Igen. Akkor rendeltek három fogatot a Vashídhöz, hogy segítsük a Dunakiliti felől érkező menekültek átkelését. A németek Hegyeshalomból jöttek át Rajkára, hogy felrobbantsák a hidat. Amikor a szekerekkel a folyóhoz értünk, ott állt a rámpa mellett egy fagázüzemű teherautó, meg két oldalkocsis motorkerékpár. Akkor már feldrótózták a hossztartó gerendákra a robbanóanyagot. Úgy nézett ki, mintha zsírpapírba csomagolt téglákat raktak volna a vasakra. – Sógor bácsi megszívta a pipát, azután folytatta: – Nekünk az volt a dolgunk, hogy a lovakkal segítsük felhúzni a menekülők szekereit. Sokan jöttek Dunakiliti felől. Mindenki az oroszok elől menekült. De nemcsak a Szigetközből jöttek, voltak közöttük mosonmagyaróváriak, de még felvidékiek is. Főleg nők és gyerekek menekültek a front elől, mert a férfiak nagy része még a harctéren volt. Sokan érkeztek biciklin, vagy gyalog, pajtáskocsin húzva a cókmozót. A kiskocsikat nekünk kellett a hídra húzni, azután a lovakkal a megrakott szekereket segítettük fel a rámpára. Néhány kocsit elé tehenet fogtak be, mert nem volt más. Nekik is segíteni kellett. Igen... Még most is előttem van, ahogy küszködött az a sok ember, hogy átjusson a Vashídon. Persze, lefelé menni sem volt gyerekjáték. Rudakat dugtunk

a kocsi kerekeinek küllői közé, azzal fékeztük, nehogy lerohanjon a túloldalon. És amikor elfogytak a híd előtt várakozók, egy Klein nevű tizedes – jól emlékszem rá: magas vékony fiatalember volt – oldalkocsis motorkerékpárjával elment egy darabon Dunakiliti felé, hogy megnézze, nincs-e elkésett menekülő.

7.

– Csak azután robbantották fel a hidat, amikor visszajött, és jelentette az őrmesternek, hogy az út üres. Mi, fogatosok akkor már az úton álltunk, de azért láttam a villanást. Amikor elszállt a por meg a fekete füst, a híd megnyeklett középen, és lassan a folyóba rogyott. Szándékosan csinálták így. A németek azt akarták elérni, hogy a roncsok eltávolítása nélkül ne lehessen új hidat építeni a két pillér közé. Látod, a mai napig nem épült új híd!

Cser sógor a korláthoz kocogtatta a már kihűlt pipát, majd újra megtönte. Most sem nézett a kezére, a kérges ujjak maguktól is tudták a dolgukat. Amikor újra füst lobbant az arca előtt, az öreg kivette szájából a pipát, és a régi híd felé mutatott.

– Aztán két héttel a robbantás után megint ide-rendeltek bennünket. Ez már az orosz megszállás alatt történt. Nekem egy rozszant ladikot kellett a híd-roncsokhoz fuvarozni. A nyolc volt volksbundistát meg azért küldték utánam, hogy kiszedjék a roncsokon fennakadt uszadékot. Azt mondták, a sok uszadék visszaduzzasztja a folyót. De nem mondtak igazat. Amikor a vízhez értünk, láttuk, hogy alig van hordalék a vízből kiálló vasrácsra. Nem ezért küldtek ide bennünket. Azt a hat, vízbe fulladt csallóközi asszonyt kellett partra vinni, akik az orosz katonák elöl ugrottak a folyóba. Igen, nem volt ott más uszadék, csak az a hat vízbe fulladt asszony.

Cser sógor elhallgatott. Merev arccal nézte a régi pilléreket. A kiálló betondarabok között mintha felgyorsult volna a folyó.

8.

A fürge hullámok fölött szivárványos legyezővé emelkedett a pára. Néztük, ahogy felszáll és ellebeg a magas betonfal árnyékában. Nagyon szomorú volt sógor bácsi hangja, amikor megszólalt.

– A csallóközi menekülteknek sikerült átkelni a Dunán. Már azt hitték, hogy a front mögött biztonságban vannak. De a Mosoni-Dunán csak a zsilipnél lehetett átjönni, hisz minden híd fel volt robbantva. Itt várták

Dudás Sándor: Zrínyi Miklós
(fotó: Oláh Katalin)

őket a ruszok. Ez tíz nappal azután történt, hogy ezt a hidat felrobbantották. Sőt volt, amikor a zsiliphez értek. Az oroszok zseblámpákkal világították meg őket. A fiatal nők sárral kenték be az arcukat, de az sem segített. Az öregeket, a férfiakat meg a gyerekeket a ruszok elkergették a falu felé, de a hat fiatalasszonyt visszatartották. Amikor látták, hogy nem menekülhetnek, mind a hat a folyóba vetette magát. Amikor itt, a hídroncsra fennakadva megtaláltuk őket, már négy napja voltak a vízben. Hiába volt ázott, iszapos a ruhájuk, a hajuk, a folyó lemosta arcukról a sarat, így azok olyan fehérek voltak, mint a lenvászon.

A Nap már alacsonyan járt, a part menti hatalmas fák árnyéka átérte a folyót, de a levegő nem hűlt le. Megkérdeztem sógor bácsit, hogy miért ugrottak az asszonyok a folyóba, de nem magyarázta meg. Csak állt mereven, és nézte a Vashíd pilléreit, ahol megtörttek a hullámok, és magasra szállt a pára. Amikor megszólalt, olyan halkán ejtette ki a szavakat, mintha csak magának mondaná.

– Megöregedtem. Tíz évet voltam katona, de ha meglátom ezt a hidat, úgy érzem, mintha egész életemet a háborúban töltöttem volna.

SZÉNÁSI FERENC

Titkok

– Gyónom a mindenható Istennek... Szólj, kedves Péter páter, ha manapság már nem így kell kezdeni.

– László fiam, kedves, jó költő barátom, ugye tudod, hogy a gyónás nem verspótlék? Csak hívó megbánással térdelj gyóntatószékemhez. Ha versre sem bízható, féltett titkot akarsz elmondani, arra bizalmas világi beszélgetéseink valók.

– Gyónnom kell, testvér atya, mert azt akarom, hogy papi fogadalommal őrizd a titkomat. Annak se mondhasd el, akit éppen a segítségével szeretnék megóvni minden hasonlótól.

– Gyakorlati megfontolás nem lehet indíték, László; ha az Úrral csak a kezemet akarod megkötni, akkor gögösen fölébe helyezkedsz, számadásra pedig, ha bűn nyomja lelkedet, alázattal kell elébe járulnod.

– Régóta gyűlik már bennem a szakrális alázat, s most egy profán mentőakció a felszínre löki.

– Engedjünk hát utat a profán valóságoknak. Mondd el, mire készülsz, s úgy beszélj róla, mintha kávé mellett ülnénk.

– Nem, nem, ragaszkodom a gyónási titkokhoz.

– Elérkezünk majd ahhoz is. Ha beszélgetésünk őszinte lesz és meghitt, afféle húsvét előtti lelkigyakorlattá, gyónási előkészületté magasztosulhat. S nem is kell hozzá egy álló hét, elegendő lehet fél óra vagy negyed óra is.

– Nem is tudom, könyörtelennek vagy segítőkésznek tartsalak...

– Ahogy tetszik. Gyóntatásra biztatsz, én pedig azon vagyok, hogy gyónhass.

– Ígérd meg legalább, hogy amit előre elmondok, azt utólag a gyónásomhoz toldod.

– Ha kánonjogi értelemben nem is, a magam részéről szentségként kezelem.

– És fogadalommal őrzöd...

– Lássuk előbb a te bűnbánó fogadalmadat. Közelemben hozzá azzal, amit annyira szeretnél: az én korlátozásommal. Mert mégiscsak tudnom kell, hogy ki elől őrizzem titkodat.

– Gyónás alatt szerettem volna ezt is elárulni, de hát bízom benned, és előre bocsátom: anyámról van szó.

– Ha jól értettem, meg akarod óvni valamitől.

– Igen, Péter, aggodom érte.

– Veszély fenyegeti?

– Ahányszor eddig útlevelet kért, elutasították, legtöbbször mégis azt írta, hogy megígérték neki. Péter, te most... ugye... hazamehetsz...

– Igen, ha úgy vesszük, én is anyámmal találkozom, a temetésére nagy kegyesen hazaengednek.

– Bocsáss meg, ha tapintatlan voltam. Csak hát...

– Megkíméllek az újabb tapintatlanságtól; nem, nem felejtettem el, hogy szerzetesi életutam előtt anyád a menyasszonyom volt.

– Péter, én nem zsarolni akarok, a segítségedet kérem.

– Mit tehetek érted?

– Anyám ma is hajlana a szavadra, és papi ruhában is feltétlen megbízna. Péter páter, Péter testvér...

– Nos?

– Nagyon kérlek, menj el hozzá, és óvatosan, nagyon vigyázva add tudtára, hogy nem kívánok áldozatot tőle, nem kívánom, hogy *bármi áron* jöjjön.

– De hisz repesve várod! Százszor elpanaszoltad, hogy talán már sohasem látod az életben!

– Biztosra vettem, hogy sosem engedik ki.

– S ha most mégis, akkor mért tartanád vissza?

– Hát nem érted? Azt írja, hogy útlevelet *ígérték* neki! Péter, neked tudnod kell, hogy mit jelenthet ez a váratlan ígélet!

– Például azt, hogy anyád kitartó volt. Hogy állhatossága célt ért. Vagy egyszerűen csak megunták, hogy nem tágít, és így szabadulnak meg tőle.

– Lehetetlen, hogy tíz év alatt kiveszett belőled minden veszélyérzet. Vagy ötvenhatban nem azért szöktél-e velem együtt, hogy a határt átlépve a tilalmat is hátrahagyd, és zaklatások nélkül, nyíltan élhesd a szerzeteséletet?

– László, jól emlékszem én mindenre. Rendünk durva betiltására és tartományfőnökünk bűnperére is, ami már több volt mint zaklatás, végső elrettentésnek szánták. De emigráns létünk fantomjaitól is mentes próbálok maradni. Nem élhetnek bennünk tovább a hazai kísértetek. Lelkünknek gyógyulnia kell.

– Nem akkor ép a lélek, ha gyanútlan, Péter; ellenkezőleg, a gyanútlan ellenálló képességünktől foszt meg. Sebeinket gyógyítva nem tehetjük újból sebezhetővé magunkat.

– De a múltunkat sem cipelhetjük magunkkal örökre. Tanulságait fordítsuk javunkra, félelmeit azonban ne hozzuk át a jelenbe.

– Igen ám, de anyám abban a jelenben él, amelyben én a múltamat töltöttem. Félelmem örte él tovább.

– És épp akkor vesz rajtad erőt, amikor ő győzelemre áll?

– Sokba kerülhet neki a győzelem.

– Nemcsak bátor: okos asszony is, ne féltsd.

– Anyai vágya elgyöngítheti.

– Az vezette győzelemre.

– És az bírhatja engedményre is...

– Olyasfélére, amit nagy óvatosan te készítesz elő? Engem is bevonva?

– Tudod te jól, miféle engedményre gondolkodok. S ha emigráns létünkéből nem gyomlálnád hittel és eltökélten a múlt félelmeit, most azt sem titkolnád, hogy benned is megfogant a gyanú.

– Jó, tegyük fel, hogy szorongatják, ostromolják, alá akarnak íratni vele valamit. Ismerheted, nemcsak bátor és okos, de erős asszony is.

– Te ne tudnád, hányféle-képp lehet egy embert ámitgatni, zsarolni, fenyegetni, sakkban tartani?

– Talán attól félsz, hogy saját anyádban sem tudnál bízni már, hogyha kijön?!

– Őt félted, őt magát. Attól, hogy anyai vágyában meghasonlik. Látni akar, ezért olyasmit tesz, aminek később nem bírja el a terhét. Megígéri és aláírja, hogy bizalmas jelentést ad majd újtjáról... rólam..., meg talán más dolgokról és más emberekről is, hogyha majd hazatér, de tettét

később örök bűnnek érzi. És igen, félek én magam is. Attól, hogy amikor anyámat meglátom, mindez rá lesz írva az arcára, kitetszik minden mozdulatából, kihallik minden szavából, és én már nem is vele találkozom, és elszegődött tekintetével már ő sem engem lát viszont.

– Lélekgyógyító munkámat ennél jobban nem indokolhatnád. Ha nem szabadulunk meg rémeinktől, legközelebbi kapcsolatainkat is elveszítjük.

– Rémekről beszélsz? De hisz ez a nyers valóság!

– László, a legnyersebb valóság sem csupán egyféle. Ne tagadd meg eleve anyádtól, hogy bátran ellenállhat.

– Dehogy tagadom meg; láthatod, hogy magam ösztönözném ellenszegülésre. Azt szeretném, hogy tudja, érezze: akkor is velem lesz, sőt, százszor inkább velem lesz, hogyha nem adja fel a lelkiismeretét.

– És biztosra veszed, hogy jól ismert szilárdsága, töretlen gerince ellenére megkörnyékezik?

– Ilyen csapdahelyzetet nem hagynak veszni. A rendszer logikájából így következik. S ki tudja, nem késünk-e el.

– Elkésni... hm. Hisz ezúttal időben érkezni is vereség lehet, csak másképp! És megfordítva: a késés sem egyértelmű végzet! Mondd, feltétlenül árthat-e

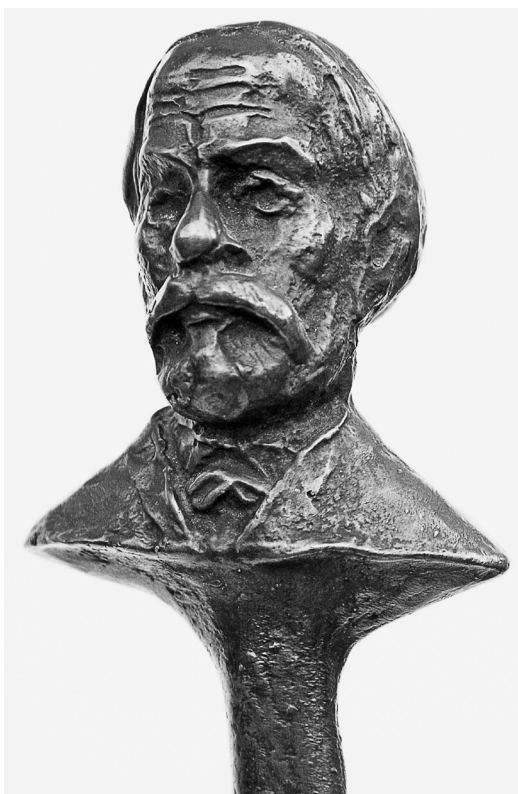
a netán kicsikart aláírás? Ha megbíztok egymásban, az alatomos szándék nem férközhet be közetek. Miért néznétek egymásra más szemmel? Anyád ártalmatlan híreket vinne meg rólad, aztán otthon is megtalálná az ellenállás módját. Mert ne feledd, hogy a megadásra kényszerített ember később továbbküzdhet. Eltitkolhatja, elhallgathatja, megszépítheti, amit tud, használhatatlan, üres szövegeket gyárthat, vagy épp semmit sem ír, a merészebbje még kiutat is próbálhat keresni: vizsgahelyzetben célzatosan leleplezheti magát, hogy megbízói szemében megbízhatatlanná váljon, és szorításukból kiengedjék. Az aláírást megőrzi a papír, de a lélek anyagtalan, László, nem süthető rá bélyeg. Csak

akkor ég belé, ha maga is befogadja.

– Péter, te csupa bátor, merész, sőt vakmerő cselekedetről beszélsz. Az ember azonban esendő. Még közületek, Jézus tanítványai közül sem vállalta mindenkivel a vértelenül is gyötrelmes, hétköznapi mártíriumot.

– Nem tudhatjuk, hogy valóban volt-e közöttünk áruló.

– Másképp hogy esett volna csapdába a titkos küldetésben járó tartományfőnök, aki út közben még el is kalandozott? Vajon nem az elrettentéshez tartozott-e, hogy véletlen helyszínen fogták le: lám, még tévútjaitokat is ismerjük, hogyne tudnánk hát, hogy nap mint nap hol bujkáltok, merre visz szokásos utatok?

Kő Pál: Arany János
(fotó: Oláh Katalin)

– Magad táplárod a mindenható állam legendáját. Nem kellett azt a sétát tévútnak tekinteni. Számolhattak az elfogatók többféle útvonallal is.

– De azt biztos tudták, hogy a páter provinciális a püspök úrhoz tart!

– Ne folytasd, László. Aki a rossz emlékek foglya, az itt, a szabad világban is mérgezett levegőt szív.

– Péter, nekünk már nem használ a levegőváltás, a mi mérgezett levegőnk már sosem cserélődik. Magunkkal hoztuk; töményebben vagy oldottabban, mindannyian a tudónkben őrizzük. És az én tudóm már nem viselne el további adagot. Főképp, hogyha anyámtól kapom.

– Félelmedben inkább megüzenéd neki, hogy nem bízol benne, hogy gyarlónak tartod?

– Kértelek, hogy nagyon óvatosan, nagyon vigyázva járd el. De a gyarlóságtól meg kell őt védenem! Mert az mindannyiunkban ott bujkál, Péter. Csöndben meglapul, és az alkalomra vár. S ha egyszer kiszolgáltatottá válunk, észrevétlenül, körmönfontan úrrá lesz fölöttünk. Egyenlőtlen küzdelemben az ember elbizonytalanodik. Kiszakad régi világából, elveszíti igazodási pontjait. Védtelenné válnak erkölcsi

hadállásai. Kételyei támadnak. Fölteszi magának a kérdést: mit ér az önkéntes lemondás? Mit ér a tehetetlenség? S felködlenek reményei. Hátha... hátha áthágható az alku, s közben elérhető a cél. És célhoz érve hátha az alku is szemébe dobható. Ellenállása fokról fokra gyengül, lassanként meggyőzi magát, és végül enged. Bólint, igent mond, aláírja a nevét.

– László, lélegezz végre romlatlan levegőt!

– Emigráns létünk lankadatlan istápolója, nem érted? Van olyan mérge, amely sohasem bomlik le! Ha egyszer szervezetünkbe jut, szünet nélkül munkál. Hiába próbáljuk elfeledni, újra meg újra jelt ad magáról, húsunkba mar, görcsbe rándít. És nincs rá antitoxin. Semmivel sem közömbösíthető. Végleg belénk ivódik. Hasztalan várjuk, hogy lassacskán kiürül belőlünk. Sohasem távozik. A megkötött alku mótelyétől nem szabadulhatunk. Örökre hozánk szegődik. Elkísér mindenhová. A szabad világba is. Velünk van éjjel-nappal, velünk van mindig és mindenütt. Velünk van, ha anyánkat várjuk, és – igen – velünk van szabadulást kereső verseinkben is.

– Kezdheted a gyónást, László.

Kő Pál: Balassi Bálint, Zólyom, 1994

(fotó: Szórád Péter, Köztérkép)

Sport a kortárs magyar művészetben

Ezüstgerely-díj és kiállítás

2016. március 17-én ismét átadták az Ezüstgerely-díjakat a Magyar Olimpiai és Sportmúzeumban. A pályázatra, amelyen a Magyar Napló szerzői több kategóriában is érdekeltek voltak, 219 pályázó összesen 728 pályaművet adott be. Két kategóriában a fődíjat sikerült elnyerniük a Magyar Napló szerzőinek.

Képzőművészet kategóriában Ezüstgerely-díjas lett Oláh Katalin Kinga *Szinkronúszó csapat* című szobra. A képzőművész folyóiratunk rendszeres szerzője. Munkásságát mutatja be a kiadónk gondozásában megjelent *Éghez ragadt* művészet című album.

– *Számított-e a díjra?*

– Nagyon örülök a díjnak. Nem hittem, hogy most van esélyem, de már megfigyeltem az életben, hogy leginkább akkor érnek ilyen sikerek, amikor egyáltalán nem számítok rá. Most is így volt. Úgy terveztem, hogy idén beadom a szinkronúszós miniatűr kisplasztika-sorozatomban két elkészült darabját, a jövőben pedig szeretnék visszatérni a nagyobb figurákhoz. Gondoltam, akkor talán majd nyerhetek is, mert ezek a kisebb művek nehezen érvényesülnek a nagyobb szobrok mellett és a nagy kiállító terekben.

– *Korábban volt-e sporttal kapcsolatos munkája?*

– A 2013-as Ezüstgerely kiállításra a *Hét tornász* című kisplasztikámmal és a szinkronúszók előképével, a *Pillanatfelvétel*, vagy *Bicskaszaltó kapszula* című miniatűr kisplasztikáimmal kerültem be. Huszonhárom évesen hagytam abba a versenysportot, szertornáztam, és ugyanakkor kezdtem el komolyan a művészettel foglalkozni. Korábban kerámiát tanultam, majd a szobrászattal folytattam. Akkor már voltak szertorna témájú szoborkísérleteim, de az

akkori mesterem a pécsi egyetemen lebeszélte róla. Eltelt vagy tíz év, mire először óvatosan, majd kevésbé óvatosan felláztam. 2009 év elején befejeztem, és egy Derkovits-ösztöndíj beadáson be is mutattam a *Harmincöt tornász*, más néven *Rovargyűjtemény* című kisplasztikámat. Harmincöt szertorna-mozdulatot formáztam meg kis viaszfigurákkal, és felszurkáltam őket egy fehér hungarocell talapzatra. Nem nyertem, de közben odajöttek megdicsérni, például Pincehelyi Sándor is, másokat pedig egyenesen meghívtak. A sporttal kapcsolatos első szobraim nem ezek voltak, hanem az *Úszók* című kisplasztikám, ezzel többek közt egy 2004-es budapesti köztéri szobor-kiállításra is pályáztam, a Gelért teret választva helyszínül. Akkor nem nyertem velük. A Magyar Napló gondozásában megjelent, Kertész László művészettörténész *Éghez ragadt művészet* című kismonográfiájában, ami eddigi tevékenységemet mutatja be, ír is erről a munkámról, úgy is, mint public art tervről.

– *Mik a jövőbeli tervei? Milyen munka várja a műteremben?*

– A közeljövőben össze kell kapnom magam, és teljesíteni az elvállalt, megígért, megpályázott feladataimat: szobrok, domborművek, alkalmazott és autonóm munkák befejezését, megvalósítását jelenti ez. Rengeteg tervem van papíron is, és ahogy készülök valamivel, rögtön újabb ötleteket hoznak, úgy-

hogy vissza kell fognom magam, mert nem bírok annyit megvalósítani. Rengeteg félkész munkám is van. Például Margit unokahúgom – aki azóta anyukává vált, és két mesekönyv illusztrátora – portróját kéne végre kiöntenem, mert a szobrászatban, ha kész van egy munka, akkor kezdődik csak a hadelhadd, a munka java után jön a neheze!

Nemes Attila

*

Irodalmi kategóriában szintén Ezüstgerely-díjjal jutalmazták Killyéni András-Pétert, a Magyar Napló gondozásában megjelent *Olimpiai álmok a Radnai-havasokban* című könyvéért.

– *Mit jelent az Ön számára a díj, számított-e rá?*

Ösztönösen elismerem, reménykedtem, hogy a díjazottak között leszek, azonban az első hely nagyon meglepett. Pályáztam már korábban is, a 2015-es kiíráson például különdíjban részesültem a kolozsvári sportéletet bemutató könyvsorozatomban. Az Ezüstgerely-díj visszaigazolása számomra, hogy az értékmentő munkát folytatnom kell. És tény: sporttörténeti karrierem legmagasabb fokú elismeréseként élettem meg a díjátadót.

– *Legújabb kötetében a borsafüredi magyar síközpont történetét dolgozza fel. Hogyan kezdett el ezzel a témával foglalkozni, és milyen tapasztalatokat szerzett kutatás közben?*

– A doktori fokozatszerzés után, még 2012-ben, egy baráti beszél-

getéskor említették először előttem a témát. Bevallom, korábban sohasem hallottam a borsafüredi magyar sikhözpontról. Hamarosan Budapestre utaztam, és a Magyar Olimpiai és Sportmúzeum könyvtárában átolvastam a Sí Szövetség korabeli kiadványait. A kutatás igen hosszúra nyúlt, hiszen ahhoz, hogy egy szakzerű korpét rajzolhassak, több száz korabeli kiadványt, évkönyvet, folyóiratot, napilapokat kellett átolvasnom, és legtöbbször örültem, hogyha egy mondatnyi információra leltem. De a monográfia összeállt, és vele együtt gyűltek a fényképek, illetve a családi történetek.

Sokszor csodával határos módon kerültek elő kordokumentumok. Egy hivatkozást találtam például a negyvenes évek elején megjelent építészeti lapról. Erre a kiadványra rábukkantam a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban, és amikor fellapoztam, rátaláltam a borsafüredi olimpiai sikhözpont egyik korabeli tervrajzára. Hasonló élmény volt, amikor egy ismerősömnek köszönhetően sikerült felvennem a kapcsolatot az Anikó menedékház akkori üzemeltetőjének családjával. Számos történetet meséltek, emellett együtt bejártuk télen Borsafüredet is.

– *A díjátadón is láthattuk, hogy Ön film kategóriában is indult. A sporttörténet mely területe foglalkoztatja még, mit kutat szívesen?*

– Nincs olyan téma, amely ne érdekelne, különösen vonzódok a feldolgozatlan témák iránt. Szeretek elmerülni a sporttörténeti kutatás világában. Beleképzelem magam az adott korba, behunyom a szemem, és ott látom magam a huszadik század eleji sportpályákon. Nem titkolom, hogy kedvenc

kutatási témám az ezerkilencszázas évek elejének sportélete, de hasonlóan nagy örömmel kutatom a két világháború közötti magyar sportélet eseményeit, valamint a kolozsvári és erdélyi sportéletet.

A kutatási eredmények bemutatására számos eszköz létezik. Természetesen hozzám a legközelebb az írott közlés áll, ugyanakkor az elmúlt évek során lehetőségem volt megismerni az ismeretterjesztő munkák újabb lehetőségeit, a rádiót, illetve a televíziós dokumentumfilm készítését. Közel két évig szerkesztettem egy kis rádióműsort a kolozsvári Paprika rádióban, az elmúlt két évben pedig a helyi televízió magyar nyelvű adásának szerkesztőivel több dokumentumfilmet készítettünk a kolozsvári sportélet múltjáról.

– *Ön sportol is?*

– Versenyszinten nem üztem semmilyen sportot, bár testnevelő családból származom. Ennek ellenére nagy rajongója vagyok a sportnak, szívesen kosárlabdázom, asztaliteniszesez, illetve (mikor időm engedi) számos sportágat követek nagy érdeklődéssel.

– *Mik a jövőbeli tervei, mivel foglalkozik jelenleg?*

– A mindennapokban informatikai mérnök vagyok, és egy angol cégnél különböző informatikai projektek megvalósítását irányítom. Emellett szabadidőmben, a kolozsvári egyetem testnevelés karán sporttörténetet tanítok.

A közeljövő talán legnagyobb kihívása az áprilisban sorra kerülő Killyéni Péter-émlénap és középiskolás atlétika-émlékverseny megszervezése és lebonyolítása. Édesapám, Killyéni Péter neves atlétikaedző volt, tiszteletére rendezünk évente egy, az atlétikát a

középiskolások körében népszerűsítő emlékversenyt. Immár a nyolcadik kiírás következik.

Számos olyan projektet is tervezünk a következő időszakra, amelynek célja az értékmentés, illetve a helyi neves sportemberek emlékének megőrzése. Nagy örömmre szolgál, hogy Tasnádi István súlyemelő, aki az 1984-es olimpián ezüstérmes szerzett, 2015-ben átvehette a Kolozs megye díszpolgára címet. Hasonlóan, szintén javaslatunkra, Áros Károly sepsiszentgyörgyi sportújságíró (aki 2015-ben igen tragikus körülmények között hunyt el) posztumusz MOB média-nívódíjban részesült. Emellett immár két éve harcolunk az 1911-ben emelt első kolozsvári stadion fatribünjének megmentéséért. Ez jelenleg Aranyosgyéresen áll, és egyedi szépségű, állapota még kiváló.

A 2016-os év hasonlóan nagy kihívása a borsafüredi olimpiai sikhözpont helyszíneinek megjelölése. A város polgármestere ígéretet tett az eredeti síugrószánc kitarítására, így látogatható lesz, turisták is megnézhetik majd. Hasonlóan javasoltuk egy turistaút megjelölését, így bárki végigsétálhat a sikhözpontban, és megtekintheti azokat a helyszíneket, ahol akár egy téli olimpiát is rendezhettek volna hetvenöt évvel ezelőtt.

És természetesen egy újabb kéziratot is szeretnék befejezni.

A Sport a kortárs magyar művészetben pályázat kiállítása 2016. április 17-ig ingyenesen látogatható a Magyar Olimpiai és Sportmúzeum kiállítótermében, a budapesti SportAgórában (1146 Budapest, Ifjúság útja 2.), hétfő kivételével minden nap 10 órától 18 óráig.

Zsiga Kristóf

ROBERTO RUSPANTI

Mintha csak álom volna

*Mintha csak álom volna
a fogyó Hold alatt
Finnországban a tóparton
a ragyogó fehér házak
fény borította üveglakain
rézsút tükröződő északi Nap
látom, ahogy képzeleted
a neonfények pötyyözte
vízre rajzol egyszer csak mindent
és azután, nem sokkal később
feldereng az éjsötétben
minden látomásom
és szétoszlik lassan
előttem
ezért reszket bennem a gondolat
hogy elillansz tőlem
abban a percben
amikor megcsókolsz
amikor magamhoz szorítalak*

Az iskola falain túl

*Tele voltunk lelkesedéssel
és Prévert szerelmes verseinek
megnyugtató illúzióival.
A valódi élet az iskola
falain túl várt ránk,
de minket más érdekelt.
Szemhatárunkat a lányok
rajzolták meg és a labdajáték,
tiltott, titkos álmaink
Lady Chatterley szeretőjének kalandjai voltak,
és hogy megérintsük minden lány
mellét az első B-ben.
Mindig volt egy közülük,
aki a legjobban tetszett,*

*viszont éppen ő volt,
akinek nem lehetett
még a kezét sem megérinteni –
így aztán csak félenken és ügyetlenül
üdvözlöttük őt a távolból,
ha utunk keresztezte az övét
kint, a virágzó életben,
az iskola falain túl.
Mégis éppen ő volt,
akit nem feledtünk el –
őrzi arcát az emlékezet;
ő kísért minket,
és velünk lesz mindörökké
tiltott, beteljesületlen vágyként,
hogy egyszer az életben
megérinthetjük a mellét
kint, a virágzó életben,
az iskola falain túl.*

Egy nap az úton, ki tudja, mikor...

*Egy nap az úton, ki tudja, mikor,
jön valaki, egy ugyanolyan, mint én,
rád pillant cinkos szemmel,
s te nem szabadulsz a tekintetétől.
Mekérdi, ki vagy te,
és te felelsz majd neki,
megfelelkezve mindenről,
rólam is, aki téged úgy szeret.
Aztán pedig elmész majd vele,
vissza sem nézel,
és én itt maradok minden gyötrelmemmel,
s hiába várok arra,
egy szép álomba zárva,
hogy egy napon visszatérsz hozzám.*

Simon Adri fordításai

TUA FORSSTRÖM

Súlyos vitorlákkal úszik a toronyház...

*Súlyos vitorlákkal úszik a toronyház a februári éjben,
csaknem minden lakóját ismerem, aki
itt él, még a gyerekeiket is. Tétovázva
éldegéliünk a félhomályban, így
peregnek napjaink. Az újságban olvasom,
hogy orvoshiány van Svédországban, és
hogy a gyerekek szenvednek a szűkös szobáktól.
Igen, lefordítva eszközeink
nyelvére mindezt, az életünk fagyöngy és üszkösödés.
„Akit baleset ért, különösen érzékeny lesz a hidegre.”
Csakhogy mi nem holtan születünk! De mennyire, hogy nem! És most
az éjszaka megfordítja az alvókat a feledés és a
rejtélyes vizionlátás tengelye körül.
Mennyire szerettelek! Egy számár szomorú
szívósságával, akár a nevetséges turista, aki
eltévesztette az irányt, vagy a tétován földre szédülő
lomb, amelyet nem szólít meg senki. De azért mégis
más volt ez a világ. Nem csupán
kék szín. A toronyház pedig
tovább sodródik a csillagos éjszakában,
csaknem minden lakóját ismerem.
A hiányérzet arra utal, hogy élünk. De nappal
piros szánkón húzzuk a gyerekeket a kavargó hóesésben!*

Nem könnyű felbecsülni a károkat...

*Nem könnyű felbecsülni a károkat.
Később visszajövök még, és beszámolok róla.
Egy októberi este kieveztem a tóra,
viharos szél fúj, a kis üvegrost-csónak,
amit Lasse adott kölcsön, sebesen sodródott kifelé.
A szigetek irányába.
Pedig csak vízbe akartam dobni a halakat.
Nagyon hiányzol.
Körül minden könnyű, akár a tojás héja.
Sötétedik, és sehol sincs semmi kapaszkodó.*

Az itt olvasható verseket a szerző *Miután egy éjszakát lovak közt töltöttem* című, a Magyar Napló Kiadónál hamarosan megjelenő kötetéből válogattuk.

Arról, hogyan hat a hosszan tartó súlytalanság az élőlényekre

A kutyák az ön filmjében Lajkára hasonlítanak. Állt-e ön valaha magas hegyen, és nézte, hogyan vándorol a fény az égbolton? Ha az a kutya kilátott volna a kabinablakon, észlelte volna a kékesen derengő gömböt felhőivel és óceánjaival. Ezalatt a Földön állati lélegzését figyelték a tudósok szívszorongva. A műhold betört a Föld légterébe, és Lajka zuhant, még most is zuhan a fekete tükrökön át, a dermesztő huzatban. Már nem kell úriszonytól tartania, nem kell minden gongütésre táplálkoznia. Többé föl sem áll a hermetikusan szigetelt kabinban, műszerekre kötve, melyek kimutatják, hogyan hat a hosszan tartó súlytalanság az élőlényekre. Lajka, ez a tiszta szívű állat, zuhan a sötétben, akár a nyomorult, útszélre kiveret ebek. Lajka emlékét egy cigarettamárka őrizte meg a Szovjetunióban. Ő volt az első kutya, aki megjárta az űrt, és nem tért vissza, nem tér vissza sosem, legfeljebb hamu és eső alakjában.

Olyan gyorsan elröpült a nyár

Olyan gyorsan elröpült a nyár, hogy alig emlékszem a dombon álló házra. Pedig, Istenem, de sok éjszakát töltöttem el a falai között. Villámok világították meg az óriás magnóliát. A villám mindig a legrövidebb utat választja a felhő és a földfelszín között. A ház gazdája viszont nem mutatkozott, a szélben levél sem rezdült. A Kinderszenent játszotta egy annyira drága hangszeren, hogy az árától leesett az állunk. S most itt állok üvegkulccsal a kezemben. Füst, fanyar fuvallat legyint arcul. Mindannyian kissé elesettnek érezzük magunkat. Lent, a mélyben a Missouri mellékfolyója hömpölyög.

Jávorszky Béla fordításai

MEZEY KATALIN

Katedrális nem állított*Mi volt ez? Téboly? Tévhit? Álom?**– Félrevert agyú, új sereg,**a bukottakat éljenezve**sikert remél s győzelmeket.**– Itt jön egy új szabadcsapat,**a pesti utcán hogy lobogtok!**Nem hiszi senki, hogy mi vár rá,**dermedt halottak, majd ropogtok**a hóban lánctalpak alatt.*

* * *

*Katedrális nem állított**káromkodásból dúlt hiteknek.**Megroppant nádszálrengeteg,**szétszórt és elfáradt sereg,**letesszük a kereszt alá,**mint pislákoló mécsket,**letesszük eltelt életünket.**„Vezesse nevét győzelemre,**benne bíznak a nemzetek.”****Megérkezés****Mit akar? Ne! Undorít a sötét!**Vegye le a csuklyát a fejemről!**Az utolsó másodpercig látni akarok.**Mit akarok látni? Ezeket?**Vagy azt a pár lépést, ami ide vezet?**Mióta lépni tudok, minden lépésem**ide vezetett. És hogyha újra kezdeném,**lehet, hogy más úton,**de megérkeznék ide.**Milyen hideg van**a mellkasomban,**alig kapok miatta levegőt.**Szívemet mindjárt megöli a hideg,**Hogy lehet ilyen hideg júniusban?**Egész testem vacog.**Ne reszkessen a hangom,**amikor...**Elhangzott a parancs. Tegye a dolgát!**Már zörögnek a kövön a vasak.**Éljen a független Magyarország...*

Eredetmonda, két tételben

Beszélgetés Mezey Katalinnal

1943. május 30-án született Budapesten. Felsőfokú tanulmányait az ELTE BTK magyar–népművelés szakán végezte. Tagja a Kilencek költőtársaságnak, versei szerepeltek az *Elérhetetlen föld* című, csak nagy nehézségek árán 1969-ben megjelentetett antológiában. Dolgozott tanárként, népművelési előadóként, újságíróként. Irodalom-szervezői munkássága is jelentős: kezdeményezte az Írók Szakszervezetének létrehozását, majd titkára volt. Közel harminc éve az Írószövetség elnökségének tagja. Az Írók Alapítványának és a kortárs magyar és európai írók műveit megjelentető Széphalom Könyvműhelynek alapítója és vezetője. 2004 óta a Magyar Művészeti Akadémia tagja, 2011-től Irodalmi Tagozatának vezetője. 1990-től a Sárovaron évente megrendezett, és az egész Kárpát-medencére kiterjedő Középkolós Irodalmi Pályázat és Tábor egyik szervezője. 2015-ben Kossuth-díjat kapott.

– *Beszélgetésünk apropója a Magyar Napló Kiadónál Ajánlott énekek címmel megjelent új könyve, összegyűjtött verseinek kiadása. De kérem, kezdetnek meséljen a családjáról. Honnan jön a költő?*

– Olyan családból származom, amely mondhatni, hogy Magyarországn négy sarkából verődött össze. Ha felsorolom nagyszüleim szülőhelyét, érthető lesz ez az állítás: Mezey nagyapámé a Solt megyei Máriaházapuszta, nagyanyámé a mátyusföldi Nádszeg, Somogyi nagyapám Nagykállóban született, Szatmár-Németiben nőtt fel, anyai nagyanyám pedig pesti születésű. A dédszülők révén hozzájön a felsoroláshoz Kalocsa, Apostag, Szeremle, a felvidéki Eperjes, az erdélyi Szamosújvár és a délvidéki Pélmonostor. Mezey/i ágon földművelők, kisiparosok, gyári munkások, Somogyi ágon iparosok és értelmiségiek voltak a felmenőim, de volt köztük művész és tudós is. Voltak jómódúak és voltak szegények is. Sok balsors és sok jószerencse, minden megtörtént ebben a családban, amelynek tagjai mindig sokat dolgoztak, ha kellett,

összetartottak, megvédték egymást, és mindent megtettek a gyermekeikért. Érdekes, hogy anyám, nagyanyám, dédanyám, három egymást követő generációban egy-egy nagyon szegény, de nagyon tehetséges és jóra való férfiba lett szerelmes, és családjuk akarata ellenére kitarítottak választásuk mellett egész a házasságig. Anyai dédapám kamaszfiúként Szeremléről mezítláb gyalogolt fel Pestre, később ő lett családunk leggazdagabb tagja, bankhivatalnok, pénzügyi szakember. Legidősebb lánya mégis a félárva molnár-ivadékot választotta férjének, aki tizennyolc évesen nincstelen, de szépreményű zongoristaként jött tanulni Szatmárból Liszt és Erkel Zeneakadémiájára, majd – épp nagyanyám kedvéért – orvosi diplomát szerzett, és praxisa mellett az egyik első magyar népegészségügyi közíró lett, ő tartotta például az induló magyar rádióban az első orvosi ismeretterjesztő öt perceket. De ő volt a kezdeményezője, szerkesztője és egyik szerzője a ma raritásnak számító, *A család egészsége* című enciklopédikus ismeretterjesztő kötetnek is, amely

a két háború közötti években számos kiadást ért meg. Évtizedeken át szerkesztett egy népegészségügyi folyóiratot is, amelyet maga alapított, maga adott ki, sok cikkét ő írta. A folyóirat-kiadás akkoriban is kockázatos vállalkozás volt, az előfizetők számától függően hol kisebb, hol nagyobb ráfizetésekkel járt. Édesanyámat, aki anyjának-apjának már gyermekként is támasza volt, nagyapám mindenben szellemi társának érezte. A „szegények orvosaként” kapcsolatban állt a pesti művészvilággal is, a Fesztyektől, a pályakezdő Rippl-Rónaitól kezdve számtalan festő, szobrász járt a rendelőjében.

Anyáim, nagyanyáim tehát generációkra visszamenőleg az anyagi javaknál többre tartották az emberi-erkölcsi értékeket. Ez olyan örökség, azt hiszem, amire nemcsak lehet, de kell is építeni.

– *Beszéljen az édesapjáról is.*

– Apám kilencéves volt, amikor meghalt az édesapja. Ezt követően, 1913-ban a rákosfalvi albérletből Pestre költözött a család, mert özvegy nagyanyám öt gyermekével lakást kapott a Ganz-MÁVAG

Anyai nagyapám, 1900-as évek eleje

Kolóniában kazánkovács nagyapám volt munkahelye, a MÁV segítségével. Apámat mint szegény sorsú, jó tanulót felvették a Gaál Mózes vezette tisztviselőtelepi gimnáziumba, amelynek határozott célkitűzése volt a tehetséges munkágyerekek beiskolázása. A hatodik osztályba még beiratkozott, de 1918 szeptemberében spanyolnáthában meghalt az édesanyja, tizenöt évesen kenyérkereset után kellett néznie, annál is inkább, mert a paraszti sorban élő vidéki rokonok nem jelentkeztek az árván maradt gyerekekért. Apám már korábban is, hogy segítse a család ellátásában édesanyját, aki a Kolónián takarítónő volt, diákként a népligeti kertészetben dolgozott. Amikor abba kellett hagynia a tanulást, itt kapott munkát, itt szerzett kertészegédi képesítést is. Az öt testvért jólelkű családoknál, illetve árvaházakban helyezték el. El is kallódhattak volna a húszas évek pesti apokalipszisében, ehelyett mindannyian szakmát tanultak, és nincstelenségük ellenére megállták helyüket az életben. A katonaság-

nál kitűnt, hogy apámnak kitűnő adottságai vannak a sporthoz, előbb jó futónak, majd ügyes síelőnek bizonyult: annyira, hogy a húszas évek közepétől sífutásban és az északi összetettben is a magyar mezőny egyik legjobbja volt – noha a síelés akkoriban kifejezetten úri sportnak számított. Felnőtt fejjel, negyvenévesen érettségizett le, épp akkor, amikor én születtem. Gyermekként gépészmérnök szeretett volna lenni, ami nem csoda, hiszen korán meghalt édesapja is a gépek nagy szakértője volt, Solton élő testvérei részére „masinát”, cséplőgépet épített. Apám is minden szerkezethez értett, intelligenciája, humora, olvasottsága, öregkoráig kitartó széleskörű érdeklődése és istenhite sem volt átlagos.

Anyám is kicsi korától feltűnően jó eszű gyerek volt, jó tanuló, aki rengeteg memoritert tudott, egész életünkben hallgathattuk: ontotta magából a latin közmondásokat. Németül és franciául is írt, olvasott, beszélt, emellett kitűnő szakember és háziasszony volt. Érettségi után a Kertészeti Intézetbe

ment, 1925-ben okleveles kertészként kapott diplomát. Ez a szakma a saját választása volt. Haláláig az volt a véleménye, hogy Magyarországot csak az agrárértelmiség mentheti meg, virágoztathatja fel. Hatvanéves korában továbbtanult, és kertészmérnöki végzettséget szerzett. A szakmáját minden pátosz nélkül, elkötelezetten szeretete, csodálta a természetben működő teremtő zsenialitást, hálás volt, hogy sikeresen együtt tudott működni vele. Apámban találta meg azt a valakit, akihez igazodni tudott, akit szeretett és tisztelt. 1937-ben házasodtak össze, ez anyám második házassága volt. Első férjét az Intézetben ismerte meg, ő is kertész volt, ő is szegény családból származott, de ő más útját választotta a boldogulásnak, mint apám. Az ismert nagytőkés Mauthner család egyik tagja volt a főnöke, jó barátok lettek, együtt merültek el Budapest éjszakai életében. Anyám végül elvált tőle, és 34 évesen házasodott össze apámmal. Első három gyermekük magzatkorban elhalt, bátyám volt az első 1942-ben, aki megszületett, aztán '43-ban én. Édesanyánknak életmódot kellett váltania ahhoz, hogy várandósságait ki tudja hordani. Addig naponta csak 4-5 órát aludt, későn feküdt, korán kelt. Orvosa tanácsára kialudta a napi nyolc órát, és megszülettünk. Apámhoz hasonlóan jó fizikai adottságú, magát a munkában soha nem kímélő ember volt: 87 éves koráig, egészen addig, amíg testileg képes volt rá, kertészkedett, dolgozott a gyümölcsösében. Úgy fogott az agya, mint a tűz. Apám megfontolt ember volt, ritkán szólalt meg, de akkor oda kellett figyelni rá. Anyám – apámon kívül – senkit sem respektált, és soha nem tett

lakatot a szájára, őszintesége nem egyszer volt bántó és kellemetlen, sőt, elfogult. De legalább utólagosan dolgozott benne a kontroll, igyekezett jóvátenni, ha megbántott valakit.

Nem voltak könnyű emberek a szüleim, elég sok konfliktusunk is volt egymással, talán mert én sem vagyok könnyű ember. Ezzel együtt alapvető, meghatározó máig is számomra ez a család.

– *Miután már pár éve együtt dolgozunk, tudom Önről, hogy erős hite is segítette a nehézségek legyőzésében, amiben volt része elég.*

– Anyai nagyanyám házában nőttünk fel, valójában ő nevelt minket. Hat elemijével nem volt értelmiségi, de orvosfeleségként sok mindent megtanult. Igazi családanya volt. A Váci utcai angol-kisasszonyokhoz járt iskolába, itt találkozott az elkötelezett istenhittel. Aztán nagyon fiatalon férjhez ment, Somogyi nagyapám pedig nem volt vallásos ember. Nagyanyám 1913-ban, azután tért meg véglegesen, miután első három gyermekük meghalt. A Szent Szűz segítette át őt azon a mély depresszió, amit ezek a tragédiák váltottak ki benne. Haláláig skapulárét viselt, hajnali fél ötkor már ott ült az ágya szélén, és mondta a Rózsafüzért. Édesanyám viszont „modern” keresztény volt, ebben édesapját követte, aki a századelő minden szellemi kalandja iránt érdeklődő, világi ember, koncertjáró, nagy operarajongó volt. A mondását, hogy – *„Hegyét letről, templomot kintről, kocsmát bentről”* – nagyanyám fejszólva idézte, hozzátéve, hogy pedig nagyapa alkoholt véletlenül sem fogyasztott. A már említett népegészségügyi könyvében nagyon komoly fejezet található az alkoholizmus veszé-

Anyai nagyanyám első kislányával, 1901

lyeiről, ami már az ő idejében is elterjedt betegség volt. Panteista hit, lovagiasság, határozott erkölcsi tartás és nagy közösségi felelősségérzet jellemezte. Nem a kereszténység nevében, hanem saját sorsa tanulságaként volt a szegények és a magyarság iránt elkötelezett ember. Végül is ezek az elköteleződések tartották össze a családukat.

Ez volt az a környezet, amiben felnőttem, kaptam életmintákat az istenhithez. Mégis, amikor 18 évesen egyetemre kerültem, megpróbáltam mindezzel szembehelyezkedni. Szüleimmel ekkortól nagy konfliktusaink voltak. Ők 1961-ben, amikor én egyetemre mentem, már 58 évesek voltak, idősek ahhoz, hogy tőlem a késő-kamasz attitűdöt elfogadják. Apám nem tudta elviselni, hogy anyámmal állandóan veszekszünk. Én persze nem veszekedtem, csak mentem a ma-

gam útján, ami akkoriban nem volt túlságosan koncepciós. Józán és határozott anyám számára ez épp elég okot adott a veszekedésre. Hosszú időbe tellett, amíg visszataláltam hozzájuk.

– *És hogyan voltak a kezdetek? Honnan ered a költészet iránti elkötelezettsége?*

– Tizenegy éves voltam, amire emlékszem, hogy az első verset kigondoltam. Fejben, éjszaka. Tél volt, apánk elment sípályát építeni a Bükkbe, nagyon hiányzott, ez indított arra, hogy egyik éjszaka kigondoljak egy imádságszerű, nyolcsoros kis verset. '56-ban Vörösmarty stílusában a forradalom bukásáról írtam keserves költeményeket. Nyolcadikos koromban, 1957 tavaszán már elhatározottan költő akartam lenni.

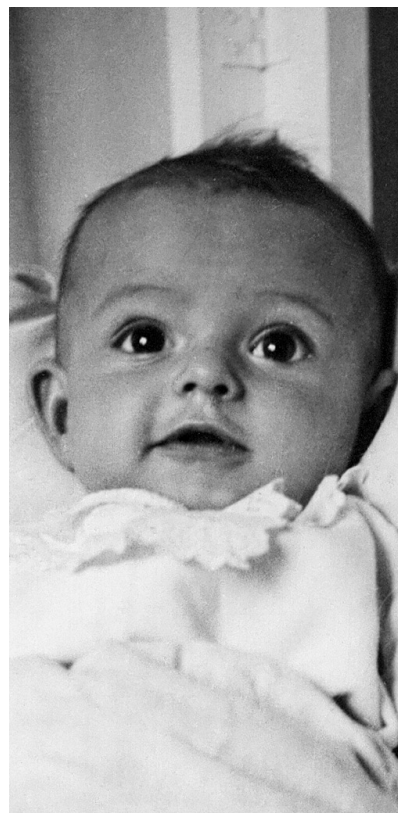
Édesanyámnak kitűnő könyvtára volt, csupa magyar klasszikus, amiket még gimnazista korában

Édesapám, 1930 táján

Édesanyám érettségi képe, 1921

Néhány hónaposan, 1943

a nagyapjától kapott zsebpénzből vásárolt. Később megvette a népi írók köteteit is. Ott volt minden Móricz- és Gárdonyi-regény, sok Sinka, és az Erdélyi Szépmíves Céh összes könyve. A halinások is. Amikor bátyám – még iskolás kora előtt – megtanult olvasni, anyám a kezébe adta a teljes *Toldit*, hogy valami gyereknek valót olvasson. Odaadta a három, féltett, vörös és aranyozott, díszkötésű kötetet. Az egyik első versélményem volt ez, a mai napig előttem van. Napközben mi is a kertészetben voltunk anyákkal, ott olvasta bátyám a *Toldi szerelmét*. Én meg unatkoztam, és nyaggattam. Anyánk megparancsolta neki: „Olvass hangosan, kisfiam, akkor majd abbahagyja a húgod a nyafogást!” Bátyám mérgében kikereste nekem azt, hogy miért nem nőül meg Toldi: olvasni kezdte azt a részt, amikor Toldi a házasságról, Piroskáról beszél. Hogy a nők foly-

ton nyikorognak, mint az ajtó saroka. El voltam a verstől bűvölve. Máiig látom magam előtt a verssorokat a szép sima, famentes papíron. Tehát anyám könyvtára volt gyermekkori olvasmányaim forrása.

Amikor iskolába kerültem, természetesen ott is tanultunk verseket, ezek is ragadtak rám. Emlékszem, valami traktoroslányról szólót is megtanultam, valószínűleg Juhász Ferenc versét. A szüleim barackot nyomtak a fejemre: – Jól van. Ezt bent az iskolában mondjad!

De az első irodalmi hatások még a *Toldinál* is korábban értek, amikor anyám esténként felolvastott nekünk a *Süss fel Nap!* című folklórgyűjteményből. Vas Laci meséjében magamra ismertem. Ebben mondja a sárkány: „*Tudtam, tudtam, Vas Laci, amikor még meg sem születted, hogy nekünk meg kell harcolni.*” Úgy éreztem, hogy én vagyok ez a Vas Laci. Ezek az

élmények engem az irodalom felé vezettek, de a bátyámat például nem az irodalom felé indították el. Nagyon korán megmutatkozott mindkettőnk alapvető érdeklődése. Attól kezdve, hogy megtanultam olvasni, zömmel olvasással töltöttem a gyerekkoromat. Amikor elvették a kertészetet, annyit betegeskedtem, hogy év végén külön vizsgát kellett tennem. Valószínűleg az okozta, hogy ettől kezdve kevesebbet voltunk a szabadlevegőn. Odáig minden nap, amikor hazamentünk az iskolából, a kertészetbe mentünk. Folyamatosan a szabadban voltunk. Amikor bekerültünk a négy fal közé, minden létező betegséget megkaptunk, akkor szoktam rá végképp az olvasásra. Másodikos koromban számarköhögéssel kéthetes karantént rendelt számomra az orvos, anyám pedig odaadta nekem Petőfi összes költeményeit, hogy ne unatkozzam. Már ekkor nagy hatást

tett rám, megborzongtam a *Jövedőlést* vagy a *Sors, nyiss nekem tért* című verset olvasva. Volt egy-pár gyerekkönyvünk is, ami átment a családi szűrőn, mint pl. Károlyi Amy *Körhinta* című mesekönyve, vagy L. Fittler Vilma *Saláta Sárája*, ezekre is jól emlékszem. Szerintem is nagyon fontos, hogy a gyereknek ne legyenek hamis művészi élményei, mert ebben a korban minden nagyon erős hatást gyakorol a képzeletére. A rossz is, a giccses is.

– *Tehát Önöknél is működött a kettős nevelés?*

– Messzebből kezdeném: apám, anyám, nagyanyám – de nagyapám is, akit én kevésbé ismerem, mert 1946-ban meghalt –, átérték az ún. Tanácsköztársaságot, aminek következtében meggyőződéses antikommunisták lettek, abszolút azzá tette őket a kommün. Nagyapám szociálisan gondolkodó ember volt, akkoriban az újpesti hajógyárban üzemorvosként dolgozott. A megalakult munkástanács őt hazaengedte, három másik orvostársát viszont „kezelésbe akarták venni”, mondván, hogy munkásnyúzó. Nagyapám úgy döntött, hogy akkor ő sem megy haza. Őt is ugyanoda vigyék, ahová a három kollégáját. Végül valamennyi orvost elengedték. De egyes, lenini-fiúvá lett hajógyári munkások később felkeresték nagyapát, úgymond beteghez hívták. Valójában lenini-fiúk által őrizetbe vett emberek brutális megkínzásánál kellett volna orvosként segédkeznie. Rosszul lett, így hazaengedték. De legközelebb is eljöttek érte, ekkor eljátszotta, hogy súlyos beteg. Szinte az egész kommün alatt betegnek mondta magát, nehogy megint elvigyék.

Apám katonaként, a II. világháború idején többször járt a Szovjet-

unióban, látta az ottani nyomort, a kifosztott falvakat, a leromlott városokat. Hogy egy embernek két négyzetméternyi lakhelyet utaltak ki, hogy Kijevben éhínség volt, közben pedig a pályaudvaron, a hó alatt zsákhegyekben állt a gabona. Apám nem tűrte, hogy a szocializmus bármilyen nyomdai terméke bejöjjön a lakásunkba (a Népsportot kivéve). Egyszer a bátyám hazahozott az iskolából egy Pajtás újságot, mert volt benne egy írás és rajz a kételtű emberről. Apám nagyon leszidta. – De benne van a kételtű ember, aki a víz alatt is tud élni. – Az egészből egy szó sem igaz! Hazugság, hazugság az utolsó szóig! Mit képzelsz, írnak ezek olyasmit, ami igaz?! – Akkoriban szinte csak orosz filmeket játszottak, amelyekben a katonák nem is töltöttek, csak lőttek. Minden orosz film arról szólt, hogyan győztek a háborúban. Szüleim soha nem mentek, minket sem engedtek el filmet nézni. Kivételt képezett a *Micsurin*, amit az iskolában vetítettek, és amit a szüleim is megnézték. Színes film volt, elismerték, hogy szép, de szakemberként úgy tartották, hogy tele van hazugságokkal. Valószínű, igazuk volt. Hálás vagyok azért, hogy csak a minőséget engedték közel hozzánk. Ma is képtelen vagyok rossz filmet nézni. Krimiket sem, öt perc után elegendem van, kivonulok vagy lekapcsolom a tévét.

Az egész családom egységesen állt szemben azzal a korszakkal: nem külön apám, anyám, nagyanyám vagy Ancsur nénénk, hanem mindannyian, és ez be tudta tájolni az embert, meghatározó volt mind a kettőnk számára. Bátyám neutronfizikus, 1972-ben ösztöndíjjal kiment Franciaországba, azóta folyamatosan külföldön él.

Amikor a '90-es években kezdett gyakrabban hazajárni, akkor jöttem rá, hogy mindenről hasonlóan gondolkodunk.

A kettős nevelés nem hagyott bennem rossz emlékeket, mert nem tiltás, inkább cinkosság volt: – Ezt nem mondjuk el másoknak... és abból, amit odakint hall az ember, minden hazugság. 1956 élménye végképp meghatározó volt, amikor annak ellenére, hogy szüleim nem reméltek semmit, a rádió mellett velünk együtt szinte végigzokogták a tizenkét napot. A forradalom egy rövid időre, 3-4 napra büszkeséget, felszabadultságot, aztán pedig végzetes törést jelentett. Budán, ahol éltünk, nem voltak forradalmi cselekmények. A Széna téri eseményekről tudtunk, és november 3-án, amikor elhallgattak a fegyverek, apám bevitte bátyámat motoron a városba, hogy megnézze a történelmet. Másnap, 4-én vitt volna engem is. De erre már nem került sor, én már nem láttam a forradalmi várost, csak annyit tudtam, amennyit a bátyám elmesélt. Hosszú időn át hallottuk a folyamatos ágyúdörgést, láttuk a torkolatűzek villogását a pesti égbolton, és láttuk, hogy az Országos Levéltár kigyulladt, és szikracsokrokat lövellve az égre, napokig égett. Az oroszok kilőtték. Anyám azt mondta, hogy most minden elég. Elég az ország múltja.

– *Berzsenyihez való vonzódása már első kötete verseiben érződik. Volt-e más irodalmár is a családjukban?*

– Nem, nem volt. De azon a könyvhéten, amikor születtem, jelent meg Berzsenyi Dániel összes verse, amit édesapám születésem alkalmából megvett ajándékba az édesanyámnak. Bele is írta, ott

Janival, Matyival, Katikával, 1977

a dátum a kötetben, a születésnapom. Ezért lett kedvencem Berzsenyi, pedig nem értettem verseiben a sok mitológiai utalást, hiszen mi a szocialista tantervnek köszönhetően már nem rendelkezünk görög–római műveltséggel. 14 éves koromra már anyám összes könyvét kiolvastam. A klasszikus magyar irodalom javát. Amikor végeztem Vörösmarty rémdrámáival is, elkezdtem járni a Török utcai könyvtárba. Ott kerültek a kezembe Balzac *Az emberi színjáték* című regényfolyamának kötetei. Elhatároztam, hogy az összes Balzacot, amit csak találok, elolvasom. Később megszerettem Walter Scott, Jack London, de Mark Twain regényeit is. Ami időm volt, azt én olvasással töltöttem. Édesanyám mondta egyszer, amikor valami nagyon izgalmasat olvastam, és hiába hívtak, nem mentem vacsorázni: „Most értem meg, mit jelent az, hogy valakit megrontanak a könyvek.” Szerintem persze nem ezt jelenti ez a mondás, hanem a káros, rossz könyvekre vonatkozik, de tény, hogy nagyon lekötött és kiszakított a családi életből az olvasás. Bátyám állan-

dóan Merklinből épített mindenféle bonyolult gépezetet, vagy matematika példákat fejtett, én pedig állandóan olvastam. De persze sok más is csináltunk. Apám nagy evezős is volt, amíg a Duna be nem fagyott, minden vasárnap evezni mentünk. Télen pedig, ahogy leesett a hó, mentünk a Harangvölgybe vagy a Normafához síelni, amihez ugyan nekem nem füllött a fogam, de azért mentem.

– 1969-ben az *Elérhetetlen föld* című antológiában jelent meg először egy ciklusra való verse.

– Így van. Irodalmi indulásom egyébként Nagy Lászlóhoz kötődik, ő jelentette meg 1963 augusztusában az *Élet és Irodalomban* három versemet. Ő tanácsolta azt is, hogy vigyem át a Szépirodalmi Kiadótól a kötet-kéziratomat a Magvetőhöz, amikor odahívtak, mert a Szépirodalminál akkor már jó ideje elfeküdt, noha eredetileg Juhász Ferenc ösztönzésére került hozzájuk. De aztán a Magvetőnél is megvárakoztattak. Csak 1970-ben jött ki végre első verseskönyvem, az *Amíg a buszra várunk*. Sík Csaba volt akkor a felelős szerkesztő, aki művelt és intelligens

ember volt, de elég feudálisan gazdálkodott a kortárs magyar írókkal. A kiadó igazgatója, az ÁVH-tól átigazolt Kardos György után ő volt ott a második ember. Valószínű, hogy az *Elérhetetlen föld* körüli hercehurcák miatt kellett várnom, a kézirat elfogadása után jó másfél évig halasztódott a könyvem megjelenése, amit elég nehezen viseltem.

– Az *Elérhetetlen föld* című antológia és a *Kísérlet* című folyóirat körüli bonyodalmak máig kevéssé ismertek. Ön ott bábáskodott megjelenésüknél. Kérem, ossza meg velünk emlékeit.

– 1961-ben kerültem a Bölcsészkarra, ahol az első évben népművelés–magyar szakon Utassy Jóskaival és Oláh Jánossal csoporttársak voltunk. Aztán Utassy nem kapott aláírást valamiből, elment, dolgozott egy évig, majd visszajött, és az egy évvel alattunk járó Kiss Benedek csoporttársa lett, szintén népművelés szakon. Konczek Jóska, Győri László, Péntek Imre és Rózsa Bandi egy-két évvel fölöttünk jártak. Valamennyien kollégisták voltak, vidéki fiúk. János mellett Rózsa Bandi és Utassy is nagy szervező volt. Kovács Pista később érkezett az egyetemre, ő akkor került közénk, amikor már az antológiát szervezték a fiúk. 1962-ben Kiss Benedekék évfolyama *Mozdulók* címmel könyvmatos lapot indított az egyetemen, a KISZ Bizottság és az egyetemi alkotókör támogatásával a sokszorosítást is sikerült megoldaniuk. Ebben szerepeltünk először együtt szinte mindannyian. Ezt követte 1963-ban a *Napok* című könyvmatos, sokszorosított folyóirat, aminek én is szerkesztője voltam. Abból három szám jelent meg. Azután jött a *Tiszta szívvel*, amit

már nem a hallgatók kezdeményeztek, hanem a BTK KISZ Bizottsága. Bella István, Asperján György, Módos Péter és Sumonyi Zoltán voltak a szerkesztői. Tehát a hatvanas években ebben az egyetemi mikrovilágban elindultak az antológia- és folyóirat-szervezések. Úgy tűnhetett, hogy ez a mi generációnk mániája. Az egyetemen valamiféle külön időszámítás érvényesült, hiszen ez még az '56-os megtorlások időszaka volt, de egyben a kulturális élet újraszervezése is, amelynek során az új nemzedékekről nem akart tudomást venni a politika. Megkötötte a maga alkuját az idősebb generációk íróival, aminek eredményeként elindult az *Új Írás* című folyóirat. A fiatalok lapjaként, de fiatalokon nem az akkor indulókat, a huszonéveseket értették, mert mi még nem voltunk tényezők. Az volt a vélemény, hogy „Nem rólatok szól a mese”. Nem volt hol publikálnunk, ezért jelentkeztünk a bölcsészkaron sorra a könyvnyomatosok, a házi kiadványok, amelyekben a hangját próbálgatta a generáci-

ónk. A KISZ valahogy integrálni akarta a mozgolódó fiatalokat. De még ebből is konfliktus támadt. A KISZ-ben is, az MSZMP-ben is többféle, egymással küzdő irányzat volt. Amit az egyik még elvisejt, azt a másik már nem tűrte. Ebben az esetben is valamibe belekötött valaki, és három szám után befulladásztották a *Tiszta szívvel*. Ekkor, 1966-67-ben kezdődött az *Elérhetetlen föld* története, amely azonban alulról szerveződött. Oláh János és Utassy Jóska voltak a kezdeményezők. Engem is János hívott meg az antológiába, noha akkor már félbehagytam az egyetemet, és általános iskolában tanítottam, majd művelődési előadó lettem Tatabányán. Később én is feljártam néha a szerkesztői megbeszélésekre, érdekelt, hogy mi lesz a kézirataink sorsa. 1969-ben munkát kaptam Budapesten, visszaköltöztem a fővárosba, épp, amikor végre megjelent az *Elérhetetlen föld*. Sokfordulós mérkőzés volt ez: amikor a Magvető és a Szépirodalmi Kiadó is visszaadta a kéziratot, a fiúk elmentek vele

a minisztériumba, hogy magánkiadásra kérjenek engedélyt. Azt mondták, ha együtt lesz a kiadás költsége, akkor lehet róla szó. Már fölvevünk mindannyian 4000 Ft OTP-kölcsönt – ehhez is protekció kellett, mert ez akkor körülbelül két-háromhavi fizetésnek felelt meg –, amikor Utassy és Kovács Pista Kiss Ferenc irodalomtörténész segítségével elvitték Darvas Józsefhez a kéziratot. Darvas az Írószövetség elnöke volt, és váratlan fordulatként az ügy mellé állt. Így az Ifjúsági Lap- és Könyvkiadó lett a könyv kiadója. Kivetettek ugyan az anyagból emlékeim szerint egy-egy Utassy és Oláh János verset, de betehettek helyettük másikat. Tehát még egy picit módosult a kötet, de sokat nem változtattak rajta. 1969. november 25-én jelent meg az antológia, akkor kellett elhoznunk a nyomdából. A terjesztést már nem vállalta a kiadó, ezt a feladatot ránk és a Fiatal Művészek Klubjára hárították. Márciusra elfogyott a 2000 példány. Az olvasóközönség szeretett minket, teltházias felolvasó-

Irodalmi esten (balról jobbra) Utassy Józseffel, Oláh Jánossal, Kovács Istvánnal, Péntek Imrével, 1977

estjeink voltak, de jóformán az egész irodalmi élet megharagudott. Olyan kompetenciát bizonyítottunk azzal, hogy a kiadók ellenére kiverekedtük a kötetet, amelyre szerintük nem volt alapunk. Rossz kritikák jelentek meg a Népszabadságban, az Észben, miközben égbe menesztették azt a másik két antológiát, az *Első éneket* és a *Költők egymás köztet*, amit a Magvető és a Szépirodalmi adott ki szintén 1969-ben, nagy sietve, néhány hónappal megelőzve az *Elérhetetlen földet*. Ma úgy látom már, hogy pirruszi győzelem volt a miénk. A mi generációnk emlékszik a történetünkre, de az utánunk következők átvették a hivatalos véleményt, velünk szemben határozták meg magukat, mondván, hogy tehetségtelen, akarnok társaság vagyunk, akik nem voltak képesek a hatalommal konszenzusra jutni. Ez utóbbi egyébként igaz.

A több éves küszködés utáni sikeren felbuzdulva, azonnal elkezdtünk szervezni egy generációs irodalmi folyóiratot. Az irodalom-szervezői munkák motorja főként Oláh János volt, a *Kísérlet* ötletét viszont a vajai múzeum igazgatója, Molnár Mátyás vetette fel. Úgy gondolta, hogy a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanácsnál egyszerűen elintézhető egy rendszeresen megjelenő múzeumi értesítő engedélyeztetése, ami szolgálhatna irodalmi folyóiratként is, lehetne belőle nemzedéki periodika, hiszen a vajai múzeum alkotóházában sok fiatal költő, író megfordult. Ugyanakkor felmerült két Kárpát-medencei, nemzedéki antológia összeállítására is: egy próza- és egy versantológiát terveztünk. Kovács István és Oláh János járt Erdélyben és a Felvidéken, mind a kilencen jártunk Délvidéken, kialakult

a kapcsolatunk a kárpátaljai *Együtt* körével is. Egész addig szervezedtünk, amíg 1970 novemberében Nyíregyházán be nem tiltották, és a könyvtár sokszorosító üzemében rendőrileg le nem foglalták a *Kísérlet* első három számának kinyomtatott, bekötésre váró példányait. Ezzel megtorpant a lendületünk, és elkezdődött egy sok éves vesszőfutás egyrészt a *Kísérlet* újraindításáért, másrészt a miniket ért retorziók leküzdéséért, később már csak elviseléséért. Nem volt könnyű, hiszen nekem például 1978-ig, nyolc évig nem jelenhetett meg a második kötetem, és a folyóiratok sem közölték a verseimet. Utassy Jóska szintén ugyanezekben az években sújtották szilenciummal. Az én verseim kódoltabbak voltak, az *Amíg a buszra várunkat* nem lehetett volna a Nemzeti Múzeum lépcsőin elszavalni, mint Utassy Jóska *Zúg márciusát*, mégis ugyanúgy megkaptam a nyolc évi szilenciumot, mint ő.

– *Csak az antológiáért nem lennének érthetőek a következmények.*

– A *Kísérlet*ről évtizedekig nem esett szó. Pedig a tervezett folyóiratba szinte mindenkit, aki velünk egyszerre indult, és már felmutatott valamit, meghívtunk. Az első szám Juhász Ferenc köszöntő szavaival indult, a másodikban Voigt Vilmos írta a lapkezdőt. Mások mellett Bálint István, Donáth Péter, Kodolányi Gyula, Bereményi Géza, Kiss Anna, Petri György is szerepelt az első számokban. De a *Kísérlet*et lefoglalták, és mi hosszú távra megbuktunk. Hosszabb-rövidebb időre legtöbb nemzedéktársunkkal megzavarodott a kapcsolatunk, azokkal is, akik a folyóiratban szerepeltek. Az *Elérhetetlen föld* megjelenésekor kifogásolták, hogy az antológia nem

képviseli a generációnkat, csak kilencen vagyunk benne, és hogy ez koncepció volt a részünkről, mert élcsapatot akartunk kreálni magunkból. A *Kísérlet*tel olyan generációs folyóiratot akartunk indítani, amelyekben mindenki szerepelhet, aki érdemes rá. Amikor betiltották, valószínű, mindenkit, aki írást adott bele, megkérdezték: „Tényleg azonosulsz ezekkel?” Nem gondolom, hogy súlyos dolog lenne, ha valaki ekkor már nem vállalt velünk közösséget, hiszen nem volt mód arra, hogy nyilvánosságra hozzuk, mi is történt. Fű alatt mindenki tudta, hogy nem sikerült. De sokakban ott motoszkálhatott, hogy: „Tudtam... én előre megmondtam, hogy úgysem lesz ebből semmi.”

– *Annak ellenére, hogy már indulásakor ennyi nehézséggel kellett szembenéznie, kiadós életművet sikerült megalkotni. Megjelent hat prózakötete, benne a kisregényeket tartalmazó Zöld vadon, majd három regénye: a hetvenes évek fiatalságának történetét felidéző Élőfilm, aztán az ötvenes években játszódó Lyukak az osztálykönyvben és az 1956-os történetet elbeszélő Levelek haza című, amely 1989-ben és '90-ben két kiadást is megért, 33 ezer példányban fogyott el, elnyerte az IBBY Év könyve-díját, és amelynek új kiadása, ha jól tudom, most van előkészületben. Gyermekkönyvei sorát a Csutkajutka meséi indították el 1983-ban, és tavaly vehettük kézbe új, bővített kiadását Rényi Krisztina emlékezetesen szép akvarelljeivel. Szintén két kiadást ért meg eddig a Kivala Palkó Nemlehetországban című meseregénye is, amelynek gyönyörű illusztrációi Berki Viola keze munkáját dicsérik, és amelynek 1999-ben német*

fordítása is megjelent. Említhetem öt drámáját egybegyűjtő, A két egyforma királyfi című könyvét is, és a még kötetben meg sem jelent mese- és hangjátékait, amelyek többször elhangzottak a rádióban.

De most még új könyvéről, az Ajánlott énekek című verseskötetről kérdezném, amely ötvenöt év liráját és hét kötetének verseit fogja egybe. Ami az olvasónak azonnal feltűnik, hogy szinte ön-életrajzszerűen személyes hangvételű és nagyon egységes ez az ötszáz oldalas kötet. Noha ma már ritkán használja a hetvenes években írt verseire jellemző abszurd vagy avantgarde megoldásokat, a versek alanya és a költői szemlélet nyilvánvalóan azonos az abszurdokban és a dalszerű vagy éppen gondolati versekben, végig a legkülönbözőbb versmegoldásokban is.

– Valószínű, hogy az ember nem bújik ki a saját bőréből, akkor sem, ha verset ír. Másrészt ez indulásom óta, mondhatni, ars poetica-szerű szándékom is. Valamikor, nagyon fiatalon arra döbentem rá, hogy semmiben sem lehetek bizonyos, legfeljebb a saját szándékaimban, érzelmeimben, gondolataimban. Az író felelőssége pedig legalábbis számomra abban is áll, hogy semmi olyasmit ne vessen papírra, aminek az igazságáról nincs meggyőződve, ami saját maga számára nem száz százalékosan bizonyos. Pedig Petőfi azt írja, hogy „Ha nem tudsz mást, mint eldalolni / Saját fájdalmad s örömed: / Nincs rád szüksége a világnak, / S azért a szent fát félretedd.” Hát akkor választhatja-e az ember költészete, írásai tárgyának „saját fájdalmát, örömet”? Még ha erre a „nem” lenne is a helyes válasz, én akkor sem választottam mást. Fontosabbnak

Jánossal, 1983

érzem, hogy ha nem is a világnak, de legalább magamnak, mint egyetlen biztos olvasómnak arról írok, amiről meg vagyok győződve. Egyfajta pszichológiai realizmusban gondolkodtam, akár versről, akár prózáról legyen is szó. Azóta már nem használlok ilyen átfogó definíciókat, és azt is beláttam, hogy az író soha nem tud megállni annál, ami valamikor valóban megtörtént, mert nem hord magánál bekapcsolt magnetofont, hogy mindent úgy rögzítsen, ahogy elhangzik. De a történet belső hitelességét máig nagyon fontos szempontnak tartom. Mint ahogy azt is, hogy közvetítsenek az írásaim, a verseim egy koherens világlátást, annyira, hogy az esetleges olvasóm egy idő után már maga is tudja az én szememmel látni a világot, tudja, hogy én mit mondanék arra, ami épp megtörténik velem, amit éppen érez vagy gondol. Még akkor is, ha nem ért egyet velem.

– Feltűnően hiányzik verseiből a divatos „szöveggyártás”, a l'art pour l'art, a vers a versért, a szöveg a szövegért. Mintha csak akkor írta, ha muszáj.

– Tolsztoj mondta, hogy „Csak akkor szabad írni, ha nem lehet nem írni.” Tehát, ha muszáj. Per-

sze mindenki más alkat, mindenkinek máshol és máskor kezdődik az a bizonyos „nem lehet nem írni”, az írni muszáj. De nekem is vannak hiányérzeteim, különösen a gyerekversek és a mesék területén. Életem során sok mindenbe belefogtam, és amibe belefogtam, azt csak nagyon nehezen tudom abbahagyni, nehezen tudok egyes tevékenységeimtől búcsút venni, megszabadulni, legyen az a könyvkiadás, szerkesztés, az irodalomszervezés, vagy akár a családi, a házi munka. Így hát mindig mindenre kevés időm jut, az írásban is nagyok az adósságaim. Sok befejezetlen kézirat maradt eddig fiókban, akár versről, akár prózáról beszélünk. Az idő pedig elszaladt. Ezért igyekszem az utóbbi években legalább azt egybegyűjteni és letenni az irodalmi nyilvánosság asztalára, ami elkészült. A közeljövő feladata novelláim, kisregényeim, drámáim, esszéim egybegyűjtött kiadása. De a korábbi évtizedekben megjelent regényeim új kiadását is igyekszem előkészíteni, hogy a befejezetlenek befejezéséről és a még papírra sem vetettek megírásáról már ne is beszéljünk.

Mohácsi János

Megajándékozni emlékezetünket Kalász Márton: *Gyermek-Bábel*, Szent István Társulat, 2015.

Kalász Márton az utóbbi évtizedekben a kortárs magyar irodalom egyik legkülönlegesebb versvilágát alkotta meg. Költészete olyan invenciózus, filozofikus szellemiséget tükröz, amely markánsan egyedinek tekinthető a jelen kor lírai hangzavarában. Az idő alkotó, ahogy azelőtt, ma is előnyben részesíti az eredetit a fáradt tradíciókkal szemben, ugyanakkor a legnemesebb poétikai hagyományok folytatója is.

Legújabb könyve, a *Gyermek-Bábel* vegyes műfajú kötet, de a nyelve homogénnek tekinthető. A Kalász verseire és prózai alkotásaira egyként jellemző, másokéval összetéveszthetetlen beszédmód, szubjektív szóhasználat egyfajta „kisajátításként”, sajátta tevésként értelmezhető. Ahogyan „megszólal” a papíron, olyan, mintha – mindenfajta áttétel nélkül – maga a költő beszélne. S így, aki személyesen nem is ismeri, s nem tudja, milyen lehet a valódi hangja, az is „hallja”, és rezonál erre az akusztikára.

A Kalász Márton-féle „dialektus” egyik fő tulajdonsága, hogy sajátos zenéje, egyedi ritmusa van. Gyakran még azok a mondatai is lírai töltéssel rendelkeznek, amelyek eredendően prózaiak. Nézzünk egy példát: „Délben esett s messze a kakukk hallgatott. / Erős nyugati szél fúj, s a ház ablaktalan / fala mellől zuhant a kertbe. Tudva, idebent / lett volna tennivaló – az elsötétítő / fatáblákat ki se nyitottuk” (*Délben esett*). Ebben a szövegrészletben szinte az összes olyan lírai előzmény fellelhető, amely meghatározza életművét. Így többek között Csorba Győző és Rónay György puritán, visszafogottan érzelmes költői hangja is.

Recenzióm címe a *Lengyel elégia* első sorát idézi fel. Itt is a nyelv, a szó míves ötvösmunkája érhető tetten. Kalász – Heidegger útmutatásának megfelelően – hagyja beszélni a nyelvet. A szó dinamikája révén a valós dimenzióból a kitaláltba lép át – újra és újra. S azután rendre vissza is tér a meghaladhatatlan realitáshoz. Ez történik a *Száradj az illatáért* című versben is: „A szavakat mikor használhatom / amikkel eltelt a gyerekkorom / nekik otthon még földízhetem // netán ha álmomban kószálgatok / lökhetné szabadba ijedt tudóm / ott magam járok, naptalan mezőn.”

Faragó Vilmos északról érkező Nagy Lászlóként aposztrofálta a költőt. Van igazság ebben az állítás-

ban, ha arra gondolunk, hogy mindkettőjüknél középponti jelentőségű a morális indíttatás és a metafizika iránti elkötelezettség. Bár kétségtelen: Kalász több vonatkozásban más is, mint elődje. Mindenekelőtt az általa következetesen érvényesített távolságtartó, arisztokratikus attitűd különbözteti meg a felsőiskolai költőtől.

A kötet legszebb versei: *A Kertvég*, a *Mentem le látni*, a *rózsafestő*, a *Mosdatás*, a *Futórózsák* és a *Saru*. Tematikájuk jelentős részben azonos: mindegyikben jelen vannak a világtörténelem és az üdvtörténet alapvetői problémái – egymástól elválaszthatatlanul. De ezek a lírai „iniciálék” formai értelemben is figyelemreméltóak: eredeti, tiszta ornamentikájuk valószínű szó-architektúráként jellemezhető. A Kalász Márton-féle „nyelvi táj” – tele a magány, az otthon és a haza bensőséges hangulatú képeivel – csak látszólag kopár; valójában nagyon is sokszínű. S itt utalnék arra, hogy a Kalász-életmű befogadói már *Az imádkozó sáska*, a *Hozzánk a hóbagoly* című kötetek – és egy kiváló regény, a *Téli bárány* – megjelenése óta egyre tudatosabb nyelvi archeológia tanúi lehetnek. Ám nemcsak a nyelv tektonikus mozgásait szemlélte az alkotó kötettről kötetre, hanem a saját útjának, sorsának üledékrétegeiből is kimetszi az ásványokat: a kristályokat, a gyémántokat és a fel-felizzó ametisztet is.

Ez a korábbi művek hangvételét folytató, egyben megújító kötet a számvetésnek, a mérlegkészítésnek a legalázatosabb „rítusa”. De több is annál. Az életmű egyik legkifejezőbb lélekábrázoló monumentuma, amely az alkotó – jó értelemben – „korszerűtlen”, megingathatatlan karteziánus beállítódását is tükrözi.

A könyv borítóján König Róbert *Indulás* című – Bosch, Brueghel és Kondor Béla művészi törekvéseit közvetítő – rézkarca található. A régi és az új összjátéka mellett a voltaképpen „saját” és a sajátta váló „másik” organikus egysége mutatkozik meg általa. Kalász Márton ars poeticája ez. Két nyelv és két kultúra: a német és a magyar hagyomány – egymást gazdagító – ihletésének lehetünk tanúi a kötet olvasásakor. Kivételesnek nevezhető, hogy egyetlen személyiség hordozza mindkét tradíciót, és az is, hogy e kulturális mintázatok egymásra hatásából egy új, stabil identitás születhetett.

Kántor Zsolt

**Novellák
versbeszédben** Filip Tamás:
Album,
Magyar Napló Kiadó,
2015.

Ha megkérdezik tőlem (ez nem holmi képzeletbeli játék, időről időre tényleg nekem szegeznek a kérdést), hogy a mai magyar költészetben kik a legizgalmasabb szerzők, tízes listámon egészen biztosan szerepel Filip Tamás. Egyik legeredetibb, legélvezetesebb hangú költőnek tartom. Tudatomban a „fiatal” jelzöt társítom nevéhez, jóllehet ötvenes évei derekán jár, hiszen 1960-ban született. Sokszínű irodalmi életünk egyik nagy rejtélye, hogy ez az érdekes alkotó miért nem kap nagyobb reflektorfényt, eddigi pályája során miért kerültek el a hivatalos elismerések, szakmai díjak. Valahogy mindig megfélemlenek róla az illetékes kurátorok... Pedig több alkalommal is járt „tűzközelben”, frekvenciált irodalmi tisztségeket töltött be: a Kortárs, majd a Magyar Napló szerkesztőjeként igazán ismertté válhatott, felléphetett a térképre. (Jelenleg a Dokk világhálós költészeti folyóirat főszerkesztője.) Talán visszahúzódó, alapjában csöndes egyénisége és alkotói magatartása eredményezi ezt a viszonylagos peremre szorultságot, talán ő maga sem sáfárkodott a leghatékonyabban a lehetőségeivel. Akárhogyan is, feltétlenül érdemes figyelemmel kísérni a költészetét.

A Filip Tamás lírájával most ismerkedőknek, illetve évtizedek óta hűséges olvasóinak egyaránt remek lehetőség, hogy kézbe vehetik az *Album* című kötetet: Filip eddigi munkásságának legjavát, kiegészítve új, kötetben még publikálatlan költeményeivel. Háromszázötven oldalas áttekintés eddigi hét verseskötetvének anyagából, zárásként kedvesnáló a majdani nyolcadik kötethez – szép kiadói ajándék egy érett, pályája derekán kevéssel túl járó szerzőnek. Cseppet sem túlzás, hogy két mondatnál följebb az évtizedek óta hűséges olvasókat említettem, hiszen Filip bemutatkozó könyve, a *Fékezett habzás* 1986-ban látott napvilágot. Azt követően hosszabb, tizenkét éves szünetet tartott, ám az ezredfordulótól irodalmi jelenléte folyamatos: átlagosan háromévente jelentkezik újabb kötettel. Folyóiratokban is rendszeresen találkozunk verseivel, és meglehetősen sokfelé; a könnyen alkotó, termékeny szerzők közé sorolhatjuk. Az *Album*

versanyaga eddigi életművének valamivel több mint a felét tartalmazza.

Milyen ez a költészet? Filozofikus, mégis gyakorlatias; elvont, mégis konkrét; dermesztően komor, mégis játékos. Szerzői hitvallása szerint Filip a hétköznapi történetekben fellelhető végzetes hibát keresi, minden mozzanatról ezt bontja ki. Meggyőződése, hogy a lét egyetlen lehetősége a művészet, az esztétikai önmegértés. Szoros értelemben nem alanyi költő, hiszen nem árasztja ki önmagát a világba, nem tárulkozik ki túlon túl az olvasónak, inkább a világot írja önmaga köré, szűri át sajátos látásmódjával, intellektuálisan. Igen, Filip Tamás lírája alapvetően intellektuális – tartózkodik az érzelmi kirohanásoktól, nem érzélgős, nem „lelkizik”. Ez persze korántsem jelenti azt, hogy ne lenne érzékeny, hiszen nagyon is az. És tépelődő, önmarcangoló; az a lelki típus, aki megszenvedti a mai világot. E szavakkal vall magáról: „Arról próbálok beszélni, amit nem értek, de valahogy az egész személyiséggemmel felfogok. (...) Most is olyan helyzet van, hogy dőreség lenne azt hinni, hogy ami van, képes folytatódni.” Ennek dacára Filip költészete nem nyomasztó, nem apokaliptikusan gyászos: jelen van benne a játékosság. Pontosabban a szójátékosság, a lubickolás az anyanyelv gazdagságában, ötletességében. Szóeleményei többnyire fanyarkások, (ön)ironikusak, intellektuálisan cizelláltak. Az *Album* verseit időrendben olvasva megfigyelhető, e nyelvi könnyedség mikor lett Filip hangjának elválaszthatatlan része.

Formai szempontból Filip Tamás szabadverselő szerző: rímek, kötött szótagszám és időmérték nélkül szól hozzánk. Okos, lendületes, érdekfeszítő, jól esően szabad versbeszédet kapunk tőle. Verseinek egy része olyan, mintha egy mininovellát olvasnánk: egész kis történetet tár elénk, mesterien alkalmazva a sűrítés technikáját. Útjára indítja a versbeli hőst, és kíváncsian figyeli, mi történik vele. Ahogy az a költőkkel lenni szokott, versírás közben Filip Tamás nem tudja, verse hogyan végződik, mi lesz a főhős sorsa. Talán éppen ezért: a szabadon áramló, mégis fegyelmezett költői képzelőerőnek köszönhetően olyan élvezetes ez a líra.

Zsille Gábor

**Lenn a földön,
fenn az égen** Pintér Lajos: *fényöröm
fénybánat*, Orpheusz Kiadó,
Budapest, 2015.

Pintér Lajos válogatott költeményeinek gyűjteménye húsz év (1995–2015) java termését mutatja be. Húsz könyve után újabb meritése ez a szerzőnek. Az itt közölt verseket jórészt a *Rajzok a tél falára* (1996), a *Virágnézetünk alapjai* (2002), az *ezüst* (2007), a *tiszavirág* (2009) és a Schrammel Imre kerámikus művésszel együtt megjelentetett *sárkereszt* (2014) című kötetekben olvashattuk. Vélhetőleg fájón nehéz lehetett a kihagyás, a „melyiket szeressem?” dilemmája, de – az oeuvre ismeretében mondom – a kiemelés sikerült. A könyv teljes szövegét tekintve magam is erősítem Alföldy Jenő igényét az eddigi életművet bemutató pályakép megalkotására, annál is inkább, mert egy-egy recenzió – ahogy a jelen írás is – csak néhány jellemzőnek gondolt jegyét képes felmutatni a válogatás egészének. Akkor is így van ez, ha a költő életműve és személye egyaránt közel áll hozzám. (Kabdebó Lórántnak a Forrás decemberi számában megjelent példaadó elemzése hasznos támpont egy pályakép megrajzolásához.)

Pintérrel közösek a gyökereink: a Tisza, a „szege-di nagytáj”, Kecskemét, a régi, ma is velünk élő s a már tovatűnt ismerősök, barátok – eszmélésünk és ifjúságunk felnövelő és máig ható kísérői. Pintér Lajosnál is döntő jelentőségű a „kavicsdobáló” gyermekkor élménye; lírájának egyik vonulata, motívumkincse ezekből az évekből táplálkozik, s kitágulva a felnőtt látásmódját, életérzését is meghatározza.

Költészetének jellemző vonása a hiány, az elvesztett idill fájdalmas megidézése, a kapaszkodó mégsem-eresztése, a nemzedéki „láz” fel-felszítása, Baka István, Bari Károly, Nagy Gáspár, Pinczési Judit, Kántor Péter, Szöllösi Zoltán örök közössége.

A másik éltető eleme a műveknek az intellektuális élményvilág, az ebből kiinduló és a jelenben széttekintő látás. Számptalan megjelenését említhetném a „műszak testvériségét” példázó formai megoldásoknak, az intertextualitás változatainak a Pintér-szövegekben. Most csak egyet idézek fel. Húsz éve már, hogy a feledhetetlen emlékü Szekér Endre bri-

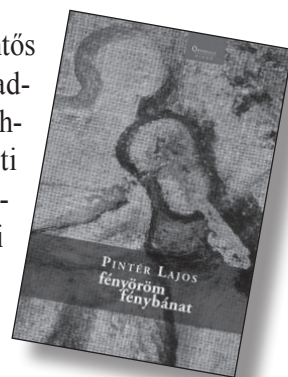
liánsan elemezte – már a jelentős alkotói múlt ismeretében – a Radnóti Miklós költészetéhez kötődő ihletettséget. Ilyen, amikor Radnóti Párizs-élményéből Kecskemét-élmény fakad a költő mindennapi rádöbbenésében. Kifejlik a mélyben, a nyomorban élőkkel való közösség vállalása, de a reménység felvillantása is. Az *ezüst* című vers felütése Petőfit is megidézi („Nem Pesten történt...”, „nem párizsban / történt...”), majd Radnótira alludál: „A Boulevard St Michel s a Rue / Cujas sarkán egy kissé lejt a járda”, „ez kecskeméten / történt / ahol ha jól / figyelsz / itt-ott lejt / a járda”. Végül a de profundis fohász ígérkezik a vers, zárlatában bizakodás is csendül: „ezüst hold / segíts meg / arany nap / ragyogtass”.

Pintérnek jellemzője tehát a folytonosság, a megtartás, a továbbvitel vállalása. Költészete megidézi Ady Katona József-képét, Áprily Lajos *Magányos aktor Kecskeméten* című versét, Illyés és Kodály tisztelgését a *Bánk bán* szerzőjének emléke előtt. A megőrzendő múlt, az ősök emléke így erősíti Pintért a jövőre figyelés, a távlatokba vetett bizalom megélésében. Nincs kétsége: látszik a jövő ígérete. Luca, az első lányunoka kérdései, a világra rácsodálkozó gesztusai bizonyosságot formálnak a halhatatlanság reményéből akkor is, ha csöpp kétkedő keserűség bujkál a „gyermekdalok”-at záró parafrázisban: „török gyerek se gyógyítja / magyar gyerek se gyógyítja”. Folytathatjuk a dalocska szövegét a pintéri költészetet is jellemző szavakat idézve: „sípbal, dobbal, nádi hegedűvel”.

Ezen a ponton érdemes utalnom a könyv borítójának hegedűs képére, Tóth Menyhért alkotására. Talán mégis találóbb lett volna a mester csodálatos „fehérség-ábrázolásai” valamelyikének felhasználása, ami szerintem a könyv, a „fényöröm, fénybánat” hangulatához is jobban illett volna.

Fenti gondolataimat mindenekelőtt az olvasói kedv felkeltésére szántam. Biztosan állíthatom: bár a tiszavirág tüneményét mint szimbolikus motívumot gyakran használja a költő, maga a kötet időtálló. A versek fontos darabjai újabb kori líránknak.

Papp István Géza

**Laptop
a konyhaasztalon** Szentmártoni János:
Miféle földet,
Orpheusz Kiadó, 2014.

A kortárs költők külön kiváltsága, hogy újradefiniál(hat)ják addigi életművüket. Többszörös élet-„summa summárumot” olvashatunk Oláh Jánostól, Dobozi Esztertől, Nagy Gábortól vagy legutóbb Zsille Gábortól és Filip Tamástól. Szentmártoni Jánostól sem idegen az effajta egyidejű önértelmezés. Már 2010-ben is összegző igényű kötettel jelentkezett (*Ballada hétköznapi díszletekkel, válogatott és új versek 1992–2010*). Ezt az öndiagnózisra való igényt akkor maga is megfogalmazta: „Merényletemet... elsősorban magamnak szántam, hogy megízleljem, kiprobáljam a művek összetartó erejét.” Az általa alkalmazott rendezési elvről pedig így vallott: „A versek tartalmuk s nem keletkezési idejük szerint kerültek egymás mellé.” – Az addigi verseskötetek (*Útszéles magány*, 1995, *Madárjós*, 1998, *Itt, a papíron*, 2001, *A másik apa*, 2005, *Ulysses helikoptere*, 2008) közötti kapcsolódást már akkor is az átvett versek biztosították.

Amikor a *Miféle földet* című új kötetet fellapozzuk, mindezt már tudnunk kell. Ahogyan azt is, hogy a kötet címadóvá emelt költeménye is átvétel, a 2001-es kötetéből; és ahogyan az már bekerült a 2010-es összegyűjtött verseinek sorába, úgy olvassuk most – mint egyfajta mottót – az új kötet első verseként. Akkor is, most is a legvégső kérdést veti fel: „Hová tűnünk, mikor elvétjük a légzést...”

A kötet első ciklusának (*A száműzetés évszakai*) versei újak, erős szubjektív hanggal és meghökkentő költői képekkel. A szomszédság búskomor piktúrája megannyi poétikai változatban! Mert ugyan milyen lehet egy „a szomszéd házban megbomlott elméjű nő” üvöltő dühe, vagy férje, a „tébolyult tornádó közt lavírozó villanyszerelő” halkszavúsága (*A szomszéd házban*)? Olyan, mint egy „kezdődő földrengés vagy egy lehalkított háború” (*Tőlem a HÉV csak...*)? A szomszédból még patkány is átkerülhet, levágott fejfel... egy kettémetszett szerelem szimbóluma, „amely a mérgezésből már vérezni sem képes” (*Patkánykeringő*). A kiürült családi ház, a kert pedig balladai történetet idéz, saját mítoszt teremt. A fészertetőn feltűnő, titokzatos, fehér macska – Nagy László *Bagolyasszonykáj*a nyomán – a „füstté vált asszonyt”, a boszorka nagyanyót idézi meg (*Bogár-asszonyka*).

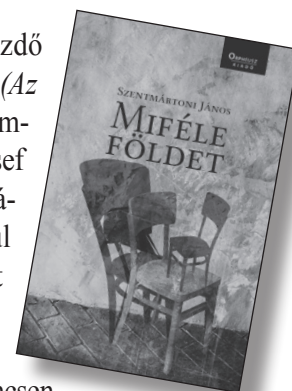
Az udvaron a korhadással küzdő körtefa az utolsó termését hozza (*Az utolsó körte*). A szomszéd, decemberi tájra tekintve pedig egy József Attilát felidéző külvárosi panorámakép (*Szilveszter szelleme*) tárul szívünk-szemünk elé. Az olvasót is elfogja az ismerős, szorongó idegenség-érzés: „Jó nézni innen a várost, amihez semmi közöm nincsen.

/ Nem bíznám rá az álmaim, sem levetett ingem.”

A ciklust olvasva azon tűnődünk, hogy vajon „csak” a költői szubjektum szemléli a környezetét, vagy a környezet is nézi „öt”, alakítva, formálva. „Jó nézni innen a várost: mintha máris elfeledne.” Mintha az egymást feltételező nézőpontok örök, Dsuang Dszi-kérdéséhez jutnánk el. Ezt a téli világot a tavaszi virág-havazás képével nagyon szépen köti át a ciklus címadó verse, *A száműzetés évszakai*. Látszólag egy átlényegített vallomás a virágba boruló gyümölcsfákról és arról, hogy a virágzás impressziója hogyan talál képzeletbeli kikötőt a költői szubjektum legbelső szigetén: „kertemben partot ér viráglombhajója! / Kikötnek bennem az évszakok, a száműzetés szigetén...”

A kötet középső ciklusa (*Míg el nem süllyed*) az eddigi kötetekből tartalmaz válogatást. Itt a versek elrendezése, új költői konfigurációja érdemel külön figyelmet. E versekben vissza-visszatérnek a traumatikus gyermekkori élmények (*Avarégetés*, *Az első ballada*). Megjelenik egy-egy jellegzetes tanú-tárgy a múltból, például egy zongora, amelynek „üres helyén most gyerekágy” áll. Ám a költő – fiatalságára visszahajló – álmaiban azért fel-felrémlik még e hangszer képzete (*Fekete hold*).

A válogatott versek formavilága fegyelmesebb. Az eddigi szabadversek után hömpölygő, felező hat szótagos (3//3) sorokban szól a Nagy Lászlót idéző ars poetica. A költő családi léte, a konfliktusokat is vállalva, csak a versek világával együtt valósítható meg: „mert itt tudok élni / csak teljes életet... itt vagyunk mindhárman, / hagyj időt, eressz még – / vers nélkül sajnos már / botlanék, elesnék.” (*Itt, a papíron*). Tanúi lehetünk annak is, ahogyan a családi élet apró jelenetei verssé válnak (*A másik apa*, *Szerda?*). Az epikus, elbeszélő formavilágot mutatja az *Anna, én és a forradalom* című vers, amelynek a magyar költészetben szokatlanul hosszú, tizenöt szótagos, párrímes sorai a kételemű, kétvariációs (8//7 és 7//8)

ütemmozaik technikájával jól illeszkednek az 1956-os heroizmus vágyott megidézéséhez. Az önreflexív *Ars poetica helyett* párrímes, többnyire hagyományos, felező tizenkettes sorai szintén igen érzékletesen jelenítik meg az életmű lassú kiteljesedésének folyamatát: „Valamit építetek mégis, napról napra...”

Itt kell utalni Szentmártoni lírájának Nagy László általi ihletettségre, amely vallott és vállalt költői örökség. Egy megemlékezésben nemrég maga írta: „Amikor őt olvastam, mintha a világ szerkezetét is jobban értettem, éreztem volna, és rendezetté vált, ami addig zürzavaros volt.” A *Kétely* című vers a „szent költő” (poeta sacer) küldetését idézi fel. „...Mégsem adja fel... Körmöl, mintha az élete múlna rajta... maradék varázserejét betűkre pazarolja.” A *Számvetés* soraiban pedig „a vers és az élet siring tartó harca” tárul elénk, amelyben, bár a költők ideje lejárt, mégis „marad még emberi arc, ki példadra föltekint”. Nagy László-reminiszenciát találunk a *Ló a tavon* című költeményben is, amely az erdélyi Gyilkos-tó befagyott tükreán átkelő, gesztenyebarna lovat egy erősen tömörített metaforában láttatja: „A halál jegén barna élet.”

Természetesen Szentmártoni János Ripolus-verseiből is olvashatunk a kötetben néhányat (*Ripolus árnya, Ripolusok éjszakája*). Tudjuk, Ripolus nemcsak Gert Hoffmann regényéből kölcsönzött alak, egy Brueghel-festmény figurája, hanem a pesti utcák hajléktalan szendvicsembere is. Egy vers erejéig a költő 2006-os karibi turnéja, a Puerto Rico-i és dominikai könyvhét emléke is visszaköszön a válogatásban (*Dominikai búcsú*). Dantét parafrázálva, amikor „Az emberélet útjának felén... hagytam tengert-még-nem látott szemem ünnepelni”.

Az elmagányosodást és az elmúlást megidéző korábbi versek (*Holtfogyatkozás, A test magányáról, Hiánya mélye felé*) rezignáltsága, pesszimizmusa mellett helyet kap a kötetben az útmutató emberi küldetésben és az isteni kegyelemben való bizakodás is, ahogyan azt Szentmártoni megfogalmazza: „Az eltévedt ember lámpásába töltöd-e verseim olaját?” (*Gregorián*). Ám a magabiztosabb beszédmód sohasem töretlen, újra és újra feldereng a babitsi lírikus epi-

lójának kudarca is: „én meg önmagamon túl / sajnos sohasem jutottam” (*Szonáta*). Különösen szép Ady Endre versének (*Valaki útravált belőlünk*) egy kibővített, nagy ívű én-parafrazisa, amelyben a „van aki...” anaforák ritmikusan ismétlődnek, az alapvetően felező tizennégyes (7//7) és tizenhármas (7//6 és 6//7) sorokból megalkotott rímes sorpárokban (*Befejezhetetlen vers önmagunk állásáról*).

A kötet harmadik részében (*Prospero hajnala*) ismét új alkotásokat találunk, amelyek közül a költői példaképekhez, idősebb barátokhoz írt versek dominálnak. Eközben a költő önmagát (is) elemzi, színeire bontva, mint egy üvegprizma a baráti napfényt. A 2006-ban elhunyt Bella Istvánt (*A hideg ellen*) saját sorával „invokálja meg” (*Aki ivott az ég vizéből*). Míg Mezey Katalinnal a városi idegenség érzése kapcsán azonosul („virágcsokrot szorító, csomagos idegen”: *Akit épp nézel*), Oláh Jánossal – a mások által már elmondott – szavak mögötti (vers)világban társalog (*Beszélgetünk az üres szó mögött*). A „Fekete ruhás, garabonciás” alakban Buda Ferencet köszönti. A Kalász Mártonnak írt *Prospero hajnala* a felnőtt férfivá érés végleges állapotát konstatálja, amikor már a hajnal „így talál: varázstalan, / és józanon” amikor a „kamaszkor tüzei már messze járnak...”; amikor a Rimbaud által megtestesített „vadság” már a múlté.

Itt van jelentősége a *Férfikorom* című versnek, amelyben az immár negyvenéves költő – rímpárba kötött, felező nyolcasainak tömörségével – ugyanezt a „létösszegző” életérzést közvetíti. Ekkor kapunk választ a jelenlegi versválogatás okára is: „Elégettem negyven évet, / mint az eső, szemerkélek... Hol tartok, még nem tudhatom: hegy tetején?, hegyoldalon?”

Műhelyitokként elmondhatnánk, hogy ez a költészet a konyhában készült. „Hiába a szépen berendezett alkotószoba, / itt is többnyire a konyhában írok...” (*A Konyháról*). E költészetnek nincs külön íróasztala. Hiszen a versíráshoz elég egy laptop is – a konyhaasztalon, ahol most ízléses teríték várja a versszerető olvasót.

Diószegi Szabó Pál

Látogasson el a Magyar Napló webáruházába, ahol kedvezményes áron vásárolhatja meg kiadványainkat:

Vers • Próza • Dráma • A Magyar Irodalom Zsebkönyvtára • Nyitott Műhely albumsorozat • Mesekönyvek
Németh László irodalomtörténete • Ismeretterjesztő könyvek • Műfordítások • Művészeti albumok
Szociográfia • Irodalomtörténet, tanulmány, esszé • Antológiák ► www.magyarnaplo.hu

Egy elvadult arborétum Novák Valentin:
Hovavonatozni,
 Hungarovox Kiadó, 2013.

Micsoda ötlet, hogy írjak recenziót – egy könyv vagy tetszik, vagy nem, minek ezen „nyammogni”? egyébként is, bemegyek egy olvasóterembe (ez persze a fikció része a dolognak, mert Isten őrizz, hogy olvasóterem közelébe menjek, szóval csak tegyük fel, hogy bementem), és ott egyből szorongani kezdek, de valami irgalmatlanul: hogy tud ennyit írni ez a sok grafomán, nekem csak a gerincek szemügyre vétele több napot venne igénybe, és ez még csak a címük! Ha el is kellene olvasnom a könyveket – bele sem merek gondolni: az olvasás, de főleg az írás borzasztó dolgok, a legmélyvilágibb emberi gyötrelmek öltnek bennük testet.

Komolyra fordítva a szót: *Hovavonatozni* a címe Novák Valentin 2013-as verseskötetének. Az ötletes és eredeti szóalkotás nagyon jellemző, mondhatni végigvonul az egész könyvön; tele van hapax legomenonnal, az ilyesmit nagyon kedvelem. Az internetes értelmező szótár a könyv nagy részét halandzsának értelmezi – kipróbáltam –, eközben pedig pontosan érteni, miről beszélünk: hát ennyit a szótárakról. A kötet címadó vers egy képzeletbeli, álomszerű vonatúttal indul, majd az utazás során kiderül – „Hányszor odaménekerem?” –, hogy a sínek a reménytelenség létállapotába futnak. „Bárgyún szökőkutakodtam” – olvasni ismét egy felvidítő szövegírtést. „Szívem libikokakóla / Szirup, s kiömöl a óra” – a billegő belső szervtől a óra ömlött konzumlötytyig két verssoron belül eljutni szokatlan és eredeti teljesítmény. „Pokróc nehezedik énrám / Égből leperregek melán” – ez a ritmus zakatol végig a versen, s ad akusztikát a vonatkozás-tematikának.

Abban a szerencsében van részem, hogy megvan pdf-ben is a könyv, és a dokumentumban egészen mások a színek, merthogy képek is vannak, amelyeket Miske Emő követett el: remek illusztrációk.

Lekéstem életfilmem: e versben egy egész, sőt inkább több egész világ tárul elélem, és mintha párhuzamos életeimet élném, és saját mozim nézője és főszereplője is lennék egy időben. „Átléptem unt korlátomon, / ám elkelt az egyjegy hamar... / Senkim ült be éntelmemre... / Nem tudtam, ki ő, mit akar... // Hiába is reklamáltam: / az én filmem, adjon jegyet! /

A nézőtér egyszemélyes – / szólt Szent Kasszír, s nem engedett...” A Senki, az Egy, vagyis a személyes tudati integritás, az önmagam és a Sok, azaz mindegyik énem, a gáttalanul megsokszorozódó önvalóságaim egymásba és egymással játszanak, idő- és térfogalmamat tágítva. „Körterem klórban reggeli – / nyelés, kézremegés, ízek; / hisz a vaságyon onnani / tervek sem oly vakprecízek” – írja. „Vakprecíz” – tetszik ez a fajta szóteremtés; a kórház vakító klóros fehérségében vakon követ az élet egy pontos napirendet, amitől eltérni lehetetlenség, mindig ugyanakkor jön a reggeli, a gyógyszer, a rutinszerű nyelés a vaságy élő test felőli oldalán.

Több költeményben találkozunk spiritualitással, előző életekkel. Négy ciklusból áll a könyv: az első címe *La grotta*, azaz *A barlang*, a szótár szerint vendéglőt is jelent. Gondolom, magaslati erdőben megbúvó, sziklafalba vájt kis vendéglátó egységről van szó.

Szó esik a főiskolai és az azt követő évekről is, továbbá arról, hogy mi minden volt már életében a költő: „novákombákom” – jó a humor ismét –, „zsrnál giliszta és rendszerek gizdája”, valamint „pincér, napi kocsmazseni”, egyúttal „írományaiból soha meg nem élő”, gondolom, ez ismerős sokunknak: sok az eszkimó, kevés a foka, ugyebár.

Kiderül számomra ebből a kötetből, mely tizenöt év lírai munkásságának szelektált gyűjteménye – mondja egy interjúban –, hogy ez az ember szeret írni, és ez meghitté teszi az írásait; olvastam már olyat, ami „jobb”, de nem volt annyira jó olvasni, ha nem csobogott benne színig, hogy a szerzőnek ez őszinte örömet okoz. Ez fontos, úgy gondolom, szeretni a „verscsinálást” annak, aki költő.

Tudom, nem divat referenciálisan olvasni, de Novák Valentin elbeszélős poétikája adja magát az efféle értelmezésnek – több versében csodás egységet és azonosságot él meg a világegyetemmel, amelyet isteni lényegüként ragad meg: „DNS- és Tejútsavar / kódolt istenfélést takar”. Ez az univerzális teremtésműködésbe vetett hit egyben egy magas szintű teológia alapja is. Számos versében van valami ráolvasásszerű; a nevesített, intézményesített Isten egylényegűvé válik a pogány istenekkel...

Borzongatóan izgalmas ez a költészet attól, hogy mindenhol áthallások burjánzanak; a költészet maga

nem is más, mint egy hatalmas, magára hagyott, elvadult, őrjögő arborétum, mert nincs annyi olvasó ember, amennyi ezt gondolhatná; arborétum, amelyben minden lehetőség ott lapul – „európ’ karmatika” –: minden mindennel összefonódik, sokféle mag szárba szökken; hogy melyik tör utat magának, megjósolhatatlan. Kihajtván poétika poétikára rátekeredik, egyik a másikat fojtja, másik a harmadikra növeszti bódító virágát, majd súlyos gyümölcsét, fedve a gyengébb hajtást a Nap elől, s ha magába szívott minden fényt, színpompásan kicsattan, és vagy rálelnek, elfogyasztják, vagy megfélekedvén róla elbuggyan, megszalódnak, lehull, összerohad, visszaszívja a föld az örök metabolizmusba, s húsával táplálja, akit élni nem hagyott korábban, vagy megint a következő csírákat. Novák Valentin továbbá nemcsak ír, hanem olvas is: ideidézi szellemét nemcsak József Attilának, Kosztolányinak, hanem Pilinszkynek, Nagy Lászlónak, Sztravinszkijnek, Villonnak,

sőt Janus Pannoniusnak is – nem másért, mint a *hangyavár fokán fakarddal kiállni* forradalmáért.

Ökör a tájban a harmadik ciklus címe, a negyediké pedig *Sehányadik zsoltár*.

Ha megkérdeznék, van-e valami bajom ezzel a költéssel, azt mondanám, a rímeléstechnika talán nem a legkiforrottabb; hallatszik a meg-megállás, a keresgélés, esetleg sok a ragrím, és a ritmika kereke időnként megbicsaklik, amikor a padkára, a következő sorra hajt fel, de tengelytörés nem történik sosem. Jóllehet, nem feltétlenül kell technikát keresnünk e költészetben, de ha már a technikai kivitelezésnél tartunk, izgalmas, ahogy változtatja a versformákat, a strófaszerkezetet akár egy versen belül is, antikot és kortársat. Noha némelykor ez kissé idegenül hat, oda nem illőnek érzem, meglepődöm – azért szeretem a meglepetéseket, főleg, ha nem kellemetlenek, és Novák Valentin költészete egyáltalán nem kellemetlen, olvassák őt bátran, nem fognak csalódni. **Simon Adri**

Kő Pál: József Attila, Salgótarján, 1972
(fotó: Ocsovai András, Köztérkép)

Simplex oratio veritatis *VERITAS Évkönyv 2014*, Szerk. Ujváry Gábor. Sorozatszerk. Szakály Sándor, VERITAS Történetkutató Intézet–Magyar Napló, Budapest, 2015.

Egy intézmény alapítása minden politikai kurzusnak jellemzően beszédes döntése. Kiváltképp egy történeti, tehát úgymond ideológiai (okú, célú, végeredményű) kutatóintézet megszervezése. Hogy mennyivel könnyebb, mint a nagyok tudományos műhelyeinek lassú – és a mindenkori politikától sohasem független – kialakulása, azt az iskolateremtők tudnák megmondani, s velük együtt azok, akiknek felfogására és munkásságára mesterük és iskolájuk gyakorolt életre szóló befolyást.

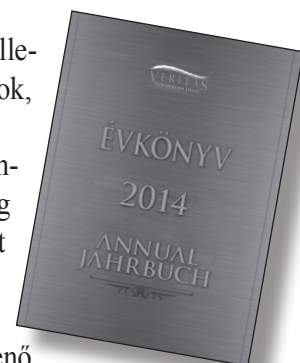
Az nyilvánvaló, hogy intézetet alapítani nem egyszerű feladat, ha könnyebb és gyorsabb is, mint iskolát létrehozni. (Remélhető, hogy az intézet nemcsak műhelyt biztosít, hanem iskolát is teremt.) Amellett, hogy a megalapítás első feltétele a kellő politikai elszántság, nem kevesebb eltökéltséget kíván a fenntartás és a bővítés, ami ugyancsak tudománypolitikai döntés függvénye, egyszersmind tetemes állami költség. Intézetet létrehozni mindemellett nemcsak nehéz, hanem olykor kockázatos vállalkozás is, legalábbis Magyarországon, s tapasztalat szerint sohasem az alkalmas kutatók hiánya miatt.

A magyar intézménytörténet újabb korszakaiban is számosak az olyan kezdemények, amelyek bár rövid életűek voltak, máig alapvető kutatási eredményeket, egyedülálló teljesítményeket hagytak örökül. Hogy csak két példát említsünk: ilyen volt a Kolozsváron a XX. század derekán működött nevezetes Erdélyi Tudományos Intézet, amelynek 1940-es alapítása a magyar tudománypolitikának nemcsak átgondolt, hanem hosszú távúnak remélt döntése is volt, 1948-as felszámolása pedig a magyarellenes román politika következménye. Hasonlóan áldozatos, jó emlékű példa a korántsem csak tudománytörténeti hírnevű szegedi Alföldi Tudományos Intézet, amely 1943-tól, ugyancsak súlyos háborús, később anyagi és politikai nehézségek közepette megfeszített erővel dolgozott 1949-ben elért megszüntetéséig – anélkül, hogy hivatalosan egyáltalán létrejöhetett volna. Mindkét műhely már akkor is híres évkönyveket és sorozatokat adott ki, melyek születésük körülményei, a kor mostoha

történelmi-politikai viszonyai ellenére azóta is nagybecsű források, ritka tudományos művek.

A VERITAS Történetkutató Intézet 2014 januárjában kezdte meg munkáját, alapító okirata szerint „a nemzeti összetartozás erősítése érdekében a magyar közjogi hagyományok méltó módon történő bemutatása, valamint az elmúlt másfél évszázad sorsfordító politikai és társadalmi eseményeinek hiteles, torzításmentes, a mai kor elvárásainak megfelelő, multidiszciplináris szemléletű, kutató, elemző, ismeretterjesztő igényű, és a nemzettudatot erősítő céllal történő feldolgozása, továbbá a közösségi emlékezet és a reális, jól megalapozott nemzeti történelmi tudat kialakítása céljából.” E törekvés jegyében készült az intézet első évkönyve is, Szakály Sándor főigazgató beköszöntő sorai szerint annak szándékával, hogy a megjelölt időszak magyar történelméről új ismeretekkel szolgálva igyekezzon „leporolni» olyan évtizedek alatt meggyökeresedett állításokat, amelyek nem egy esetben a vitathatóság kritériumain is túlmutatnak, azaz tévesek, netán hamisak.”

S ha már Cicerónak a címben idézett mondása szerint az igaz beszéd egyszerű, a főigazgató okkal idézte fel azt a szakmai és sajtóvihart is, amely a VERITAS létrejöttét követte, az alapítás hírének fogadtatását kísérte. A szervezet felépítése 2014 első felében kezdődött, s „Nem állíthatjuk – idézi föl Szakály –, hogy a magyar történelemszociológia lelkes támogatásával, és azt sem, hogy egyes közszereplők, politikusok ne fogalmazták volna meg elutasító véleményüket az Intézet létrehozásakor.” A viharok jönnek és mennek, s miközben a sajtó és az emlékezet megőrzi nyomukat, sem az egyes kutatókat, sem a műhelyeket nem a viszontagságok, nem is az ellenszenv, a fanyalgás és a vádak minősítik, hanem kizárólag saját teljesítményük. A VERITAS friss évkönyve, az intézet (kibővített) munkatársi körének kollektív műve első „jelentősebb, nyomtatásban történő megnyilvánulása. Terveink szerint – írja ugyancsak Szakály – ezt évente követni fogják a *VERITAS Évkönyvek* kötetei, 2015-ben pedig elindítjuk a *VERITAS Könyvek*, illetve *VERITAS Füzetek* című sorozatainkat is; a történelmet nem magunknak, hanem az egész magyar nemzeti közösségnek írjuk, éljenek ennek tagjai akár a mai Magyarország területén, akár azon kívül; mert a múltunk mindnyájunk közös ügye.”

Az évkönyv igen változatos – eszme-, társadalom-, had- és kultusztörténeti, külpolitikai, kapcsolat-, intézmény-, szervezettörténeti, diplomáciai – írásainak szerzői a XIX. század végétől az 1990-es rendszer-változtatás utáni időkig mintegy száz évből választották tárgyukat. A tanulmányok megszokott módon a történeti időrend szerint követik egymást. Vannak köztük könyvfejezetnyi, kiterjedt forráskutatásra, sőt alapkutatásokra épülő feldolgozások, összefoglalók, elemzések, esettanulmányok, dokumentumok és egyéb (rövid ismertetésüket nem könyvbeli rendjüket követve adjuk). Nemcsak tárgyuk szolgál számos újdonsággal, a szövegek nagyobb része is jól, szabatosan megírt, igényes munka; személyességével többek közt ilyen olvasmány a fennmaradt családi dokumentumai közül válogató Zinner Tibor *Levelezőlapok és levelek a gettóból munkaszolgálatos édesapámhoz* című közlése is. A *szuverenitás legitimálása régen és ma*, Somorjai Ádám esszészerű írása („töprengés magyar sorskérdésekről”), úgy véljük, jellege és írásmódja miatt valószínűleg nem itt találta meg a gondolkörének leginkább megfelelő helyet, s van két „mozaik” is; az egyik: Sáringer Jánosnak az Antall-kormány külpolitikáját felidéző áttekintése azonban sokkal többet ad annál, mint amit a szerény műfaji megjelölés sejtet.

Kovács Kálmán Árpád politika, kultúrprotestantizmus, népegyház és bel-misszió, református önreprezentáció társadalom-, ideológia-, sőt irodalomtörténeti összefüggéseit vizsgáló írásában (*Az állam–egyház viszony és a református felekezeti öntudat problémái*) arra a következtetésre jut, hogy a XIX. századi magyar reformátusság evilági küldetésstudata a kor válságérzete ellenére olyan tartalékokat volt képes mozgósítani, amelyek a nemzeti politika fontos tényezőivé váltak. Széll Kálmán *pénzügyminisztersége és lemondásának körülményei* című tanulmányában Schwarzwölder Ádám Széll Bosznia–Hercegovina megszállása miatti, 1878. őszi „dacos lemondásának” pénzügyi és politikai okait elemzi, nem mulasztva el összevetni a majdani miniszterelnök és a kortársak egymásnak olykor ellentmondó állításait sem.

Ligeti Dávid (*A Monarchia szeptember tizenegyedikéje*) az első világháború első heteit, és annak az 1914. őszi fordulónapon, a keleti fronton bekövetkezett visszavonulásnak a történetét vizsgálja, amely után a dualista állam jövője végzetesen összefonódott a Német Birodaloméval. Anka László gróf Apponyi Albertnek, a magyar revízió majdani élharcosának,

a Jászberényt bő fél évszázadig képviselő parlamenti politikusnak helyi és országos kultusztörténetét mutatja be a „boldog békeidőktől” a ’90-es évekig („*Vihar tépte büszke tölgyünk*”). Révész Tamás *Vöröskatonák előre?* című tanulmánya a Tanácsköztársaság toborzó propagandáját, a nyomtatványok típusait és narratíváit (kommunista osztályharcos, nemzeti felszabadító, „férfias”, antiszemita stb.), valamint az általuk megrajzolt ellenségképeket (a „pogány” nemzetközi burzsoázia és a „barbár” szomszédos területtráló „vérszomjas hiénák”) foglalja össze a korabeli röplapok tükrében. (Az alapos tipológia mellől sajnos hiányzik a források bizonyára gazdag képanyaga).

Az évkönyv egyik legfigyelemreméltóbb írása, Hollósi Gábor *„Zárt szám” a mérnöképzésben* című tanulmánya a numerus clausus műegyetemi bevezetésének története, amely 1919 őszén, tehát már az 1920. évi XXV. törvénycikk bevezetése előtt kezdetét vette. A műegyetem számos hallgatójának a Tanácsköztársaság idején elkövetett cselekményei és fegyelmi ügyei táblázatba foglalva és jól áttekinthető hallgatói statisztikákkal illusztrálják a keretszámok bevezetése, a felvettek kiválasztása, a nemzethűség kritériuma és a kvóta problematikáját a törvénycikk hatályának első éveiben. A szerző elutasítja azt a felfogást, amely szerint a numerus clausus kizárólag „zsidótörvény” lett volna. A „zárt szám” felvételi keretszámokat jelentett, a törvény pedig, mint az első kísérlet az egyetemi létszámtervezésre, a világháború után függetlenné vált, polgárainak és területének jelentős részét elvesztő trianoni Magyarország felsőoktatási kapacitását, értelmiségi utánpótlását volt hivatva szabályozni akkor, amikor a hallgatók frontról, hadifogságból és az elszakított területekről özönlöttek az egyetemekre. Hollósi elveti azt a felfogást is, amely a jogszabályt a mintegy két évtizeddel később meghozott zsidótörvényekkel és a holokauszttal hozza összefüggésbe.

A kötet másik kiváló írása, Orosz László tanulmánya (*Tudomány a politika szolgálatában*) csak részben, Murádin János Kristóf jól sikerült összefoglalója (*Az Erdélyi Párt a magyar országgyűlésben 1940 és 1944 között*) pedig már egészen erdélyi vonatkozású. Orosz a Bánátból Németországba származott Fritz Valjavecnek, a müncheni Südost-Institut emblematikus alakjának, Európa „közeli Délkelete” legjobb német ismerőjének levelezésén át mutatja be a német „völkisch” történetírás magyarországi kapcsolatrendszerében használt érvrendszert. A szerző Valjavecnek a magyar és a kisantant államok szaktudósait egy-

más ellen kijátszó, de olykor a magyarok közé is sikerrel éket verő taktikázását a „kulturlejtő-elmélet” szerinti „német kultúrfölény” és a „magyar kultúrpasszivitás” kontrasztjának ábrázolásával jeleníti meg.

Murádin az Észak-Erdély 1940. őszi visszacsatolása után létrejött Erdélyi Párt – a magyar országgyűlés nem választott, hanem behívott képviselőinek Erdélyi Magyar Képviselők Pártonkívüli Csoportja – tevékenységét foglalja össze. Visszatekint a Bánffy Miklós vezette, 1938-tól a királyi diktatúra bevezetéséig működött Romániai Magyar Népközösségre is, miután Teleki a képviselőházba jobbjára Bethlen György egykori Országos Magyar Pártjának politikusait hívta be, a felsőházban pedig Bethlen politikai ellenfelének, Bánffy Miklósnak és a Népközösség jeles személyiségeinek biztosított helyet. Érinti az Erdélyi Pártnak a legnagyobb horderejű politikai kérdésekben (nemzetiség- és kultúrpolitika, zsidókérdés, észak-erdélyi és székelyföldi gazdaságfejlesztés, infrastrukturális beruházások) elfoglalt álláspontjait, és a Magyar Élet Pártjával kötött 1942. februári szövetségét, a szövetséget ellenző erdélyiek törekvéseit is. Murádin írása jó összefoglalója mindannak, amit az erdélyi magyar politika történetének e jellegzetes fejleményéről, „a többség kisebbségéről” tudni érdemes.

A Szociáldemokrata Párt Rendező Gárdája 1945–1948 című tanulmányában Kiss Dávid egy kevésbé ismert fegyveres szervezet, az SZDP két világháború közötti minták szerint megalakított, és a kommunisták megfelelő korabeli alakulatához hasonlóan 20 ezer fős párhadseregének történetét foglalja össze. Az SZDP-nek ez a világháború után spontán szerveződött alakulata 1948-ban beolvadt az MDP Rendező Gárdájába, parancsnoka a korábbi MKP-gárda, 1957 után a Munkásőrség vezetője lett. Bank Barbara írása („*Semmi nem vész el, csak átalakul*”) az 1950–53 között működött titkos recski kényszermunkatábor 1955-ös újranyitásának tervét ismerteti; az elgondolás mégsem valósult meg, és a tábor fontos épületeit helyreállításuk helyett lebontották 1957 tavaszán.

Tóth Eszter Zsófiának a '60-as évek pannonhalmi diákéletét idéző „mozaikjaiból” két, egymástól elválaszthatatlan történet: a diákélet mindennapjainak és a gimnáziumi barlangjáró szakosztály három tagja 1965-ös Baradla-barlangi halálesetének töredékes képe állítható össze. A szakosztály paptanárt vezetőjét, az

állambiztonság ügynökét, miután egy évvel később egyik tanítványa leánytestvérét a viharos Balatonban „magára hagyta” (a lány kiúszott a partra), háromévi börtönbüntetésre ítélték. Az esetet a politikai vezetés nemcsak a főapát eltávolítására használta fel, hanem (hét évvel a „Loyolások” fedőnevű, a katolikus egyház megfélemlítését célzó országos állambiztonsági akció, hárommal a „Fekete hollók”, kettővel a „Misz-szió” után) az egyházellenes propaganda fokozására is. Kár, hogy a két párhuzamos történet (a diákéletnek, a Baradla–Balaton-ügynek, illetve a beszerzés miértjének és következményeinek) mozaikjai összemossódnak. A pannonhalmi gimnázium hétköznapijairól felvett interjúk után utóbbinak alapos levéltári kutatásokra épülő igényes feldolgozása kézenfekvő feladatnak látszik.

Rácz János *Kádár János a korabeli angol sajtóban* című feldolgozása éppen úgy, mint Garadnai Zoltán tanulmánya, *A magyar–francia kapcsolatok története az Antall–Boross kormány alatt* (1990–1994) az évkönyv bőven adatolt legjava írásai közé tartozik. A legvidámabb barakk” vezetőjének az '56-ot megelőző időben gyökerező, a magyar társadalom nagy részében ma is tapasztalható „kettős megítélésére” Rácz rálel a korabeli angol sajtóban is – annak ellenére, hogy Kádárnak a Nagy Imre-perben betöltött szerepe a közlemények túlnyomó részében mellékessé vált, míg az eredmények láttán mintegy fölmagasztalódott. Garadnai legújabb kori diplomáciatörténeti munkája a magyar–francia (főként gazdasági-kulturális) kapcsolatok 1990–94 közötti „aranykorának” alapos feldolgozása.

A VERITAS évkönyvének valószínűleg első erdélyi olvasója, Lakatos Artúr a kolozsvári Korunkban a kötetéről szólva azt is megírta: a tanulmányok közös jegyének látja, hogy „minimális teret kap bennük az esetleges ideológiai értelmezés, de annál nagyobbat a valóság és a tények bemutatása.” Ezt a tartalmi benyomást annak a „technikai örömmel” a kifejezésével toldjuk meg, amit az idegen kutatóknak a német és az angol rezümé, a magyar olvasónak és a tanulmánygyűjtemény valamennyi használójának a hasonló kötetekben fehér hollónak számító névmutató jelent, nagyban megkönnyítve a benne foglalt tanulmányok használhatóságát (idézetességét).

Csapody Miklós

Ágh István (1938, Felsőörszkáz) kétszeres József Attila-, Kossuth-, Radnóti- és Prima-díjas, Balassi Bálint-emlékkardos költő, író, műfordító. A Nemzet Művésze, a Magyar Művészeti Akadémia tagja. A Hetek alkotójaként indult. 1975-től az Új Írás munkatársa, jelenleg a Hítel szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Válasz hazulról* (versek, 2015).

Berta Zsolt (1966, Budapest) író, zenész. Budapesten él. Az Egykutya zenekarral játsza saját dalait. Regénye, a *Jancsiszög* (2008) a Magyar Napló regénypályázatán 2007-ben különdíjat nyert. 2015-ben Bertha Bulcsu-emlékdíjban részesült. Legújabb kötete: *Kalef* (regény, 2014).

Csapody Miklós (1955, Sopron) irodalomtörténész, történész, szerkesztő, politikus. 1979-ben szerzett diplomát a szegedi József Attila Tudományegyetemen magyar nyelv és irodalom, történelem és XX. századi magyar irodalom szakon. Végzése után a Művelődési Minisztérium Irodalmi Főosztályának előadója, illetve főelőadója, majd az OSZK munkatársa volt. 1990 és 2010 között országgyűlési képviselő (MDF). Jelenleg a Nemzeti Közszoigalmati Egyetem Molnár Tamás Kutató Központjának munkatársa. Kutatási területe: erdélyi magyar irodalom-, eszme- és politikatörténet a XX. században; Bálint Sándor munkássága. Legutóbbi kötete: *Bánffy Miklós kettős küldetése* (2015).

Diószegi Szabó Pál (1974, Hódmezővásárhely) jogász, történelem szakos bölcész és tanár, költő, műfordító. PhD-fokozatát történelemtudományból (medievalisztika, bizantinológia) szerezte 2014-ben. Az SZTE BTK volt oktatója, jelenleg az NMI kulturális közfoglalkoztatottja. A Magyar Írószövetség Csongrád megyei Írócsoportjának titkára. Legutóbbi kötete: *Pár-atlan Én-ek (versek 2011–2014)* (2014).

Falusi Márton (1983, Budapest) József Attila-, Gérecz Attila- és Junior Prima-díjas költő, szerkesztő. 2007-ben végzett az ELTE jogi karán. A Hítel szerkesztője, 2009-től 2013-ig a Könyves Szövetség elnöke. Az MMA MMKI tudományos munkatársa. Legutóbbi kötete: *Albérleti fordulónap* (versek, 2013).

Ferdinandy György (1935, Budapest) író. 1964-től a Puerto Ricó-i Egyetem tanára. 1976-tól 1985-ig a Szabad Európa Rádió külső munkatársa. József Attila- (2000), MAOE Életmű- (2006) és Arany János-díjas (2015). 2011-ben kintünteték a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével. Legutóbbi kötete: *Alomtalánítás* (novellák, 2015).

Tua Forsström (1947, Borgå [Porvoo]) finnországi svéd költő. Tanulmányait Helsinkiben végezte, 1973–1991 között a Söderströms Kiadó szerkesztőjeként dolgozott. 1991 óta szabadfoglalkozású író. Oratóriumokat és zenei librettókat is ír. Többek között négy állami irodalmi díj és a Svéd Akadémia Bellman-díjának birtokosa.

Jávorszky Béla (1940, Budapest) író, műfordító, diplomata. Finn, svéd és észt irodalmat fordít. Csoóri Sándor, Kassák Lajos, Nagy László és Weöres Sándor műveit fordította finn és svéd nyelvre. Finn állami irodalmi díjas (1976), Füst Milán- (1998), József Attila- (2002) és Magyar PEN Club Janus Pannonius műfordítói díjas (2013).

Legutóbbi műfordítása: Tua Forsström: *Miután egy éjszakát lovak közt töltöttem* (versek, 2016).

Kántor Zsolt (1958, Debrecen) költő, hét verseskötete jelent meg eddig. Hét évig a Tevan Kiadó igazgatója volt. Legutóbbi verseskötete: *Amit birtokolni vélsz* (2001).

Kelemen Lajos (1954, Büssü) Hidas Antal-, Podmaniczky- és Radnóti-díjas író. Az Új Balaton és a Somogy szerkesztője, majd a Képirás főszerkesztője. Legutóbbi kötetei: *Tenger, nyújtom kezem* (esszék, 2014); *Tovább a történet* (versek, 2014).

Lator László (1927, Tiszasasvár) Kossuth-, József Attila-, Radnóti-, Déry Tibor-, Füst Milán-, Nemes Nagy Ágnes-, Prima- és Tóth Árpád-díjas költő, műfordító, esszéíró. 1950–1955 között gimnáziumi tanár Körmenen, majd az Európa Kiadó lektora, végül főszerkesztője, a Holmi alapító szerkesztőbizottsági tagja. Legutóbbi kötete: *A megmaradt világ* (emlékezések, 2011).

Mohácsi János (1959, Budapest) irodalomtörténész, nyelvtudós, bölcész-tanár. 1985-től 1987-ig a JPTE tudományos munkatársa. 1987 és 1995 között egyetemi tanársegéd a BME Nyelvi Intézetében. 1995-től az International Business School oktatója, ahol 2000-től 2005-ig tanszékvezető főiskolai docensként is dolgozott. 2014-től emellett óraadó a Budapesti Corvinus Egyetem szakfordítói képzésében. Legutóbbi kötete: *Tanulmányok Határ Győzőről* (2015).

N. Szabó József (1949, Nagybörzsöny) történész. Debrecenben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen, valamint Budapesten az Eötvös Loránd Tudományegyetemen folytatott történet-, kultúr- és politikatudományi tanulmányokat. Negyven éve a Nyíregyházi Főiskola oktatója, professor emeritus. Legutóbbi kötete: *A Magyar Kommunista Párt kultúrpolitikája a demokrácia kiépítése idején (1945–46)* (2015).

Nemes Attila (1972, Zalaegerszeg) szerkesztő a kétezres évek közepén kezdte művészeti folyóiratokban szerkesztői munkáját. 2005–2007 között a MAKtár összművészeti folyóirat szerkesztője, majd főszerkesztője volt. A Magyar Napló Nyitott Műhely rovatának vezetője 2016 januárjától. Első versei a *Menedékjog 1996* antológiában jelentek meg.

Novák Valentin (1969, Budapest) költő, író. Az ELTE TFK magyar szakán végzett 1997-ben. 1996 és 1999 között a Börtön Újság munkatársa, 1999-től 2001-ig a Mozgássérültek Állami Intézetének nevelőtanára, jelenleg az Ability Park mentora. Legutóbbi kötete: *Hovavonatozni* (versek, 2013).

Mezey Katalin (1943, Budapest) költő, író, műfordító, a Kilencek költőcsoport tagja. A Széphalom Könyvműhely igazgatója, 1992-től 2008-ig az Írók Szakszervezetének főtáskára. 2012-től a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának vezetője. József Attila- (1993), Prima- (2007), Bethlen Gábor- (2009), Partiumi Író Tábor (2013) és Kossuth-díjas (2015). Legutóbbi kötete: *Ajánlott énekek* (összegyűjtött versek, 1960–2015).

Papp István Géza (1950, Kecskemét) irodalomtörténész. 1975-ben a József Attila Tudományegyetem magyar–angol szakán végzett, 1979-ben doktorált, majd PhD-fokozatot szerzett. 1975-től a szegedi egyetemen oktatott, 1999–2001 között a Bukaresti Állami Egyetem vendégtanára. Legutóbbi kötete: *Ady Endre vonzásában* (2007).

Pósa Zoltán (1948, Debrecen) író, költő, irodalomtörténész. József Attila- (2000), Szellemi Honvédelem- (2007), Péterfy Vilmos-életműdíjas (2010), Pro Cultura Újbuda (2013), a Magyar Érdemrend Tisztikeresztje (2013) kitüntetésben részesült. Újabb kötete: *Seminoma avagy kórház a város közepén* (regény két kötetben, 2015).

Reisinger Attila (Hegyeshalom, 1947) író, a hetvenes évek óta ír prózát. Könyvei történelmi-lélektani regények, valós eseményeket dolgoznak fel. Legutóbbi kötetei: *Az út végén a nap* (2014), *Holtak ideje* (2015).

Rónai-Balázs Zoltán (1970, Orosháza), költő, író, művészeti író. Tanulmányait a békéscsabai Tessedik Sámuel Főiskola humán szervezési szakán végezte. 2013-tól a *hochroth* Budapest kiadói projekt főszerkesztője. 2015-ben NKA alkotói támogatásában részesült. Legutóbbi kötete: *Urbánus Poémák* (versképregények Jakatics-Szabó Veronika képeivel, 2012).

Röhrig Géza (1967, Budapest) költő, író, Kossuth-díjas színész, a *Saul fia* című Oscar-díjas film főszereplője. A Színház- és Filmművészeti Főiskola filmrendező szakán végzett. Első verseskötete 1995-ben jelent meg. 2000-től New Yorkban él. Biblia-oktató, a haszidizmus követője, egy zsidó temetkezési vállalat ügyintézője. Legutóbbi kötete: *Az ember, aki a cipőjében hordta a gyökereit* (versek, 2016).

Roberto Ruspanti (1947, Róma) Pro Cultura Hungarica-díjas költő, műfordító, irodalomtörténész. Az Udinei Tudományegyetem magyar tan-székének docense, az Olaszországi Hungarológiai, Közép- és Kelet-Európai Tanulmányok Egyetemközi Kutatóközpontjának (CISUECO) igazgatója. Legutóbbi kötete: *Itália égboltja tükröződött a Duna vizén* (olasz–magyar nyelvű antológia, 2014).

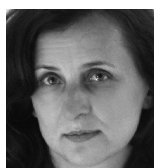
Simon Adri (1974, Szeged) 1998-ban diplomázott a JATE bölcsészkarán, magyar–irodalomelmélet szakon. Szegeden OKJ rendszerinformatikus képesítést szerzett. Verseket, recenziókat publikál. 2010 óta Budapesten él. Legutóbbi kötete: *Földe-rengés* (versek, 2015).

Suhai Pál (Bezenye, 1945) költő, tanár, tankönyvíró. Az ELTE BTK magyar–történelem szakán szerzett diplomát. A TIT-ben szervezőként dolgozott, majd a 31. sz. Szakmunkásképző Intézetben, illetve a Vas utcai Kereskedelmi Szakközépiskolában tanított. Tantárgygyakornokként dolgozott az Országos Pedagógiai Intézetben. Költőként 1971 óta publikál. Legutóbbi kötete: *Szigori napok* (versek, 2012).

Szénási Ferenc (1946, Újpest) irodalomtörténész, műfordító. Nyugdíjas, a Szegedi Egyetemen tanított, Budapesten él. Italianista. Könyvei: *Italo Calvino* (1994), *A huszadik századi olasz irodalom. Történet, szerzők, művek* (2004). Magyarra fordította Ungaretti, Quasimodo, Palazzeschi és mások verseit, Calvino, Collodi, Sciascia és mások prózai műveit. A Leonardo könyvek kétnyelvű sorozat és egyéb kiadványok szerkesztője.

Varga Klára (1963, Kecskemét) író, újságíró. Nagymaroson él. 2001–2010 között a Magyar Nemzet kulturális rovatának munkatársa volt, jelenleg szabadúszó. Legutóbbi kötete: *Műszakarbantartási alapismeretek* (regény, 2014).

Zsiga Kristóf (1980, Budapest) a Magyar Napló könyvkiadásért felelős szerkesztője. A szentendrei Ferences Gimnáziumban érettségizett. Felsőfokú tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetemen és a Pécsi Tudományegyetemen folytatta művelődésszervező szakon, majd könyvkiadói szakember képzettséget szerzett a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. A Könyves Szövetség elnöke.

Zsille Gábor (1972, Budapest) költő, műfordító, szerkesztő. 2004-ig Krakóban, jelenleg Budapesten él. A Magyar PEN Club volt titkára, a Magyar Írószövetség Műfordítói Szakosztályának elnöke, a Magyar Napló versrovatvezetője. Bella István- (2008) és József Attila-díjas (2015). Legutóbbi kötete: *Össze* (válogatott és új versek, 2015).